

DOSSIER

e-Migrar

- 8 Los demás /
Nicolás Castellano
- 16 **ARISTIDE ZOLBERG**
Open borders /
Gloria Zorrilla
- 24 Mares contra pasteres /
Eric Hauck
- 32 Refugiados zombies /
Javier de Lucas
- 40 Cybermigrants /
Adela Ros
- 46 Dones connectades /
Isabel Muntané
- 52 **MIHAELA NEDELCU**
Integrating ICT /
Gabriel Pernau
- 58 Educación intercultural /
Dolores Juliano
- 64 Mitjans de la immigració /
Kim Amor
- 70 Crisis and remittances /
Papa Sow

I VINDRAN... I ELS CONTINUAREM NECESSITANT

Nicolás Castellano

Nicolás Castellano (Las Palmas, 1977) és llicenciat en Periodisme per la Universitat Complutense de Madrid i treballa des de fa deu anys per a la Cadena SER. Especialitzat en el fenomen de la immigració, l'ha cobert a l'arxipèlag canari, a les costes dels països de sortida i als països d'origen: el Marroc, el Sàhara Occidental, Mauritània, Algèria, el Senegal, Mali, Burkina Faso o Guinea Conakry. Ha estat guardonat amb el IX Premi Drets Humans del Consell General de l'Advocacia Espanyola i la medalla d'or de la Creu Roja Espanyola. És coautor de l'audiollibre *Mi nombre es nadie* (Icaria, 2008), que narra el periple dels immigrants que intenten arribar a Espanya.

Nicolás Castellano (Las Palmas, 1977) es licenciado en Periodismo por la Universidad Complutense de Madrid y trabaja desde hace casi una década para la Cadena SER. Especializado en el fenómeno de la inmigración, lo ha cubierto en el archipiélago canario, las costas de los países de salida y en los países de origen: Marruecos, el Sáhara Occidental, Mauritania, Argelia, Senegal, Mali, Burkina Faso o Guinea Conakry. Ha sido galardonado con el IX Premio Derechos Humanos del Consejo General de la Abogacía Española y la medalla de oro de la Cruz Roja Española. Es coautor del audiolibro *Mi nombre es nadie* (Icaria, 2008), que narra el periplo de los inmigrantes que tratan de llegar a España.

Nicolás Castellano (Las Palmas, 1977) holds a degree in Journalism from the Complutense University of Madrid and has been working for Cadena SER for the past decade. Specialising in the phenomenon of immigration, he has covered the subject on the Canary Islands, the coasts of the home countries and in the home countries themselves, including Morocco, Western Sahara, Mauritania, Algeria, Senegal, Mali, Burkina Faso and Guinea-Conakry. He was awarded the 9th Human Rights Prize from the Spanish General Advocacy Council and the gold medal from the Spanish Red Cross. He is the co-author of the audio book entitled *My name is nobody* (My name is nobody, Icaria, 2008), which narrates the travails of immigrants trying to reach Spain.

Es creu que són molts, o massa, que en temps de crisi és lògic que hagin de tornar als seus països; els més radicals pensen que “posen en risc” el sistema de la sanitat pública; les grans batudes policials a la caça dels *sense papers* es consideren normals, per no parlar de polèmiques cícliques i exagerades com la del vel islàmic. La llista de tòpics difícils d'eliminar és interminable. Els immigrants s'han tornat a convertir en el cap de turc amb l'arribada de la crisi econòmica a Espanya i a tots els països rics.

En una visita a Tetuan per preparar un reportatge sobre la migració de menors marroquins cap a Espanya, vaig sentir una de les millors explicacions sobre com hem estat capaços d'etiquetar les migracions com un procés negatiu i d'estendre aquesta idea en una cadena infinita. La va formular Amina Bargach, una gran psiquiatra marroquina i una intel·lectual amb una visió molt clara del fet

Y VENDRÁN... Y LOS SEGUIREMOS NECESITANDO

Se ha instalado la visión de que son muchos o “demasiados”, que en tiempos de crisis es “lógico” que tengan que retornar a sus países; para algunos más radicales, “ponen en riesgo el sistema de la sanidad pública”; las grandes redadas policiales a la “caza de los sin papeles” parecen algo “normal”, por no hablar de polémicas cíclicas e infladas como la del velo islámico. La lista de tópicos difíciles de derribar es interminable. Los inmigrantes han vuelto a convertirse en el chivo expiatorio tras la irrupción de la crisis económica en España y en todos los países ricos.

En una visita a Tetuán, preparando un reportaje sobre la migración de menores marroquíes hacia España, escuché una de las mejores argumentaciones que explican cómo hemos sido capaces de etiquetar

AND THEY'LL COME... AND WE'LL STILL NEED THEM

The opinion has taken hold that there are many or too many of them; that they logically have to return to their homelands in times of crisis. To people with a more radical bent, “they put the entire public health system at risk”. The large-scale police roundups to hunt down illegal immigrants seem normal, not to mention the cyclical, overblown controversies like the Islamic veil. The list of clichés that are hard to debunk is endless. Immigrants have once again become the scapegoat since the onset of the economy crisis in Spain and its wealthy counterparts.

On a trip to Tétouan while preparing a report on Moroccan minors migrating to Spain, I heard one of the best arguments explaining how we have become capable of labelling migration a negative

migratori: “A Espanya qualsevol pot parlar d’immigració sense tenir-ne ni idea. És com parlar de futbol, tothom opina sobre els migrants sense haver-se documentat o sense conèixe’n cap, tot i que són veïns. Qualsevol persona, al bar, en una plaça o en una entrevista en un mitjà de comunicació, sembla que pugui donar lliçons de les causes o del context en què es produeix aquest fenomen. És la visió de superioritat dels europeus, que fa que considerin inferiors els que vénen de fora”.

La realitat de la immigració a Espanya és molt diversa, però per conèixer-la el primer que cal és fer un cop d’ull a les dades que la dibuixen. El 31 de març de 2010, a l’Estat hi viuen 4.842.499 estrangers regularitzats. Són 51.000 més que a començaments d’any i 347.000 més que dotze mesos enrere. De gener a març de 2010 ha tingut lloc un fet sense precedents en tan poc temps: més de 6.000

las migraciones como un proceso negativo y de expandir esta idea en una cadena infinita. Fue en un encuentro con Amina Bargach, una de las mejores psiquiatras de todo Marruecos y una intelectual con una visión muy nítida del hecho migratorio: “En España cualquiera puede hablar de la inmigración sin tener ni la más mínima idea. Es como hablar de fútbol, todo el mundo opina de los migrantes sin haberse documentado o sin conocer a ninguno, a pesar de tenerlos como vecinos. Cualquiera, en la cafetería, en una plaza, o en una entrevista en un medio de comunicación, parece sentar cátedra de las causas o del contexto en el que se produce este fenómeno. Es la visión de superioridad de los europeos, que les hace ver a los que vienen de fuera un peldaño por debajo”.

La realidad de la inmigración de nuestro país es muy diversa, pero para conocerla lo primero es echar una mirada a los datos que la di-

process and expanding this idea ad infinitum. It was at a meeting with Amina Bargach, one of the top psychiatrists in all of Morocco and an intellectual with a clear-headed vision of migration: “In Spain anyone can talk about immigration without having the foggiest idea. It’s like talking about football: everyone has an opinion about immigrants without having studied the issue or met a single one, even if they’re their neighbours. Anyone in a cafe, a square or an interview with the media seems to feel like an expert on the causes or circumstances in which this phenomenon takes place. It’s Europeans’ sense of superiority which leads them to see people coming from elsewhere as at a rung beneath them.”

The reality of immigration in our country is quite diverse, but to learn about it the first thing to do is look at the figures describing it. A total of 4,842,499 legal immigrants lived in Spain as of the

persones han fet les maletes per tornar a l’Amèrica Llatina, concretament a l’Argentina, l’Ecuador, Colòmbia, el Perú i la República Dominicana. Pel que fa a l’origen, 4 de cada 10 estrangers procedeixen d’un país de la Unió Europea, 3 de cada 10 de l’Amèrica Llatina, el 20% és africà i el 6%, asiàtic. Marroquins, romanesos, equatorians i colombians continuen encapçalant la llista de les principals nacionalitats, i en cinquè lloc hi ha el Regne Unit (a l’Estat espanyol hi viuen 223.000 britànics). Quatre comunitats autònomes aglutinen el 65% de la població estrangera, encara que Catalunya, amb 1.075.000 estrangers, i Madrid, amb 886.000, en són els nuclis principals.

Abans de treure’n conclusions cal saber que aquestes dades revelen, en realitat, un “canvi en el cicle migratori del nostre país”, com ho definia l’exsecretària d’estat d’Immigració Consuelo Rumí.

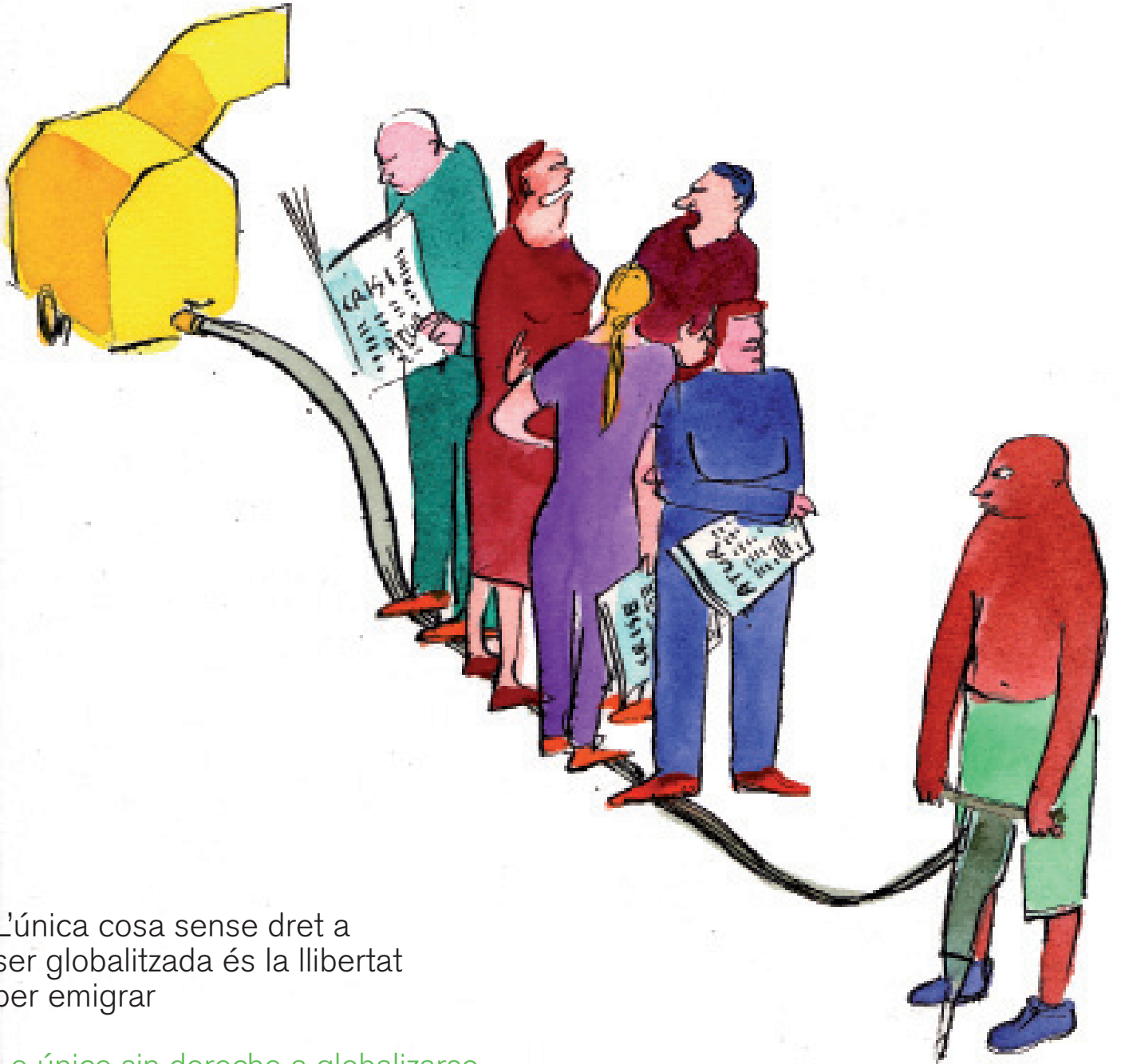
>>

bujan. En España viven 4.842.499 extranjeros regularizados a 31 de marzo de 2010. Son 51.000 más que a principios de año y 347.000 más que doce meses atrás. De enero a marzo de 2010 ha sucedido algo sin precedentes en tan poco tiempo, más de 6.000 personas han hecho las maletas para volverse a sus países en Iberoamérica, exactamente hacia Argentina, Ecuador, Colombia, Perú y República Dominicana. En cuanto a su origen, 4 de cada 10 extranjeros procede de un país de la Unión Europea, 3 de cada 10 de Latinoamérica, el 20% es africano y el 6% asiático. Marroquíes, rumanos, ecuatorianos y colombianos siguen encabezando la lista de principales nacionalidades, y en quinto lugar está el Reino Unido, ya que en España viven 223.000 británicos. Cuatro comunidades autónomas aglutinan el 65% de la población extranjera, aunque Cataluña, con 1.075.000 extranjeros, y Madrid, con 886.000, son los principales núcleos.

>>

31st of March 2010. This is 51,000 more than at the start of the year and 347,000 more than 12 months earlier. From January to March 2010, something happened that was unprecedented for such a brief time span: more than 6,000 people packed their bags to go back to their home countries in Latin America, primarily to Argentina, Ecuador, Colombia, Peru and the Dominican Republic. Regarding immigrants’ provenance, 4 out of every 10 foreigners come from a European Union country and 3 come from Latin America; 20% of immigrants are African and 6% are Asian. Moroccans, Romanians, Ecuadorans and Colombians still top the list of the main nationalities, followed by the United Kingdom, with 223,000 British nationals living in Spain. Four autonomous communities are the home to 65% of the immigrants, although Catalonia with 1,075,000 foreigners and Madrid with 886,000 are the leaders.

>>

L'única cosa sense dret a ser globalitzada és la llibertat per emigrar

Lo único sin derecho a globalizarse es la libertad para emigrar

The only thing lacking the right to globalise is the freedom to emigrate

<<

Perquè encara que el nombre d'immigrants continua creixent, és un dels augments més baixos de les últimes dues dècades. Segons dades del Ministeri de Treball i Immigració, l'any 2009 va acabar amb un 7% d'augment de la població estrangera resident a l'Estat espanyol, el volum de creixement migratori més baix dels últims 18 anys. El 2010 serà el tercer any consecutiu en què el ritme d'increment de la població immigrant continuarà caient, una situació inimaginable fa dos anys, per no parlar del que passava al principi d'aquesta dècada, l'any 2001, quan el nombre d'immigrants creixia a un ritme anual del 24%.

Davant de l'estadística, imprescindible per saber de què parlem, hi ha aquesta llista interminable de tòpics que han desdibuixat la fisonomia de les migracions a Espanya i, en general, als països privilegiats, a Europa o als Estats Units. Estereotips i idees negatives

<<

Antes de sacar conclusiones deben saber que estos datos desvelan, en realidad, un "cambio en el ciclo migratorio de nuestro país", como lo definía la ex secretaria de estado de Inmigración Consuelo Rumí. Porque es cierto que "sigue creciendo" el número de inmigrantes pero es más concluyente señalar que se trata de uno de los aumentos más bajos de las últimas dos décadas. Otro dato del Ministerio de Trabajo e Inmigración arroja más luz al cambio que estamos experimentando: el año 2009 concluyó con un 7% de aumento de la población extranjera residente en España, el volumen de crecimiento migratorio más bajo de los últimos 18 años. 2010 será el tercer año consecutivo en el que el ritmo de incremento de la población extranjera seguirá cayendo, una situación inimaginable hace dos años, por no echar la mirada a lo que sucedía al principio de esta década, en 2001, cuando el número de inmigrantes crecía a un ritmo anual del 24%.

<<

Before drawing conclusions, we must know that these figures actually reveal a "change in the migratory cycle in our country," as defined by the former Secretary of State for Immigration, Consuelo Rumí. It is true that the number of immigrants is still rising, but it is more revealing to note that this rise is among the smallest in the past two decades. Another figure from the Ministry of Labour and Immigration sheds even more light on the change we are experiencing: 2009 ended with a 7% rise in the foreign population living in Spain, the lowest rate of migratory growth in the past 18 years. This year will be the third in a row in which the pace at which the foreign population is rising will continue to slow down, a situation that was unimaginable two years ago, not to mention back at the start of this decade, in 2001, when the number of immigrants was rising at a rate of 24% per year.

que es repeteixen com si fossin un mantra del món dels rics cap als migrants, etiquetats com "els que ens treuen la feina", "els que no paguen impostos", "els delinqüents"... fins a arribar al còctel final que ha acabat associant el fenomen de la immigració a la idea de problema en l'imaginari col·lectiu de bona part de la societat espanyola. Algunes enquestes d'opinió del CIS o de l'Institut Opina per a la Cadena SER han reflectit en diferents moments des de l'any 2006, l'any rècord de l'arribada de persones en *cayucos* i pasteres, que el 70% dels espanyols creu que hi ha massa immigrants al país.

Amb l'inici de la crisi econòmica, aquestes idees han anat prenent força fins a generar l'opinió que si ara aquests estrangers no tenen feina (l'atur de la població immigrant supera el 30%) haurien de tornar als seus països. Els que demanen que se'n vagin sembla que pateixin una amnèsia selectiva de la memòria migratòria d'aquest

>>

Frente a la estadística, imprescindible para saber de qué hablamos, existe esa lista interminable de tópicos que han desdibujado el rostro de las migraciones en España y, en general, en los países de la orilla "privilegiada", quizá en mayor medida en Europa o en Estados Unidos. Estereotipos e ideas negativas que se repiten como si fueran un mantra del mundo de los ricos hacia los migrantes, etiquetados como "los que nos quitan el trabajo", "los que no pagan impuestos", "los delincuentes"... así hasta llegar al cóctel final que ha acabado emparejando el fenómeno de la inmigración al de problema en el imaginario colectivo de buena parte de la sociedad española. Encuestas de opinión del CIS o del Instituto Opina para la Cadena SER han reflejado en distintos momentos desde el año 2006, el año récord de la llegada de personas en cayucos y pateras, que el 70% de los españoles cree que hay "demasiados" inmigrantes en el país.

>>

Contrasting with these statistics, which are crucial for grasping the issue at hand, is the endless list of clichés that have blurred the face of immigration in Spain and, more broadly, all the countries in the privileged world, perhaps more in Europe and the United States. These stereotypes and negative ideas about the immigrants are repeated like a mantra in the world of the wealthy, who label them as the ones who "take jobs away from us", "don't pay taxes", "are criminals" and so forth until reaching the mishmash that has ended up equating the phenomenon of immigration with a problem in the collective imagination of many Spaniards. Since 2006, the record-breaking year in terms of the number of people who arrived in *cayucos* and *pateras* (makeshift rafts), opinion surveys conducted for Cadena SER by the Instituto Opina and CIS have shown that 70% of Spaniards believe that there are too many immigrants in the country.

>>

“Com que sóc negre els polis em paren cada dos per tres, tot i que ja sóc espanyol”

“Como soy negro los polis me paran a cada rato, y eso que ya soy español”

<<

país, ja que de vegades s’oblida que cada any tornen a Espanya amb tot el dret 40.000 emigrants que el seu dia van haver de marxar per guanyar-se la vida en un altre país.

És evident que els períodes de crisi condicionen els moviments de població, però també que la globalització s’ha convertit en una panacea en què l’única cosa que no té dret a globalitzar-se és la llibertat per emigrar. Les polítiques més dures tenen un escenari especialment paradoxal a Itàlia, on Silvio Berlusconi ha convertit la immigració en un delictes, o als Estats Units, on Barack Obama encara no ha aconseguit tirar endavant una nova llei d’immigració que tornaria tots els drets als 12 milions de persones que viuen “sense papers” a la primera potència mundial. El país del somni americà està sacsejat ara per la polèmica de la llei SB1070, és a dir, la llei antiimmigració d’Arizona, rebutjada amb més força que mai per l’enorme comunitat

hispana dels Estats Units. I ja no parlem de la famosa directiva de retorn de la Unió Europea, també coneguda com a “directiva de la vergonya”, que amenaça el futur dels 8 milions de persones que viuen a Europa sense els maleïts papers.

L’última reforma de la llei d’estrangeria espanyola, la quarta en deu anys, ha estat molt criticada perquè ha endurit les condicions per a la reagrupació familiar i ha augmentat a 60 dies el període d’internament en els polèmics CIE, els centres d’internament d’estrangers. Els de Madrid, Màlaga i Barcelona ja es van considerar el 2008 com uns dels pitjors de tota la UE en un informe que va elaborar una consultora independent per al Parlament Europeu. Així doncs, no val esgrimir l’argument que Berlusconi és pitjor o que Sarkozy s’oblida dels seus orígens hongaresos, perquè si analitzem el que està passant al nostre país haurem de reconèixer que no ens

<<

Tras el inicio de la crisis económica, estas ideas han ido engordando hasta generar la creencia de que si ahora esos mismos extranjeros no tienen trabajo (el paro de la población inmigrante supera el 30%) deberían “retornar” a sus países. Los que piden que se vayan parecen atravesar por un periodo de amnesia selectiva de la memoria migratoria de este país, porque a veces se olvida que cada año vuelven a España con todo derecho 40.000 emigrantes que en su día dejaron este país para buscarse la vida en otro.

Es evidente que los periodos de crisis condicionan los movimientos de población pero también que la globalización se ha convertido en una panacea donde lo único sin derecho a globalizarse es la libertad para emigrar. Las políticas más duras tienen un escenario especialmente paradójico en Italia, donde Silvio Berlusconi ha convertido la inmigración en delito, o en Estados Unidos, donde Barack Obama

no ha conseguido aún sacar adelante una nueva ley de inmigración que devolvería todos sus derechos a los 12 millones de personas que viven “sin papeles” en la primera potencia mundial. El país del sueño americano está ahora sacudido por la polémica de la ley SB1070 o, lo que es lo mismo, la ley antiinmigración de Arizona, rechazada con más fuerza que nunca por la enorme comunidad hispana en Estados Unidos. O qué decir de la famosa directiva de retorno de la Unión Europea, también conocida como *directiva de la vergüenza*, que ensombrece el futuro de los 8 millones de personas que viven en Europa sin los dichosos papeles.

La reciente reforma de la ley de extranjería en España, la cuarta en diez años, ha sido criticada porque ha endurecido las condiciones para la reagrupación familiar o ha aumentado a 60 días el periodo de internamiento en los polémicos CIE, los centros de internamiento

<<

These ideas have gained momentum since the onset of the economic crisis, prompting the belief that if those same immigrants are now unemployed (unemployment among immigrants stands at over 30%) they should go back to their countries. The people who are asking them to leave seem to be experiencing a period of selective amnesia in this country’s migratory memory, because sometimes they forget that every year 40,000 emigrants who left Spain at some point to seek a better life elsewhere come back here to live with all due rights.

It is clear that crises affect population movements, but it is also clear that globalisation has become a panacea in which the only thing lacking the right to globalise is the freedom to emigrate. The harshest policies have a particularly paradoxical backdrop in Italy, where Silvio Berlusconi has turned immigration into a crime, or in the

United States, where Barack Obama has not yet managed to push through a new immigration law which would restore all the rights to the 12 million people living illegally in the leading world power. The country of the American dream is now being shaken up by the controversy of SB1070, also known as the Arizona Anti-Immigration Bill, rejected more vehemently than ever by the enormous Hispanic community in the United States. On the home front is the European Union’s famous Return Directive, also known as the “Directive of Shame”, which casts a shadow on the future of the eight million people living in Europe without the coveted papers.

The recent reform of the Immigration Law in Spain, the fourth in ten years, has been criticised because it has imposed more stringent conditions for family reunification and raised the internment period at the controversial Foreigner Internment Centres (CIEs) to

"Because I'm black the cops stop me constantly, but actually now I'm Spanish"

quedem enrere. ¿O és que les 10.000 identificacions d'estrangers que es van fer el 2009 només als carrers de Madrid no s'assemblen molt al que es proposa a Arizona de parar per demanar la documentació als qui "pels trets racials" podrien ser immigrants? Perquè això passa a Espanya des de finals de 2008, com reconeixia el mateix Sindicat Unificat de Policia en plena polèmica per les batudes a principis de 2009, quan va denunciar una instrucció que demanava quotes de detenció d'immigrants. "Estrangers: en funció de la població de cada districte, cal fer un nombre de detencions... Si no n'hi ha, cal anar-los a buscar fora del districte", deia la circular que es va repartir a totes les comissaries de Madrid.

El Ministeri de l'Interior va desautoritzar l'ordre, però n'hi ha prou a fer un volt per determinats barris de Madrid, Barcelona o València per comprovar que aquesta pràctica no ha desaparegut. El

de extranjeros. Los de Madrid, Málaga y Barcelona fueron señalados ya en 2008 entre los peores de toda la UE en un informe que elaboró una consultora independiente para el Parlamento Europeo. Así, no vale esgrimir el argumento de que Berlusconi es peor o que Sarkozy se olvida de sus orígenes húngaros, porque si analizamos lo que está sucediendo en nuestro país no tardaremos en reconocer que no les vamos a la zaga. ¿O es que las 10.000 identificaciones de extranjeros que se llevaron a cabo en 2009 sólo en las calles de Madrid no se parecen bastante a lo que se propone en Arizona de parar y pedir la documentación a los que "por rasgos raciales" pudieran ser inmigrantes? Porque esto sucede en España desde finales de 2008, como reconocía el propio Sindicato Unificado de Policía en plena polémica por las redadas a inicios de 2009, cuando denunciaron una instrucción que pedía cupos de detención de inmigrantes. "Extranjeros: en

60 days. Back in 2008, the CIEs in Madrid, Malaga and Barcelona were already cited as among the worst in the EU in a report drawn up for the European Parliament by an independent consultant. So it is unfair to wield the argument that Berlusconi is worse or Sarkozy is forgetting his Hungarian roots, because if we analyse what is happening in our country we will soon realise that we are trailing behind. After all, aren't the 10,000 identifications of foreigners conducted on the streets of Madrid in 2009 alone remarkably similar to what is being proposed in Arizona: to stop and ask for documentation from people whose "racial features" indicate that they might be immigrants? After all, this has been happening in Spain since late 2008, as the Unified Police Syndicate acknowledged amid controversy over the roundups started in 2009, when they denounced the instructions asking them for quotas on immigrant detentions. "Foreigners: based

maig passat, buscant testimonis d'immigrants que valoressin la polèmica llei d'Arizona, en vaig trobar alguns exemples. "Com que sóc negre em paren cada dos per tres, tot i que ja sóc espanyol, perquè encara que vaig néixer a la República Dominicana, la meua mare em va portar de ben petit i ja tinc la nacionalitat, però els polis em continuen parant pel meu color de pell per demanar-me els papers", assenyala l'Álex, de 21 anys, a la plaça de la Luna, en ple centre de Madrid. "Em fa vergonya quan em paren al meu barri perquè els veïns poden pensar que he fet alguna cosa, i simplement ho fan perquè sóc negre, o mulat, com vulguis dir-ho." Al seu costat, Mussa, senegalès de 34 anys, afirmava, amb un somriure, que ja coneixia "tots els calabossos de Madrid". "El cap de setmana passat vaig estar a la comissaria de Chamartín. Sempre em paren, sobretot a les parades de metro d'Oporto i Plaza Elíptica, alguns policies

>>

base a la población de cada distrito, hay que hacer un número de detenidos... Si no los hay, se va a buscarlos fuera del distrito", decía la circular repartida por todas las comisarías de Madrid.

El Ministerio del Interior desautorizó la orden, pero basta con darse una vuelta por determinados barrios de Madrid, Barcelona o Valencia para comprobar que esa práctica no ha desaparecido. En mayo pasado, buscando testimonios de inmigrantes que valoraran la polémica ley de Arizona, escuché varios ejemplos. "Como soy negro me paran a cada rato, y eso que ya soy español, porque aunque nací en la República Dominicana, mi madre me trajo pequeñito y ya tengo la nacionalidad, pero por mi color de piel esos polis me paran todo el rato para pedirme los papeles", señalaba Álex, de 21 años, en la plaza de la Luna, en pleno centro de Madrid. "Me da vergüenza cuando lo hacen en mi barrio porque mis vecinos pueden pensar

>>

on the population of each district, a certain number of detainees must be reached... If there are not enough, they should be sought outside the district," read the circular sent to all the police stations in Madrid.

The Ministry of the Interior retracted the order, but all you have to do is walk around certain neighbourhoods in Madrid, Barcelona or Valencia to realise that this practice has not disappeared. Last May, as I was seeking testimony from immigrants regarding their opinions on the controversial Arizona law, I listened to several examples. "Since I'm black I get stopped a lot, but actually I'm Spanish because even though I was born in the Dominican Republic my mother brought me here when I was little and I have Spanish nationality, but these cops stop me constantly to ask for my papers just because of the colour of my skin," recounted 21-year-old Álex in Plaza de la Luna right in the heart of Madrid. "I'm embarrassed when they

>>

La recerca de la prosperitat és el viatge més antic de l'ésser humà

The quest for prosperity is the oldest journey known to mankind

≤

ja em coneixen. No puc viure així, perquè m'han obert una ordre d'expulsió i ara ho tinc difícil per poder-me regularitzar", explicava.

Mussa és un dels 36.000 subsaharians que van arribar el 2006 en *cayuco* a Espanya. Aquesta és una altra paradoxa. Ha hagut de caure a mínims desconeguts l'arribada de pasteres perquè es parli de la

≤

que he hecho algo, y simplemente me paran porque soy negro o mulato, como quieras llamarlo." Junto a él, Mussa, senegalés de 34 años, afirmaba, con una sonrisa, que conocía ya "todos los calabozos de Madrid". "El pasado fin de semana estuve en la comisaría de Chamartín. Me paran siempre, sobre todo en el metro de Oporto y plaza Elíptica. Algunos policías ya me conocen, pero no puedo vivir así porque me han abierto una orden de expulsión y ahora lo tengo difícil para regularizarme", contaba.

Mussa es uno de los 36.000 subsaharianos que llegaron en 2006 en cayuco hasta España. Esta es otra paradoja. Ha tenido que caer a mínimos desconocidos la llegada de pateras para que se hable de la inmigración en un sentido amplio y no sólo de la que llegaba por vía

≤

do it in my neighbourhood because my neighbours might think that I've done something wrong, and they only stop me because I'm black or mixed race, whatever you want to call it." Next to him, Mussa, a 34-year-old Senegal native, claimed with a smile that he was already familiar with "all the jails in Madrid". "Last weekend I was at the Chamartín police station; they always stop me, especially at the Oporto underground and in Plaza Elíptica. Some officers already know me, but I can't live like this because they've already filed a warrant for my expulsion and now it will be hard for me to become legal," he explained.

Mussa is one of the 36,000 sub-Saharan who arrived in Spain on *cayucos* in 2006. This is another paradox. The arrival of these rafts

immigració en un sentit ampli i no només de la que arribava per mar, que, per cert, és menys de l'1 % de tota la immigració que ha vingut a Espanya des de 1995. En els primers cinc mesos de 2010 s'han interceptat 550 immigrants en barques, un 80% menys que en el mateix període de l'any passat, la xifra més baixa que s'ha registrat en els últims vint anys, quan les pasteres van començar a creuar l'estret.

No sembla que interessi a ningú les causes que explicarien per què no vénen ara pasteres o *cayucos*. ¿Pot ser només pel desplegament policial del Frontex o dels països d'origen? ¿Som conscients de les conseqüències d'haver aixecat un autèntic mur entre Àfrica i Europa? Segons United For Intercultural Action, una organització europea de denúncia contra el racisme i les polítiques europees sobre immigració, 13.621 persones han mort intentant creuar aquest "mur" en els últims 18 anys. Per no parlar dels que estan perdent la vida a

marítima, que es, por cierto, menos del 1% de toda la inmigración que ha venido a España desde 1995. En los primeros cinco meses de 2010 han sido interceptados 550 inmigrantes en barcas, un 80% menos que en el mismo periodo del año pasado, la cifra más baja que se ha registrado en los últimos veinte años, cuando las pateras comenzaron a cruzar el estrecho.

A nadie parece interesarle las causas que explicarían por qué no vienen ahora pateras o cayucos. ¿Será sólo por el despliegue policial del Frontex o de los países de origen? ¿Sabemos las consecuencias de haber levantado un auténtico muro entre África y Europa? Según United For Intercultural Action, una organización europea de denuncia contra el racismo y las políticas europeas sobre inmigración, 13.621 personas han muerto intentando cruzar ese "muro" en los últimos 18 años. Por no hablar de los que se están dejando la vida en

has had to trickle off to next to nothing before people were able to speak about immigrant in a broad sense and not only about the arrival by sea of what actually accounts for only 1% of all immigration to Spain since 1995. In the first few months of 2010, 550 immigrants were intercepted on seagoing vessels, 80% fewer than in the same period last year. This is the lowest figure recorded in the past 20 years, when the rafts began to cross the Strait.

Nobody seems to be interested in why these *pateras* and *cayucos* are no longer arriving. Is it only because of the implementation of the Frontex force or police in the home countries? Do we know the consequences of having erected a veritable wall between Africa and Europe? According to United for Intercultural Action, a European organisation that works to counter racism and European immigration policies, in the past 18 years 13,621 people have died trying to

Secretaría de Estado de Inmigración y Emigración
extranjeros.mtas.es

United for Intercultural Action
www.unitedagainstracism.org

University of Colorado. Immigration and Migration
ucblibraries.colorado.edu/govpubs/us/immigration.htm

La búsqueda de la prosperidad es el viaje más antiguo que se le conoce al ser humano

les dunes de Mali o el Níger en les rutes per l'interior del continent africà a la recerca d'una sortida cap a Europa. L'única esclatxa que ha quedat oberta en la fortalesa europea és Grècia. Si la crisi fos el factor que expliqués aquest descens de pasteres, els immigrants no continuarien entrant per Grècia precisament.

El que ha quedat demostrat al llarg de la història és que les polítiques d'“immigració zero” acaben fracassant i que culpar l'“altre” també és una equivocació. Però, com ha denunciat Amnistia Internacional recentment, s'està produint un fort augment del racisme, la xenofòbia i la intolerància a Europa.

Aquesta pràctica d'“usar i llençar” els treballadors estrangers quan les coses van mal dades és molt antiga. A finals del segle XIX als Estats Units es van produir linxaments de xinesos, el 1882 es va prohibir l'entrada als asiàtics. El 1917 van aprovar una altra llei per

las arenas de Mali o Níger en las rutas por el interior del continente africano en busca de una salida hacia Europa. La única rendija que ha quedado abierta en la fortaleza europea es Grecia. Si fuera la crisis el factor que explicase este descenso de pateras, los inmigrantes no seguirían entrando por Grecia precisamente.

Lo que ha quedado demostrado a lo largo de la historia es que las políticas de “inmigración cero” acaban fracasando y que culpar al “otro” es también erróneo. Pero, como ha denunciado recientemente Amnistía Internacional, se está produciendo un “brusco aumento” del racismo, la xenofobia y la intolerancia en Europa.

Esa práctica de “usar y tirar” a los trabajadores extranjeros cuando vienen mal dadas es muy antigua. A finales del siglo XIX en Estados Unidos se produjeron linchamientos de chinos, en 1882 se prohibió la entrada a los asiáticos. En 1917 aprobaron otra ley impidiendo

cross this “wall”. Not to mention those who lose their lives in the sands of Mali or Niger along the inland African routes in the quest for a way to Europe. The only crack remaining in the European fortress is Greece. If the crisis were the reason behind this decline in rafts, certainly immigrants would not still be entering Europe via Greece.

What has been demonstrated throughout the course of history is that “zero immigration” policies end up failing, and that blaming the “other” is also mistaken. But, just as Amnesty International has recently condemned, lately there has been a steep upsurge in racism, xenophobia and intolerance in Europe.

This “disposable” view of foreign workers who arrive in need is as old as the hills. In the United States in the late 19th century, Chinese workers were lynched, and in 1882 Asians were banned from

impedir l'arribada d'analfabets, i tot perquè italians, russos o grecs van prendre rumb cap als Estats Units per posar fi a la misèria en què vivien a la vella Europa.

Més de 200 milions de persones porten en aquest moment l'etiqueta d'“immigrant”, persones que simplement han iniciat el viatge més antic de l'ésser humà: la recerca de la prosperitat. Avui, els governs rics responen amb batudes, deportacions o l'aprovació de lleis molt més restrictives. ¿Serem capaços de no cometre una altra vegada els mateixos errors històrics? ¿Està justificat jugar electoralment amb la immigració com està passant a Vic o Badalona, per posar algun exemple?

I no hem d'oblidar que continuaran venint i que continuarem necessitant-los, perquè d'aquí al 2050 a Europa li caldran 50 milions d'immigrants per poder-se mantenir. ■

la llegada de analfabetos, todo porque italianos, rusos o griegos pusieron rumbo a Estados Unidos para acabar con la miseria en la que vivían en la vieja Europa.

Más de 200 millones de personas llevan puesta hoy la etiqueta de “inmigrante”, personas que simplemente han iniciado el viaje más antiguo que se le conoce al ser humano, la búsqueda de la prosperidad. Hoy, los gobiernos ricos responden con redadas, deportaciones o la aprobación de leyes mucho más restrictivas. ¿Seremos capaces de no incurrir otra vez en los mismos errores históricos? ¿Está justificado jugar electoralmente con la inmigración como está sucediendo en Vic o Badalona, por poner algún ejemplo?

Y no olviden, seguirán viniendo y seguiremos necesitando los, porque de aquí a 2050 Europa requerirá 50 millones de inmigrantes para poder sostenerse. ■

entering the country. Another law was passed in 1917 prohibiting the influx of illiterate people, all because the Italians, Russians and Greeks were heading for the United States to flee the misery in which they were living in old Europe.

More than 200 million people wear the label of “immigrant” today, people who have simply decided to embark on the oldest journey known to mankind, the quest for prosperity. Today, wealthy governments respond with roundups, deportations or the approval of much more restrictive laws. Will we once again fall prey to the same errors as always? Is it justified to play with immigration in the elections, as is happening in Vic and Badalona, just to cite two examples? And we should not forget that immigrants will keep coming and we will keep needing them, because between now and 2050 Europe will need 50 million immigrants to sustain itself. ■

ARISTIDE ZOLBERG

PER GLORIA ZORRILLA

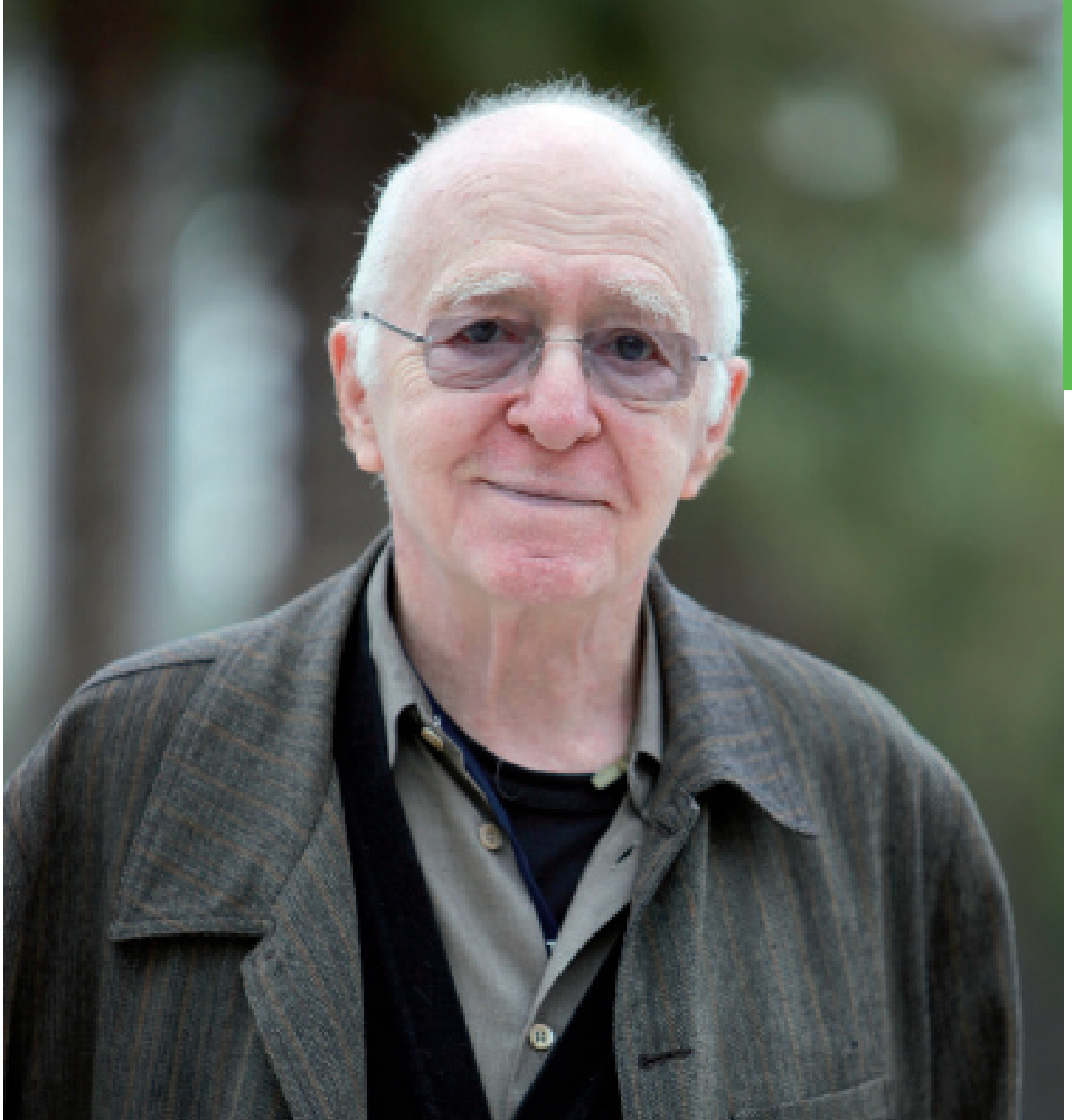

No és ètic impedir l'entrada a un país”

Per a Aristide Zolberg, la immigració no és una amenaça, sinó una riquesa. Crític amb la noció de fronteres i d'identitat, aquest sociòleg americà d'origen europeu recorda que els pobles s'han mogut des de temps immemorials. La migració no és un fenomen nou; el que ha canviat és la concepció de l'estat. Zolberg va ser fa uns mesos a Barcelona convidat per l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed).

Para Aristide Zolberg, la inmigración no es una amenaza, sino una riqueza. Crítico con la noción de fronteras y de identidad, este sociólogo americano de origen europeo recuerda que los pueblos se han movido desde tiempos inmemoriales. La migración no es un fenómeno nuevo, lo que ha cambiado es la concepción del estado. Zolberg estuvo hace unos meses en Barcelona invitado por el Instituto Europeo del Mediterráneo (IEMed).

Aristide Zolberg believes that immigration is not a threat but an asset. Critical of the notion of frontiers and identity, this American sociologist with European roots reminds us that people have been on the move since time immemorial. Migration is not a new phenomenon, rather what has changed is the concept of state. Zolberg was in Barcelona a few months ago on an invitation from the European Institute of the Mediterranean (IEMed).

Catedràtic de Ciències Polítiques i Estudis Històrics a la New School for Social Research de Nova York i director del Centre Internacional per a la Migració, Etnicitat i Ciutadania, Aristide Zolberg és un dels màxims especialistes en migracions internacionals i en la gestió de les diferències ètniques i culturals. La seva activitat acadèmica ha estat reconeguda per l'International Studies Association, una xarxa de més de 4.000 acadèmics de tot el món. Ha publicat diversos volums, entre els quals destaca *A nation by design: Immigration Police in the Fashioning of America* (2008), on sosté que les polítiques d'immigració han estat crucials en la formació de la identitat americana.

Catedrático de Ciencias Políticas y Estudios Históricos en la New School for Social Research de Nueva York y director del Centro Internacional para la Migración, Etnicidad y Ciudadanía, Aristide Zolberg es uno de los máximos especialistas en migraciones internacionales y en la gestión de las diferencias étnicas y culturales. Su actividad académica ha sido reconocida por la International Studies Association, una red de más de 4.000 académicos de todo el mundo. Ha publicado varios volúmenes, entre ellos *A nation by design: Immigration Police in the Fashioning of America* (2008), donde sostiene que las políticas de inmigración han sido cruciales en la formación de la identidad americana.

Professor of Political Science and History Studies at the New School for Social Research in New York and director of the International Center for Migration, Ethnicity and Citizenship, Aristide Zolberg is one of the top experts on international migrations and managing ethnic and cultural differences. His scholarly activities have been recognised by the International Studies Association, a network of more than 4,000 scholars from all over the world. He has published several volumes, including *A Nation by Design: Immigration Police in the Fashioning of America* (2008), in which he holds that immigration policies have been crucial in forming the American identity.

“No es ético impedir la entrada a un país”

“It is unethical to prevent entry into a country”

Professor, vostè mateix ha estat immigrant. Com va ser la seva experiència personal? Vaig néixer a Bèlgica i vaig ser un immigrant als Estats Units, on vaig arribar després de la Segona Guerra Mundial, quan tenia setze anys. El meu pare va ser assassinat pels nazis, i com que la meua mare no podia fer-se càrrec de mi, me n’hi vaig anar. Parlava una mica d’anglès, perquè l’havia estudiat a l’escola. Vaig anar als Estats Units perquè havia llegit que es podia treballar i estudiar a la universitat alhora, que era el que jo volia fer. Al principi vaig viure amb uns familiars amb qui no em duia massa bé. Va ser una època molt difícil, perquè ells eren jueus creients i jo no. Es van fer càrrec de mi, però només durant un any. Quan vaig fer 17 anys, me’n vaig haver d’anar de casa seva i em vaig quedar sol. La veritat és que no va ser gens senzill, però em vaig espavilar prou bé i vaig poder estudiar, que era el que realment volia.

Profesor, usted mismo ha sido inmigrante, ¿cómo fue su experiencia personal? Nací en Bélgica y fui un inmigrante en Estados Unidos, país al que llegué después de la Segunda Guerra Mundial, cuando tenía 16 años. Mi padre fue asesinado por los nazis y mi madre no podía hacerse cargo de mí, así es que me fui para allá. Hablaba un poco de inglés, ya que lo había estudiado en el colegio. Fui a Estados Unidos porque había leído que allí se podía trabajar y estudiar en la universidad a la vez y era eso lo que quería hacer. Al principio viví con unos familiares con los que no me llevaba muy bien. Fue una época muy difícil, pues ellos eran judíos creyentes y yo no. Se hicieron cargo de mí, pero sólo durante un año. Cuando cumplí los 17 años, me tuve que ir de su casa y me quedé solo. La verdad es que no fue nada fácil, pero me manejé bastante bien y pude estudiar, que era lo que realmente quería.

Professor, you yourself have been an immigrant. What was your personal experience like? I was born in Belgium and emigrated to the United States, where I arrived after World War II when I was 16 years old. My father was murdered by the Nazis and my mother could not take care of me, so I went to the US. I spoke a little bit of English because I had studied it at school. I went to the United States because I had read that you could work and study at the university at the same time there, and that’s what I wanted to do. At first I lived with relatives, whom I did not get along with very well. It was a very difficult time because they were practising Jews and I wasn’t. They took care of me, but only for a year. When I turned 17 I had to leave their house and I was on my own. The truth is that it was quite hard, but I managed fairly well and was able to study, which is what I really wanted to do.

Què va estudiar? Ciències Polítiques, però em considero un sociòleg, especialment ara que m’he fet gran. La meua especialitat era Àfrica, l’època postcolonial, quan els països van començar a ser independents. La situació ara és molt pitjor. Tots aquests països tenen problemes per mantenir-se units. Són molt diversos, amb moltes ètnies, i els colonitzadors no van tenir en compte aquestes diferències quan van marcar les fronteres a talls de ganivet. Com a Nigèria, on hi ha cristians al nord i musulmans al sud, i el país que vaig estudiar jo, Costa d’Ivori, que està vivint una guerra civil terrible... És tot molt trist.

Després es va dedicar a estudiar les migracions. Tinc dos interessos bàsics. El primer són les migracions històriques, les que van tenir lloc com a part natural de la història. De fet, n’hi ha algunes que ni tan sols es consideren pròpiament migracions. Tot va començar a Àfrica i a partir d’aquí la gent es va començar a moure. No sabem ben bé

¿Y qué estudió? Ciencias Políticas, pero me considero un sociólogo, especialmente ahora que me he hecho mayor. Mi especialidad era África, la época poscolonial, cuando empezaron a ser países independientes. La situación ahora es mucho peor. Todos estos países tienen problemas para mantenerse unidos. Son muy diversos, con muchas etnias, y los colonizadores no tuvieron en cuenta estas diferencias cuando trazaron a cuchillo las fronteras. Como en Nigeria, donde hay cristianos en el norte y musulmanes en el sur, y el país que yo estudié, Costa de Marfil, que está viviendo una guerra civil tremenda... Es todo muy triste

Luego se dedicó al estudio de las migraciones. Tengo dos intereses básicos. El primero son las migraciones históricas, las que tuvieron lugar como parte natural de la historia, algunas de las cuales ni siquiera están consideradas propiamente como migraciones. Todo

What did you study? Political science, but I consider myself a sociologist, especially now that I’m older. My speciality was Africa, the post-colonial period, when the countries began to win their independence. The situation is much worse now. All of these countries are having difficulties staying together. They are very diverse and have many different ethnic groups, but the colonisers did not take these differences into account when they carved up the borders. Like in Nigeria, where there are Christians in the north and Muslims in the south, and the country I studied, Ivory Coast, which is in the midst of a horrible civil war... It’s all very sad.

After that you set out to study migration. I have two main interests. The first is historical migrations, the ones that happened as a natural part of history, some of which are not even actually considered migration. Everything began in Africa, and from there people began

“Sóc realista; sé que no es poden obrir les fronteres, però es pot ser més progressista”

com va passar, però el cert és que nosaltres vam arribar a Austràlia i que els indis van arribar a Amèrica. El segon interès és la immigració contemporània. Avui en dia no veiem les coses de la mateixa manera. Considerem que els estats són sagrats i que moure's d'un país a l'altre és una cosa molt especial.

Tenim llibertat per sortir, però no per entrar. Avui dia, a qualsevol país democràtic, tots tenim el dret de sortir, d'abandonar-lo, però no tots tenim el dret d'entrar-hi. No té cap sentit. En nom de quin dret ens impedeixen l'entrada a un país? Quin dret tenen unes persones a deixar-ne d'altres fora de les seves fronteres? En nom de qui? La veritat és que no és gens ètic.

I no acollir algú que demana asil polític? A partir de la Segona Guerra Mundial, es va establir la diferència entre asil i immigració. És un fet molt recent i molt limitat: no n'hi ha prou a dir que no et pots

guanyar la vida a un país; per poder reclamar l'estatus de refugiat, has de demostrar que no hi pots viure perquè et persegueixen o corres el risc de ser assassinat.

Llavors, la “migració sense fronteres” (open borders) que defensa Joseph Carens seria l'única política justa? Defenso i comparteixo les teories de Joseph Carens. Tots dos incidim en els mateixos temes. Els polítics haurien de justificar èticament sota quina premissa poden deixar una persona fora d'un país. Ja sé que s'ha de regular d'alguna manera, però s'hauria de fer d'una manera més generosa.

Què passaria si s'obriessin les fronteres? Tots els pobres intentaríen creuar-les per poder sobreviure als països rics i llavors els salaris s'abaixarien. Les coses s'han de fer gradualment. Sóc realista; sé que no es poden obrir les fronteres, però es pot ser més progressista i abordar aquest tema d'una manera diferent. Per exemple, s'hauria

>>

comenzó en África y desde ahí la gente empezó a moverse. No sabemos gran cosa sobre cómo ocurrió, pero lo cierto es que nosotros llegamos a Australia y que los indios llegaron a América. Mi segundo interés es la inmigración contemporánea. Hoy en día vemos las cosas de manera diferente. Consideramos a los estados como algo sagrado y el moverse de un país a otro como algo muy especial.

Tenemos libertad de salir pero no de entrar. Hoy en día, en cualquier país democrático, todos tenemos el derecho de salir, de abandonarlo, pero no todos tenemos el derecho de entrar en él. No tiene ningún sentido. ¿En nombre de qué derecho nos impiden la entrada a un país? ¿Qué derecho tienen unas personas para dejar a otras fuera de sus fronteras? ¿En nombre de quién? La verdad es que no es nada ético.

¿Y no acoger a alguien que pide asilo político? A partir de la Segunda Guerra Mundial se diferenció entre asilo e inmigración. Es

algo muy reciente y muy limitado: no es suficiente decir que no te puedes ganar la vida en un país, sino que para que puedas reclamar el estatus de refugiado tienes que demostrar que no puedes vivir en él porque estás perseguido o porque corres el riesgo de ser asesinado.

La “migración sin fronteras” (open borders) que defiende Joseph Carens ¿sería la única política justa? Defiendo y comparto las teorías de Joseph Carens. Ambos incidimos en los mismos temas. Los políticos deberían justificar éticamente bajo qué premisa pueden dejar a una persona fuera de un país. Ya sé que debe regularse de alguna manera, pero habría que hacerlo de una forma más generosa.

¿Qué pasaría si se abrieran las fronteras? Todos los pobres intentarían cruzarlas para poder sobrevivir en los países ricos y entonces los salarios bajarían. Las cosas se tienen que hacer gradualmente,

>>

to radiate out. We don't know much about how it happened, but we do know that we reached Australia and that the Indians reached America. My second interest is contemporary immigration. Today we see things differently. We regard states as something sacred, and moving from one country to another is seen as something out of the ordinary.

We are free to leave but not to enter. Today in any democratic country we all have the right to leave, to abandon it, but not all of us have the right to enter. This makes no sense at all. In the name of what right do we hinder entry into a country? What right do people have to keep others outside their borders? In whose name? The fact is that it is totally unethical.

And not accepting someone who requests political asylum? Since World War II there has been a distinction between asylum and immi-

gration. This is quite recent and very limited. It is not enough to say that you can't make a living in a country; rather to claim refugee status you have to demonstrate that you cannot live in your home country because you are being persecuted or you run the risk of being murdered.

Are the open borders that Joseph Carens upholds the only fair policy? I uphold and share Joseph Carens' theories. We both stress the same issues. Politicians must ethically justify under what premise a person can be kept out of a country. I know that it should be regulated somehow, but it has to be done more generously.

What would happen if the borders were opened? All the poor people would try to cross them in order to live in the rich countries and then salaries would go down. Things have to happen gradually. I'm a realist; I know that borders can't just be torn down suddenly. But we can be more progressive in the way we handle this issue. For

>>

“Soy realista, sé que no se pueden abrir sin más las fronteras, pero se puede ser más progresista”

“I’m a realist; I know that borders can’t just be torn down suddenly, but we can be more progressive”

<<

d’ampliar el dret d’asil i considerar com a refugiades les persones que no poden mantenir-se al seu propi país o les persones que viuen en països on hi ha molta violència, com ara Costa d’Ivori o Nigèria. **Europa es mou en sentit contrari. El govern socialista espanyol va donar suport a la directiva europea que permet retenir i expulsar els immigrants irregulars.** Tradicionalment, els socialistes han estat en contra de la immigració, i també els sindicats, perquè quan hi ha més mà d’obra els empresaris poden abaixar els sous. Tanmateix, moltes indústries no existirien sense els immigrants, com ara la indústria tèxtil. Crec que la directiva té a veure amb la recessió. Quan les coses van bé econòmicament, Europa vol mà d’obra de fora, però no vol que els immigrants es converteixin en europeus. Aquest fet de la demanda de mà d’obra barata es pot observar històricament; ja va passar abans amb els espanyols, els italians o els irlandesos. Als

Estats Units, els irlandesos no es consideraven blancs. Hi ha un llibre molt interessant, *How the Irish Became White* (Com els irlandesos van arribar a convertir-se en blancs, de Noel Ignatiev), que ho explica. Quan van arribar als Estats Units eren catòlics en un país de majoria protestant. Al principi els van considerar inferiors, però amb el temps es van fer poderosos i les coses van canviar. Llavors, els van començar a percebre com a iguals.

En època de crisi sol augmentar el racisme i la xenofòbia, sobretot contra els estrangers que es troben en situació irregular. M’adono que és així a Itàlia i a Espanya i a molts països europeus, però als Estats Units és diferent. Hi estan acostumats. Nosaltres tenim entre 10 i 20 milions de treballadors il·legals mexicans. És fàcil creuar la frontera i impossible tancar-la. L’any 1986 ja hi va haver una gran legalització “d’il·legals”. Aquest és un dels temes que el president

<<

soy realista, sé que no se pueden abrir sin más las fronteras. Pero se puede ser más progresista en la manera de abordar este tema. Por ejemplo, debería ampliarse el derecho de asilo y considerar como refugiadas a las personas que no puedan sostenerse en su propio país o a las que viven en países de mucha violencia, como es el caso de Costa de Marfil o Nigeria.

Europa se mueve en un sentido contrario. El gobierno socialista español apoyó la directiva europea que permite retener y expulsar a los inmigrantes irregulares. Tradicionalmente, los socialistas han estado en contra de la inmigración, al igual que los sindicatos, porque al haber más mano de obra los empresarios pueden bajar los

salarios. Cuando, por otro lado, muchas industrias no existirían sin los inmigrantes, como es el caso del textil. Yo creo que la directiva tiene que ver con la recesión. Cuando las cosas van bien económicamente, Europa quiere mano de obra de fuera, pero no quiere que los inmigrantes se conviertan en europeos. Es algo que ha pasado históricamente con la demanda de mano de obra barata, ya pasó antes con los españoles, los italianos o los irlandeses. En Estados Unidos, no se consideraba que los irlandeses fueran blancos. Hay un libro muy interesante, *How the Irish Became White* (Cómo los irlandeses llegaron a convertirse en blancos, de Noel Ignatiev), que lo explica. Cuando llegaron a Estados Unidos eran católicos en un país de mayoría protestante. Al principio los veían como inferiores, pero con el tiempo se volvieron poderosos y las cosas cambiaron. Y entonces, los empezaron a percibir como iguales.

<<

example, the right to asylum should be extended so that anyone who cannot sustain themselves in their own country or who lives in a country ridden with violence, like the Ivory Coast or Nigeria, should be considered refugees.

Europe is moving in the opposite direction. Spain’s socialist government supports the European directive that enables illegal immigrants to be detained and expelled. The socialists have traditionally been against immigration, as have the trade unions, because if employers have a larger workforce available to them they can lower salaries. Yet many industries would not exist without immigrants, like the textile industry. I think that the directive has to do with the recession. When things are going well economically, Europe wants foreign labour, but it doesn’t want the immigrants to turn into Europeans. This has happened in the past with the demands for cheap labour;

it’s already happened with the Spaniards, Italians and Irish. In the United States, the Irish were not considered white. There is a fascinating book, *How the Irish Became White*, by Noel Ignatiev which explains this. When they arrived in the United States, they were Catholic in a predominantly Protestant country. At first they were seen as inferior, but over time they became powerful and things changed. And then they began to be perceived as equals.

At times of crisis, racism and xenophobia also tend to surge, especially against illegal foreigners. I can see that this is happening in Italy and Spain and many other European countries, but it’s different in the United States: they’re used to it. We have between 10 and 20 million illegal Mexican workers. It’s so easy to cross the border that it’s impossible to close it. There was a sweeping legalisation of “illegals” back in 1986. And this is one of the issues that President

Obama volia considerar aquest any, però la llei de sanitat li ha donat molta més feina de l'esperada. Tot dependrà del que passi a les eleccions legislatives de novembre. Si no les guanya, no podrà fer aquesta nova legalització d'immigrants il·legals.

Són diferents les visions nord-americana i europea sobre la immigració? Als Estats Units estan en contra de la immigració il·legal, perquè tenim més de 3.000 quilòmetres de frontera amb Mèxic. Tanmateix, no és tan senzill. Molts mexicans no consideren que l'altra banda del riu sigui un altre país. Vaig fer el servei militar en aquella zona fronterera i puc assegurar-li que molts no saben diferenciar que es tracta de dos països diferents.

Crec que els nord-americans són més oberts, potser perquè consideren que és normal que hi hagi un cert nivell d'immigració, per la seva història com a país d'acollida. Les lleis a Europa són més

restrictives, però no tots els països europeus són iguals. Per exemple, França ha tingut sempre una llarga tradició de país d'acollida d'immigrants. Van portar italians i espanyols l'any 1870, perquè havia davallat molt el nivell de població. Molts belgues i polonesos van marxar al nord de França per treballar a les mines, i al sud, a Marsella, hi havia italians i espanyols. És internacional; sempre hi ha unes regions més desenvolupades que necessiten mà d'obra adicional.

Una cosa que sorprèn els europeus quan omplim papers oficials als Estats Units és que et demanen de quina raça ets. Molts podrien considerar-ho racista. Sí, no et demanen la religió, però et demanen la raça. Però no té cap importància legal i no és racista. Els sociòlegs diuen que així es poden estudiar fets com ara la discriminació, cosa que a França és difícil de fer, perquè està prohibit preguntar la raça i

>>

En época de crisis suele aumentar también el racismo y la xenofobia, sobre todo contra los extranjeros que están en situación irregular. Veo que esto es así en Italia y España y en muchos países europeos, pero en Estados Unidos es diferente, están acostumbrados. Nosotros tenemos entre 10 y 20 millones de trabajadores ilegales mexicanos. Es fácil cruzar la frontera e imposible cerrarla. En 1986 ya hubo una gran legalización de "ilegales". Y este es uno de los temas que el presidente Obama iba a tomar en consideración este año, pero la ley de sanidad le ha dado mucho más trabajo del que se esperaba. Todo dependerá de lo que pase en las elecciones legislativas de noviembre. Si no las gana, no podrá hacer esta nueva legalización de inmigrantes ilegales.

¿Difieren la visión estadounidense y la europea sobre la inmigración? En Estados Unidos están en contra de la inmigración ilegal, ya

que tenemos más de 3.000 kilómetros de frontera con México. Pero no es tan sencillo. Muchos mexicanos no ven el otro lado del río como otro país. Yo hice el servicio militar en esa zona fronteriza y le aseguro que muchos no saben diferenciar que se trata de dos países.

Creo que los norteamericanos son más abiertos, quizá porque ven normal un cierto nivel de inmigración, por su propia historia como país de acogida, mientras que las leyes en Europa son más restrictivas. Pero tampoco todos los países europeos son iguales. Por ejemplo, Francia ha tenido siempre una larga tradición como país de acogida de inmigrantes. Trajeron italianos y españoles en 1870 porque había bajado mucho el nivel de población. Muchos belgas y polacos fueron al norte de Francia para trabajar en las minas, y en el sur, en Marsella, había italianos y españoles. Es algo internacional, siempre hay unas regiones más desarrolladas que necesitan mano de obra extra.

>>

Obama was going to examine this year, but the Healthcare Bill has kept him busier than he expected. Everything will depend on what happens in the November congressional elections. If he doesn't win them, he won't be able to legalise illegal immigrants again.

Do the United States and Europe have differing views on immigration? People in the United States are against illegal immigration; after all, the border with Mexico is more than 3,000 kilometres long. But it's not that simple. Many Mexicans do not see the other side of the river as a different country. I served in the military along this border zone and I can tell you that many people do not know how to distinguish the fact that they are two different countries.

I think that Americans are more open, perhaps because they view a certain level of immigration as normal because of their own history as a country of immigrants, while the laws in Europe are more restrictive.

However, not all European countries are the same. For example, France has always had a longstanding tradition as a country that welcomes immigrants. They brought Italians and Spaniards in 1870 because the population level had dropped so far. Many Belgians and Poles went to northern France to work in the mines, while Italians and Spaniards went to southern France, to Marseille. This is international; there are always more developed regions that need extra labour.

One thing that surprises us Europeans when we fill out official papers in the United States is when they ask our race. Many people could regard this as racist. Right, they don't ask your religion but they do ask your race. But this has no legal importance whatsoever; it's not racist. Sociologists say that this is how they can study phenomena like discrimination, which is much harder to do in France because asking about someone's race is forbidden

>>

“Els nord-americans són més oberts que els europeus, potser per la seva història com a país d'acollida”

“Los norteamericanos son más abiertos que los europeos, quizá por su propia historia como país de acogida”

“Americans are more open than Europeans, perhaps because of their own history as a country of immigrants”

<<

desconeixes l'origen de la persona. Si fas anàlisis estadístiques, sobre educació, per exemple, es pot veure que els afroamericans no reben la mateixa educació que els blancs nord-americans o que hi ha una incidència més alta de fracàs escolar. És informació molt útil per elaborar estadístiques. La informació no és racista.

Vostè ha analitzat com ha canviat l'actitud d'Europa envers l'islam. Per què tants prejudicis? Crec que la diversitat religiosa és tan traumàtica per a les societats d'acollida perquè la religió té també una dimensió pública. La gent necessita tenir llocs per resar. Els musulmans necessiten mesquites i la presència d'un muezzí que no toca una campana sinó que crida a la pregària. Es tracta d'un esdeveniment públic que, per exemple, molesta molt els suïssos. A més a més, la gent també celebra festes i menja coses diferents. Als Estats Units s'assumeix, però a França, per exemple, es considera que no

está prohibido preguntar la raza y no sabes el origen de la persona. Si haces análisis estadísticos, como por ejemplo sobre la educación, puedes ver que los afroamericanos no reciben la misma educación que los blancos norteamericanos, o que hay una mayor incidencia de fracaso escolar. Es información muy útil para elaborar estadísticas y curvas. La información no es racista.

Usted ha analizado como ha cambiado la actitud de Europa hacia el islam. ¿Por qué tantos prejuicios? Yo creo que la diversidad religiosa es tan traumática para las sociedades de acogida porque la religión tiene también una dimensión pública. La gente necesita tener sitios donde rezar. Los musulmanes necesitan mezquitas, y la presencia de un almuédano que no toca una campana sino que llama a la plegaria es un acontecimiento público que, por ejemplo, molesta mucho a los suizos. La gente celebra también fiestas diferentes y come cosas dife-

a bell but calls the faithful to prayer is a public act that bothers the Swiss a great deal, for example. People also celebrate different holidays and eat different things. In the United States this is taken for granted, but the French regard people who don't want to eat pork at school, for example, as interference with their secularism, when fish still tends to be served on Fridays in French schools. The presence of “the other” challenges identity, challenges what we are, and what we are is what they are not. There was also a time in the United States when immigrants were defined by their religion. The arrival of the Irish Catholics somehow highlighted American Protestantism, and when the Jews arrived it highlighted the Christianity of the United States. In Europe, even in secular countries like the United Kingdom and France, Christianity has become an identifier against the Muslims.

<<

Una cosa que nos sorprende a los europeos cuando rellenamos papeles oficiales en Estados Unidos es que pregunten la raza. Muchos podrían considerarlo racista. Sí, no te piden tu religión pero te piden la raza, pero no tiene ninguna importancia legal, no es racista. Los sociólogos dicen que así se pueden estudiar hechos como la discriminación, cosa que en Francia es más difícil de hacer porque

<<

and you have no way of knowing their origins. If you perform statistical analyses on education for example, you can see that African Americans do not receive the same education as white Americans, and that the former have higher drop-out rates. This is extremely useful information for drawing up statistics and curves. The information itself is not racist.

You have analysed how Europe's attitude toward Islam has changed. Why are there so many prejudices? I think that religious diversity is so traumatic for the host societies because religion also has a public dimension. People need to have places to pray. Muslims need mosques, and the presence of a muezzin who doesn't ring

voler menjar porc a l'escola interfereix amb la laïcitat, i això que a les escoles franceses encara s'acostuma a servir peix els divendres. La presència de l'altre desafia la identitat, el que som, i el que som nosaltres és el que no són ells. Als Estats Units també hi va haver una època en la qual es van definir els immigrants per la religió. Quan van arribar els catòlics irlandesos, d'alguna manera es va emfatitzar el protestantisme americà, i quan van arribar els jueus, es va emfatitzar el cristianisme d'Estats Units. A Europa, el cristianisme, fins i tot a països tan laics com el Regne Unit o França, s'ha convertit en un identificador en contra dels musulmans.

Com es perceben els musulmans als Estats Units? La veritat és que als Estats Units, tot i l'11-S, no tenim un sentiment antimusulmà tan fort com a Europa, potser perquè estem acostumats a tenir una gran diversitat religiosa. Vaig veure a les notícies que a Espanya es

rentes. En Estados Unidos se asume, pero en Francia consideran que el hecho de que haya personas que no quieran comer cerdo en un colegio, por ejemplo, interfiere con la laicidad, cuando en las escuelas francesas todavía se suele servir pescado los viernes. La presencia del otro desafía la identidad, desafía lo que somos, y lo que somos nosotros es lo que no son ellos. En Estados Unidos también hubo una época en la que se definió a los inmigrantes por la religión. Cuando llegaron los católicos irlandeses se enfatizó de alguna manera el protestantismo americano y cuando llegaron los judíos se enfatizó el cristianismo de Estados Unidos. En Europa, el cristianismo, incluso en países tan laicos como el Reino Unido o Francia, se ha convertido en un identificador en contra de los musulmanes.

¿Cómo se percibe a los musulmanes en Estados Unidos? La verdad es que en Estados Unidos, a pesar del 11-S, no tenemos un senti-

How are Muslims perceived in the United States? The fact is that despite 9/11, the anti-Muslim feelings in the United States are not as strong as in Europe, perhaps because we are used to a great deal of religious diversity. I saw in the news that in Spain a teenager wasn't allowed to wear a muslim veil in high school. In France, this issue is always popping up in the news, and Sarkozy even wants to ban the wearing of the burka on the streets. The burka is a problem for things like getting a driving licence and official papers because you can't see the face underneath and the person can't be recognised, but the hijab is different – there's no reason it should bother anyone. It's like the Jewish children who cover their heads with skullcaps, kippah, which in no way interfere with everyday life. Nobody should care about it. On the other hand, in Marbella I see that there are many wealthy Saudis and Kuwaitis, and no one seems to care whether or not they're Muslims. ■

va prohibir que una adolescent anés a l'institut amb el vel islàmic. A França, aquest tema també té plena actualitat. Sarkozy vol prohibir l'ús del burca pel carrer. El burca és un problema per treure't el carnet de conduir o per obtenir papers oficials, per exemple, perquè no se't veu la cara i no et poden reconèixer, però el hijab és una altra cosa, no hauria de molestar ningú. És com ara els nens jueus que es cobreixen el cap amb aquests barretets, la quipà. La veritat és que no interfereixen en absolut amb la vida diària. A ningú no li hauria d'importar. D'altra banda veig que a Marbella hi ha molts saudites i kuwaitians rics i sembla que a ningú no li importa si són musulmans o no. ■

miento antimusulmán tan fuerte como en Europa, quizá porque estamos acostumbrados a tener una gran diversidad religiosa. Seguí en las noticias que en España se prohibió a una adolescente ir al instituto con el velo islámico. En Francia, este tema también ha estado de plena actualidad, incluso Sarkozy quiere prohibir el uso del burka por la calle. El burka es un problema para temas como sacarse el carnet de conducir y obtener papeles oficiales, porque no se te ve la cara y no te pueden reconocer, pero el hijab es algo diferente, no tiene por qué molestar a nadie. Es como los niños judíos que se cubren la cabeza con esos gorritos, la kippá, que, la verdad, no interfiere con nada de la vida diaria. A nadie le debería de importar. Por otro lado, veo que en Marbella hay muchos saudíes y kuwaitíes ricos y parece que a nadie le importe si son musulmanes o no. ■

Institut Europeu de la Mediterrània: Migracions
www.iemed.org/tematica/cmigracions.php

FORA.tv The Great Issues Forum: Immigration and Islam
fora.tv/2010/03/08/The_Great_Issues_Forum_Immigration_and_Islam

Guarding the Gates in a World on the Move
essays.ssrc.org/sept11/essays/zolberg.htm

Google Books: Aristide Zolberg, Global Migrants, Global Refugees: Problems and Solutions
tinyurl.com/3xnm78t

Llibres de Zolberg a la Biblioteca de la UOC
tinyurl.com/38c9wyr

BARÇA O BARÇAKH

ERIC HAUCK

FOTOS: NATÁLIA COSTA

Madame Diouf només va tenir un fill i el va perdre en una de les pasteres que naufraguen cada any a les costes canàries

Madame Diouf solamente tuvo un hijo y lo perdió en una de las pateras que naufragan cada año en las costas canarias

Madame Diouf had only one child and she lost him on one of the 'pateras' that sink each year off the coasts of the Canary Islands

BARÇA O BARÇAKH BARÇA OR BARÇAKH

Els acords pesquers internacionals han trencat el fràgil ecosistema social i cultural del Senegal. Els pescadors de Thiaroye sur Mer amb prou feines donen de menjar a tota la família / Los acuerdos pesqueros internacionales han roto el frágil ecosistema social y cultural de Senegal. Los pescadores de Thiaroye sur Mer apenas pueden dar de comer a toda la familia / The international fishing agreements have broken Senegal's fragile social and cultural ecosystem. The fishermen of Thiaroye sur Mer can barely feed the whole family /

Als peus del megamonument pel Renaixement Africà s'estén una llenca de platges de sorra fina i blanca amb pesades barques de fusta policromada varades davant les casetes de pescadors. Milers d'embarcacions tradicionals que es degraden i que ja no serveixen ni com a pastera. Clavant els peus amb força a la sorra i seguint el cant instructor i rítmic del seu líder, Babacar, els pescadors de Thiaroye sur Mer tiren de la soga tots a l'una per portar l'enorme xarxa cap a terra ferma. Poc peix deuen haver capturat, però amb les barques encara n'agafen menys. Arrossegaran la xarxa fins a la costa gairebé tot el matí i la

A los pies del megamonumento al Renacimiento Africano se extiende una lengua de playas de arena fina y blanca, con pesadas barcas de madera policroma varadas frente a las casitas de los pescadores. Son miles de embarcaciones tradicionales que se van degradando y que ya no sirven ni siquiera como patera. Clavando los pies con fuerza en la arena y siguiendo el canto instructor y rítmico de su líder, Babacar, los pescadores de Thiaroye sur Mer jalan todos a una para llevar a tierra firme la enorme red. Habrán cogido poco pescado, pero con las barcas la pesca todavía es peor. Se pasarán prácti-

At the foot of the mega-monument to the African Renaissance, there extends a strip of beaches with fine, white sand and heavy, colourfully painted wooden boats beached in front of the fishermen's huts. Thousands of traditional boats that are falling apart and can no longer be used even as migrant boats ('pateras'). Sinking their feet heavily into the sand and following the rhythmic, pacesetting chant of their leader, Babacar, the fishermen of Thiaroye sur Mer tug at the rope in unison to drag an enormous fishing net towards terra firma. They probably caught few fish, but they would catch even fewer

captura amb prou feines els donarà per fer menjar a tota la família.

"Ser pescador amb una barca plena de fills amb quaranta braços per remar i tres o quatre dones esperant a la platja per recollir el peix i vendre'l al mercat no és només una qüestió de benestar familiar, sinó de prestigi dins de la comunitat", explica amb tota serenor Yayi Diouf, directora del Coflec, col·lectiu de dones contra l'emigració clandestina al Senegal, per explicar la importància de la poligàmia en aquest suburbi costaner de Dakar i denunciar com els acords pesquers internacionals han trencat el fràgil ecosistema social

camente toda la mañana arrastrando la red hasta la costa y la captura apenas les dará para alimentar a toda la familia.

"Ser pescador con una barca llena de hijos con cuarenta brazos para remar y tres o cuatro mujeres esperando en la playa para recoger el pescado y venderlo en el mercado no es sólo una cuestión de bienestar familiar, sino de prestigio en el seno de la comunidad", relata con serenidad Yayi Diouf, directora de Coflec, colectivo de mujeres contra la emigración clandestina en Senegal, para explicar la importancia de la poligamia en este suburbio costero de Dakar y denunciar

with those boats. They spend almost the entire morning dragging the net towards the coast, yet with any luck the capture will barely feed the whole family.

"Being a fisherman with a boat full of children with 40 arms to row and three or four women waiting on the beach to gather the fish and sell it at the market is a question not only of family welfare but also of prestige in the community," tells Yayi Diouf serenely to explain the importance of polygamy in this coastal suburb of Dakar and denounce how the international fishing agreements have broken the country's fragile social and

i cultural del país. Madame Diouf només va poder tenir un fill i el va perdre en una de les centenars de pasteres que naufraguen cada any intentant trobar les costes canàries, la porta del darrere d'un Eldorado europeu que existeix més en l'imaginari dels desesperats que en la realitat dels carrers de ciutats anhelades com Barcelona.

"Abans no ens acabàvem el peix", intervé Babacar deixant els seus pescadors de terra ferma al comandament de l'arrossegament. "Ara hauríem de sortir amb les barques més de 50 milles mar endins per fer una pesca rendible, i això requereix una embarcació de

cómo los acuerdos pesqueros internacionales han roto el frágil ecosistema social y cultural del país. Madame Diouf solamente pudo tener un hijo y lo perdió en uno de los cientos de pateras que naufragan cada año intentando arribar a las costas canarias, la puerta de atrás de un Eldorado europeo que existe más en el imaginario de los desesperados que en la realidad de las calles de ciudades anheladas como Barcelona.

"Antes no nos acabábamos el pescado", interviene Babacar, dejando a sus pescadores de tierra firme al mando del arrastre. "Ahora, tendríamos que salir con las barcas más de

>>

cultural ecosystem. Madam Diouf is the director of Coflec, a women's collective that combats clandestine emigration in Senegal. She was only able to have one child, and she lost him in one of the hundreds of 'pateras' that reach the coasts of the Canary Islands, the gateway to the last European Eldorado that exists more in the minds of the desperate seekers than in the reality of the streets of yearned-for cities like Barcelona.

"In the past there was an endless supply of fish," says Babacar, leaving his fishermen on dry land to keep dragging. "Now we would have to take the boats at least

>>

motor.” Babacar Niang admet haver estat “passador”, haver sucumbit a la temptació de convertir la seva barca de pesca en pastera, però els drames dels naufragats o emigrants clandestins, en el millor dels casos, li han fet veure que aquesta és una opció desesperada i insostenible en el temps. Ara ha sol·licitat al Coflec un crèdit per trobar una nova barca que li permeti explotar comercialment el motor foraborda i els estris nous de pesca que s’ha comprat. “Si Europa ens treu el peix de les nostres platges, que ens deixi treballar a les seves costes”, reivindica Talla Fall sortint del grup per arrecerar-se a

l’ombra d’una de les barques tretes a terra. Ha intentat dues travessies en pastera: la primera va acabar quan van ser interceptats pels vaixells guardacostes i la segona amb un tràgic naufragi amb 80 morts davant de Marroc. Com a reivindicació del seu somni estrocat llueix una samarreta color mango del Barça, l’equip de futbol de la ciutat que representa la culminació de l’aventura de llençar-se al mar.

Yayi Diouf recorre diàriament les platges de Thiaroye desanimant els joves temptats per les pasteres que desafien l’eslògan popular, un veritable crit de guerra contra la

pobresa i la manca d’oportunitats: “Barça o Barçakh!”. *Barçakh* és la mort en llengua wolof.

La Coflec té unes 350 dones associades i ofereix microcrèdits d’un màxim de 1.000 euros (650.000 francs CFA) a 130 dones, que s’han organitzat en cooperatives per vendre els teixits que estampen a mà, el peix que els entra amb les noves xarxes, els souvenirs que porten als mercats de la capital, el cuscús tradicional que trillen i passen pel molí, les verdures que cultiven als horts ecològics o els pollastres que han criat a les noves granges. Ara són aquestes dones les

>>

NON AUX PIROGUES DE LA MORT ! ENSEMBLE CONSTRUISONS NOTRE PAYS.

Ne fais pas ça ! Ne sacrifies ta vie
et celle de la nation.

<<

que guien el negoci familiar a Thiaroye sur Mer i, malgrat les reticències inicials de les autoritats polítiques i religioses, l'associació també ha obert una branca per concedir microcrèdits a homes en atur, especialment als joves clandestins repatriats des d'Europa.

Els pescadors de Thiaroye, on malviuen 45.000 ànimes, culpen de la crisi de les pasteres als acords de pesca que la Unió Europea va signar amb el govern senegalès entre 1980 i 2006, tot i que admeten també que el sector de la pesca artesanal no està regulat ni degudament organitzat. En qual-sevol cas, la sobreexplotació dels recursos –la

<<

50 millas mar adentro para lograr una pesca rentable, y para ello necesitas una barca de motor.” Babacar Niang admite haber sido “pasador”, haber sucumbido a la tentación de convertir su barca de pesca en patera, pero los dramas de los naufragos o emigrantes clandestinos, en el mejor de los casos, le han hecho ver que es una opción desesperada y a la larga insostenible. Ahora, ha solicitado a Coflec un crédito para encontrar una nueva barca que le permita explotar comercialmente el motor fueraborda y los nuevos útiles de pesca que se ha comprado. “Si Europa nos

<<

50 miles out to fish profitably, and this requires a motor.” Babacar Niang admits to having transported clandestine emigrants, to having succumbed to the temptation of turning his fishing vessel into a patera, but the dramas of wrecks and clandestine emigrants, in the best of cases, led him to see that it is a desperate enterprise that cannot be sustained over time. Now he has asked Coflec for a loan to find a new boat that will enable him to commercially exploit the offboard motor and new fishing gear he has bought. “If Europe takes the fish from our beaches, it should let us fish off its coasts,” claims Talla

pesca va ser el sector refugi dels camperols que van perdre les terres per la ràpida urbanització de la capital, Dakar–, la pujada del preu del petroli, la manca de gestió dels excedents de pesca i la no-reinversió dels beneficis dels acords en el sanejament del sector fan que bona part de les 15.000 piragües de pesca artesanal es podreixin a les platges.

Amb un pas rítmic, coordinat i sincronitzat, braçada rera braçada, pam a pam, la xarxa es va acostant amb molt d'esforç fins

quita el pescado de nuestras playas, que nos deje trabajar en sus costas”, reivindica Talla Fall, separándose del grupo para resguardarse a la sombra de una de las barcas que han llevado hasta la arena. Ha intentado dos travesías en patera: la primera acabó cuando fueron interceptados por los barcos guardacostas; la segunda tuvo un final trágico, con 80 muertos frente a las costas marroquíes. Para reivindicar su sueño roto, luce una camiseta de color mango del Barça, el equipo de fútbol de la ciudad que representa la culminación de la aventura de lanzarse al mar.

Fall as he leaves the group to take shelter in the shade of one of the boats resting on dry land. He has tried to cross the sea in a patera twice: the first time they were intercepted by Coast Guard vessels and the second ended in a tragic wreck that claimed 80 lives off the coast of Morocco. In response to his crushed dream, he wears a mango-coloured t-shirt of Barça, the football team of the city that represents the culmination of his adventure onto the high seas.

Every day Yayi Diouf trolls the beaches of Thiaroye discouraging young people tempted by the ‘patera’ that proclaim the popular

a la platja. En Cheikh Tioro Wade, alt i fort com un armari, trenca també la filera per afegir-se a la conversa. “Em vaig vendre tot l'equip de pesca per poder recollir els 2.000 euros que costa un lloc a la pastera. Vaig tenir sort i vam aconseguir arribar a les costes de Lanzarote després de sis dies a la deriva. Però les autoritats espanyoles em van enganyar. Després d'internar-nos en un camp ens van fer pujar a un avió per enviar-nos a Màlaga i a Madrid per treballar. Quan l'aparell va aterrar

Yayi Diouf recorre diàriament les platges de Thiaroye desanimando a los jóvenes que sienten la tentación de subirse a una patera y que desafían el eslogan popular, un auténtico grito de guerra contra la pobreza y la falta de oportunidades: “¡Barça o Barçakh!”. *Barçakh*, la muerte en wolof.

Coflec cuenta con unas 350 mujeres asociadas y ofrece microcréditos de un máximo de 1.000 euros (650.000 francos CFA) a 130 mujeres que se han organizado en cooperativas para vender los tejidos que estampan a mano, el pescado que entra en las nuevas

slogan “Barça or Barçakh!”, a veritable war cry against poverty and the lack of opportunities. ‘Barçakh’ means death in Wolof.

Coflec has around 350 female members and offers micro-credits of at most 1,000 euros (650,000 CFA francs) to 130 women, who have organised themselves into cooperatives to sell the textiles they hand-print, the fish they catch in the new nets, the souvenirs they bring to the markets in the capital city, the traditional couscous they thresh and grind, the vegetables they grow in ecological gardens and the chickens they raise on their new farms. Now these women

estàvem a Dakar.” S’encomana a Déu i diu que potser el seu destí no era viure a Espanya, però assegura que aquesta manera de pescar no li serveix ni per mantenir els pares. Si més no, l’ajuda a posar-se en forma i entrenar, perquè a banda de pescador i clandestí repatriat, Tioro és lluitador de lluita senegalesa.

Les repatriacions, la vigilància costanera i l’alt preu en vides humanes estan desanimant cada vegada més joves que, tot i la falta d’ajudes de la cooperació internacional i del mateix govern senegalès per mantenir els sectors productius tradicionals, comencen a ser conscients que a Dakar, a les

platges de Thiaroye, és on han de buscar una oportunitat. Fan mans i mànigues ara per arregar diners i tripulació per reparar les barques i competir amb els vaixells europeus, però alhora es pregunten com és possible que el president Abdoulaye Wade es gasti 19 milions d’euros en una colossal escultura de bronze de gairebé 50 metres d’alçària que s’ha fabricat a Corea del Nord en comptes d’ajudar-los a tornar al mar en condicions.

La monumental estàtua, que representa un pare, una mare –massa poc vestida a gust de la majoria dels musulmans del país– i el

seu fill lluitant contra el vent, és d’un gust més aviat propi dels règims comunistes que de la cultura africana. Es va inaugurar amb motiu del 50è aniversari de la independència del Senegal i s’ha venut com un tribut al pan-africanisme i l’emancipació dels pobles del continent negre. La voluntat de l’octogenari president africà és que el monument al Renaixement Africà esdevingui l’estàtua de la Llibertat d’aquesta banda de l’Atlàntic (de fet, és una mica més alta que la que dona la benvinguda als visitants de Nova York) i que actuï com a pol d’atracció turística. ¿Un símbol de la reconversió econòmica de la

>>

redes, los souvenirs que llevan a los mercados de la capital, el cuscús tradicional que trillan y pasan por el molino, las verduras que cultivan en los huertos ecológicos o los pollos que han criado en las nuevas granjas. Ahora son estas mujeres las que guían el negocio familiar en Thiaroye sur Mer y, a pesar de las reticencias iniciales de las autoridades políticas y religiosas, la asociación también ha abierto una rama para conceder microcréditos a hombres en paro, especialmente a los jóvenes clandestinos repatriados desde Europa.

Los pescadores de Thiaroye, donde malviven 45.000 almas, culpan de la crisis de

las pateras a los acuerdos pesqueros que la Unión Europea firmó con el gobierno senegalés entre 1980 y 2006, aunque también admiten que el sector de la pesca artesanal no está regulado ni debidamente organizado. Sea como fuere, la sobreexplotación de los recursos –la pesca fue el sector en el que se refugiaron los campesinos que perdieron las tierras a causa de la rápida urbanización de la capital, Dakar–, el aumento del precio del petróleo, la falta de gestión de los excedentes de pesca y la no reinversión de los beneficios de los acuerdos en el saneamiento del sector hacen que buena parte de las

15.000 piraguas de pesca artesanal se pudran en las playas.

Con un paso rítmico, coordinado y sincronizado, brazada tras brazada, palmo a palmo, la red se acerca con mucho esfuerzo hasta la playa. Cheikh Tioro Wade, alto y fuerte como un armario, también rompe filas para añadirse a la charla. “Me vendí todo el equipo de pesca para poder reunir los 2.000 euros que cuesta un lugar en la patera. Tuvimos suerte y conseguimos llegar a las costas de Lanzarote, tras seis días a la deriva, pero las autoridades españolas me engañaron. Después de internarnos en un campo,

>>

are the ones who run the family businesses in Thiaroye sur Mer, and despite the initial reluctance on the part of the political and religious authorities, the association has also opened up a branch to grant micro-credits to unemployed men, especially the clandestine youths repatriated from Europe.

The fishermen of Thiaroye, where 45,000 souls barely eke out a living, blame the migrant boat crisis on the fishing agreements that the European Union signed with the Senegalese government between 1980 and 2006, although they also admit that the traditional fishing industry is neither regulated

nor properly organised. In any event, the over-exploitation of resources (fishing was the industry in which peasants took refuge when they lost their lands through the quick urbanisation of the capital, Dakar), the rise in oil prices and the failure to manage fishing surpluses and reinvest the profits from the agreements to bolster the industry mean that many of the 15,000 traditional fishing canoes are rotting on the beaches.

At a rhythmic, coordinated, synchronised pace, armstroke after armstroke, hand to hand, the net is gradually drawing closer to the beach through toilsome exertion.

Cheikh Tioro Wade, tall and strong as an oak tree, also breaks the ranks to join the conversation. “I sold all my fishing gear to raise the 2,000 euros to pay for a place on a raft. I was lucky and managed to reach the coast of Lanzarote after six days of drifting. But the Spanish authorities tricked me. After locking us up in a camp they put us on a plane to send us to Malaga and Madrid to work. When the plane landed, we were in Dakar.” He trusts in God and says that perhaps his fate was not to live in Spain, but he claims that this way of fishing does not even allow him to support his parents. At

>>

Yayi Diouf recorre diàriament les platges de Thiaroye desanimant els joves temptats per les pasteres / Yayi Diouf recorre diàriamente las playas de Thiaroye desanimando a los jóvenes que sienten la tentación de subirse a una patera / Every day Yayi Diouf trolls the beaches of Thiaroye discouraging young people tempted by the 'patera' /

Babacar Niang va ser “passador”, però el drama dels emigrants clandestins li ha fet veure que és una opció insostenible

Babacar Niang fue “pasador”, pero el drama de los emigrantes clandestinos le ha hecho ver que es una opción insostenible

<<

nos subieron a un avión para enviarnos a Málaga y a Madrid para trabajar. Cuando el aparato aterrizó, estábamos en Dakar.” Se encomienda a Dios y dice que tal vez su destino no era vivir en España, aunque asegura que esta manera de pescar no le da ni para mantener a sus padres. Aun así, le ayuda a

<<

least it helps him to get fit and train, because in addition to being a fisherman and clandestine repatriate, Tioro is also a Senegalese wrestler.

Repatriations, coastal surveillance and the high price in human lives are increasingly discouraging young people who, despite the lack of aid from international cooperation and the Senegalese government to maintain the traditional production sectors, are beginning to realise that Dakar, the beaches of Thiaroye, are where they have to look for opportunities. They now do their utmost to

Babacar Niang used to transport clandestine emigrants, but the drama made him see that it is not a sustainable option

<<

regió? Per als pescadors que viuen a peus de l'estàtua, evidentment no ho és.

El megaprojecte de Wadé –que cobrarà drets d'autor per l'estàtua– no paliarà la desesperació que regna a Thiaroye. Allà, entre els carrerons sense asfaltar i les llotges de peix sense cambres frigorífiques, dones com Yayi Diouf intenten que la seva comunitat accepti el tsunami cultural que està arrasant els fonaments de la societat tradicional que impregna les senzilles llars forjades per generacions de pescadors. L'impacte serà semblant al que va mutilar de joves l'oest africà durant les onades de captura d'esclaus

ponerse en forma y entrenar porque, además de pescador y clandestino repatriado, Tioro es luchador de lucha senegalesa.

Las repatriaciones, la vigilancia costera y el elevado precio en vidas humanas están desanimando cada vez a más jóvenes que, pese a la falta de ayudas por parte de la cooperación internacional y del mismísimo gobierno senegalés para mantener los sectores productivos tradicionales, comienzan a ser conscientes de que es en Dakar, en las playas de Thiaroye, donde deben buscar una oportunidad. Se las ingenian para reunir el dinero y la tripulación necesarias para reparar

raise money and a crew to repair the boats and compete with the European vessels, but at the same time they wonder how President Abdoulaye Wadé could have spent 19 million euros on a colossal bronze sculpture almost 50 metres tall manufactured in North Korea instead of helping them to return to the sea with a fighting chance of success.

The monumental statue, which represents a father, a mother – too scantily clad to suit the tastes of the majority of Muslims in the country – and their child struggling against the wind, reflects a taste more common to communist regimes than African culture. It

fa dos i tres segles. Aleshores, 20 milions d'homes i dones van ser capturats, venuts i deportats, principalment cap a Amèrica, per la “Porta del no-Retorn”, una petita cambra a la punta més occidental del continent que encara es pot visitar a la Casa dels Esclaus de l'illa de Gorée, a poques milles de la platja on Babacar, Tioro i Talla intenten refer les seves vides. Ells han format part de les onades d'esclaus econòmics del nou mil·lenni i ara només esperen que, superada la *barçakb*, es tanqui la nova porta del no-retorn i se'ls doni una altra oportunitat a la seva pròpia platja. ■

las barcas y competir con los barcos europeos, al tiempo que se preguntan cómo es posible que el presidente Abdoulaye Wadé se gaste 19 millones de euros en una colosal escultura de bronce de casi 50 metros de altura fabricada en Corea del Norte en lugar de ayudarlos a volver al mar en condiciones.

La monumental estatua, que representa a un padre, a una madre –demasiado poco vestida para el gusto de la mayoría de los musulmanes del país– y a su hijo luchando contra el viento, es de un gusto más propio de los regímenes comunistas que de la cultura africana. Se inauguró con motivo

was officially unveiled to commemorate the 50th anniversary of Senegal's independence and was sold as a tribute to pan-Africanism and the emancipation of the peoples of the Dark Continent. The octogenarian president's desire is for the monument to the African Renaissance to become the Statue of Liberty on this side of the Atlantic (in fact, it is slightly taller than the woman who welcomes visitors to New York) and for it to act as a tourist magnet. A symbol of the region's economic reconversion? To the fishermen living at the foot of the statue, it is clearly anything but.

del 50° aniversario de la independencia de Senegal y se ha vendido como un tributo al panafricanismo y a la emancipación de los pueblos del continente negro. El octogenario presidente africano desea que el monumento al Renacimiento Africano se convierta en la estatua de la Libertad de esta orilla del Atlántico (de hecho, es ligeramente más alta que la que recibe a los visitantes que llegan a Nueva York) y que se erija en foco de atracción turística. ¿Un símbolo de la reconversión económica de la región? Para los pescadores que viven al pie de la estatua, evidentemente no lo es.

The mega-project promoted by Wadé – who will earn copyright for the statue – will not alleviate the despair that prevails in Thiaroye. There, among the unpaved alleyways and fish exchanges with no refrigerated chambers, women like Yayi Diouf are trying to help their community to deal with the cultural tsunami that is sweeping away the foundations of the traditional society that permeates the simple households forged by generations of fishermen. The impact will be similar to the one that mutilated the youth of West Africa during the waves of slave round-ups two and three centuries

ago. Back then, 20 million men and women were captured, sold and deported, mainly to America, through the “Door of No Return”, a small chamber on the westernmost point of the continent that can still be visited in the Slave House on Gorée Island, just a few miles from the beach where Babacar, Tioro and Talla are trying to rebuild their lives. They have been part of the waves of economic slaves in the new millennium and only hope that, now that they have beaten ‘barçakh’, the new door of no return closes and they are given another chance on their own beach. ■

El megaproyecto de Wadé –que cobrará derechos de autor por la estatua– no paliará la desesperación reinante en Thiaroye. Ahí, entre las callejuelas sin asfaltar y las lonjas de pescado sin cámaras frigoríficas, mujeres como Yayi Diouf intentan que su comunidad acepte el tsunami cultural que está llevándose por delante los cimientos de la sociedad tradicional que impregna los sencillos hogares forjados por generaciones de pescadores. El impacto será similar al que mutiló de jóvenes el oeste africano durante las oleadas de captura de esclavos de hace dos y tres siglos. A la sazón, 20 millones de hombres y mu- jeres fueron capturados, vendidos y deportados, principalmente con rumbo a Estados Unidos, por la “Puerta del No Retorno”, una pequeña estancia situada en el extremo más occidental del continente y que todavía se puede visitar en la Casa de los Esclavos de la isla de Gorée, a pocas millas de la playa en la que Babacar, Tioro y Talla intentan rehacer sus vidas. Ellos han formado parte de las oleadas de esclavos económicos del nuevo milenio y ahora sólo esperan que, superada la *barçakh*, se cierre la nueva puerta del no retorno y se les brinde otra oportunidad en su propia playa. ■

Coflec – Collectif des femmes pour la lutte contre l’émigration clandestine au Sénégal
www.coflec.org

Càtedra UNESCO-Fundació FC Barcelona-UOC
www.youtube.com/watch?v=CV-6phZiQvs

E-Learning Africa
www.elearning-africa.com

African Virtual University
www.avu.org

Javier de Lucas (Múrcia, 1952) és catedràtic de Filosofia del Dret i Filosofia Política de la Universitat de València i promotor del seu Institut de Drets Humans. La seva carrera professional s'ha dividit entre la docència i la recerca. Expressident de la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR), ha rebut la medalla de plata de la Creu Roja Espanyola per la seva tasca en l'àmbit de la immigració. Ha publicat innumbrables llibres, entre els quals destaquen *Puertas que se cierran* (Icaria, 1996) o *La igualdad en los derechos: claves de la integración* (amb Ángeles Solanes, Dykinson, 2009).

Javier de Lucas (Murcia, 1952) es catedrático de Filosofía del Derecho y Filosofía Política de la Universidad de Valencia y promotor de su Instituto de Derechos Humanos. Su carrera profesional se ha dividido entre la docencia y la investigación. Ex presidente de la Comisión Española de Ayuda al Refugiado (CEAR), ha recibido la medalla de plata de la Cruz Roja Española por su labor en el ámbito de la inmigración. Ha publicado innumerables libros, entre los que destacan *Puertas que se cierran* (Icaria, 1996) o *La igualdad en los derechos: claves de la integración* (con Angeles Solanes, Dykinson, 2009).

Javier de Lucas (Murcia, 1952) is a professor of Philosophy of Law and Political Philosophy at Valencia University and a promoter of its Human Rights Institute. His career has been split between teaching and research. The former chair of the Spanish Refugee Aid Commission (CEAR), he won the silver medal from the Spanish Red Cross for his efforts in the field of immigration. He has published numerous books, including *Puertas que se cierran* (Doors that shut, Icaria, 1996) and *La igualdad en los derechos: claves de la integración* (Equality in rights: keys to integration, with Angeles Solanes, Dykinson, 2009).

Desapareix l'asil?

Javier de Lucas

La transformació de l'ordre mundial immediatament després de la caiguda del mur i de l'entrada al nou segle per les “portes de l'infern” que van ser els atemptats terroristes de l'11-S, així com la vertiginosa acceleració imposada pel model de globalització imperant, té com a resultat, segons el diagnòstic habitual, la delinqüència, la liquiditat en la qual reverteixen institucions, pràctiques socials i fins i tot visions del món que ens semblaven profundament arrelades, gairebé naturals.

Per aquest motiu, el sociòleg Ulrich Beck sosté que bona part dels conceptes que abans

ens permetien entendre i interpretar la realitat ara s'han convertit en categories zombis. Beck utilitza com a exemple la noció de ciutadania. El meu parer és que passa el mateix amb el concepte de refugiad, perquè descriu una realitat que, segons Arendt, és un dels trets decisius de nou segle, el nostre segle XXI, un segle de refugiats. Una condició, la del refugiad, que ha augmentat amb la repercussió de la crisi global sobre els més vulnerables.

Si afirmo la pertinència de la metàfora és sobretot perquè, com assegura Beck a propòsit de la ciutadania, es tracta d'una noció

que sembla gaudir de bona salut, però que *de facto* és un “mort vivent”. Qualsevol reflexió atenta demostra que el concepte de refugiad avui, pel que fa a estatus i funció, ofereix una realitat molt més tènue del que pensem i sens dubte més dèbil que la noció que apareix a les Convencions de Ginebra. Hi ha un altre argument, però, que permet atribuir-li aquesta condició: el concepte de refugiad és un “mort vivent” de la mateixa manera que el dret d'asil és una categoria, si no morta, sí en greu perill d'extinció.

Un dret en crisi o en vies d'extinció?
Recordem primer les dades més recents, que

>>

¿Desaparece el asilo?

La transformación del orden mundial a raíz de la caída del muro y de la entrada en el nuevo siglo por esas “puertas del infierno” que fueron los atentados terroristas del 11-S, unidos a la vertiginosa aceleración impuesta por el modelo de globalización imperante, tiene como resultado, según el diagnóstico al uso, la delicuescencia, la liquidez en la que devienen instituciones, prácticas sociales e incluso visiones del mundo que nos parecían más que profundamente arraigadas, casi naturales.

El sociólogo Ulrich Beck sostiene que, por esa razón, buena parte de los conceptos que otrora nos permitían entender e interpretar la realidad se han convertido en categorías zombis. Beck utiliza como ejemplo la noción de ciudadanía. Pero, a mi modo de ver, pasaría lo mismo con el concepto de refugiado, que describe una realidad que, al decir de Arendt, sería uno de los rasgos decisivos del nuevo siglo (el nuestro, el XXI), un siglo de refugiados. Una condición acrecentada por la repercusión de la crisis global sobre los más vulnerables.

Si afirmo la pertinencia de la metàfora es, ante todo, porque, como asegura el propio

Beck a propósito de ciudadanía, se trata de una noción que parece gozar de buena salud, pero que de facto es un “muerto viviente”. Cualquier reflexión atenta demuestra que el de refugiado es hoy, en cuanto a su estatus y función, un concepto que ofrece una realidad mucho más tenue de lo que pensamos y desde luego más débil que la noción que aparece en las Convenciones de Ginebra. Pero hay otro argumento que permite atribuirle esa condición: el concepto de refugiado es un “muerto viviente” en la misma medida en que el derecho de asilo es una categoría, si no muerta, sí en grave peligro de extinción.

>>

Is asylum disappearing?

According to the most common diagnosis, the transformation of the world order after the fall of the Berlin Wall and the entry into the new century through that “gateway to hell”, the terrorist attacks on 9/11, coupled with the breakneck speed imposed by the prevailing model of globalisation are all resulting in delinquency, the liquidity of institutions, social practices and even worldviews that used to seem to us more than just deeply rooted: almost natural.

Sociologist Ulrich Beck holds that, for this very reason, many of the concepts that used to help us to understand and interpret reality have become zombie categories. Beck uses the notion of citizenship as an example. But to my mind, the same holds true of the concept of refugee, which describes a reality that, as Arendt said, would be one of the defining features of the new century (ours, the 21st), a century of refugees. This condition is only further accentuated by the repercussions of the global crisis on the most vulnerable people.

If I posit the relevance of this metaphor, it is primarily because, as Beck himself

claims regarding citizenship, it is a notion that is apparently robustly healthy, yet one which de facto is “living dead”. Any careful reflection shows that the concept of refugee today, in terms of its status and function, is one that offers a much more tenuous reality than what we might think, and it is clearly weaker than what is stated in the Geneva Conventions. But there is another argument that undermines the category of refugee: the concept is “living dead” in the same way that the right to asylum is a category that if not dead is at least seriously endangered.

>>

Parlar de temps difícils quan es parla de refugiats no deixa de ser un pleonasme

Hablar de tiempos difíciles en relación con los refugiados no deja de ser un pleonasma

Talking about difficult times in relation to refugees is somewhat redundant

<<

¿Un derecho en crisis o en vías de extinción? Empecemos por recordar los datos más recientes, que son inequívocos en

<<

Is asylum a right that is in crisis, or is it on its way to becoming extinct? Let us begin by examining the most recent figures, which speak unequivocally about the status of refugees in our country: in 2008, only 4,516 requests for asylum were received, the lowest in the period from 2001 to 2008, and 41.6% lower than in 2007 (7,622 requests). Fewer than half of them were accepted for processing, and only 151 or 2.91% of them were actually granted. The recipients were joined by 126 people who were granted complementary protection. In 2009, the figures reveal a further downswing: a scant 2,500 requests.

<<

són inequívocues pel que fa a la situació dels refugiats al nostre país: l'any 2008, es van registrar només 4.516 sol·licituds d'asil, la xifra més baixa del període 2001-2008, un 41,6% menys que l'any 2007 (7.622 sol·licituds). Menys de la meitat es van admetre a tràmit i d'aquestes només es van concedir 151 sol·licituds *stricto sensu*, el 2,91%, a les quals s'haurien d'afegir 126 concessions de protecció complementària. L'any 2009 les dades revelen una tendència encara més a la baixa: amb prou feines 2.500 sol·licituds.

Aquestes xifres –a França hi van haver 22.000 sol·licituds i 11.000 concessions

cuanto a la situación de los refugiados en nuestro país: en 2008, se registraron tan sólo 4.516 solicitudes de asilo, la cifra más baja del periodo 2001-2008, un 41,6% inferior a 2007 (7.622 solicitudes). Menos de la mitad se admitieron a trámite y de ellas sólo se concedieron 151 solicitudes *stricto sensu*, el 2,91%, a las que habría que añadir 126 concesiones de protección complementaria. En 2009 los datos revelan una tendencia aún más a la baja: apenas 2.500 solicitudes.

Esas cifras –en Francia hablamos de 22.000 solicitudes y 11.000 concesiones en el mismo periodo– son indignas para un

These figures – France received 22,000 requests and granted 11,000 people refugee status in the same period – are embarrassing for a country which is the eighth leading power in the world despite the crisis. Does this really reflect our capacity to welcome others in a world in which the number of people needing refuge is only on the rise? According to the latest annual UNHCR “Global Trends” report on the status of refugees in the world, 42 million people had been forcefully uprooted by conflicts and persecution by the end of last year, in the midst of a steep drop in repatriations and a surge in

en el mateix període– són indignes per a un país que, tot i la crisi, és la vuitena potència del món. ¿És aquesta la nostra capacitat d'acollida en un món on no deixa d'augmentar la quantitat de persones que necessiten refugi? Segons l'últim informe anual “Tendències globals” d'ACNUR sobre la situació dels refugiats al món, el nombre de persones desarrelades per força pels conflictes i per la persecució es va elevar a 42 milions al final de l'any passat. També hi va haver una brusca minva de les repatriacions i un nombre més important de conflictes de llarga duració, que generen situacions de desplaçament

país que, pese a la crisis, es la octava potencia del mundo. ¿Es esa nuestra capacidad de acogida en un mundo en el que el número de personas que necesitan refugio no deja de incrementarse? Según el último informe anual “Tendencias globales” de ACNUR sobre la situación de los refugiados en el mundo, el número de personas desarraigadas a la fuerza por los conflictos y la persecución se elevó a 42 millones a finales del pasado año, en medio de una brusca ralentización de las repatriaciones y un mayor número de conflictos de larga duración que generan situaciones de desplazamiento prolongado.

long-term conflicts that generate situations of prolonged displacement. This figure includes 16 million refugees and applicants for asylum and 26 million internally displaced persons who have been uprooted in their own countries. The report states that 80% of the refugees are living in developing countries, as are the vast majority of internally displaced persons. This unequal distribution reveals the disproportionate burden borne by those who are the least poised to bear it, as well as the need for international aid.

As I said, this in itself is enough to force us to acknowledge that asylum is a right that

prolongat. La xifra inclou setze milions de refugiats i sol·licitants d'asil i 26 milions de desplaçats interns, desarrelats dins dels seus propis països. L'informe indica que el 80% dels refugiats es troba en països en vies de desenvolupament, així com la gran majoria dels desplaçats interns. Aquesta desigual distribució posa de manifest el pes desproporcionat que suporta qui menys s'ho pot permetre i la necessitat d'ajuda internacional.

Amb aquests fets n'hi ha prou per reconèixer que l'asil és un dret en crisi, un dret greument amenaçat, a la baixa. Avui fins i tot es podria parlar de risc de desaparició,

d'esgotament, perquè cada vegada és més difícil que qui fuig d'una persecució i busca refugi pugui arribar fins a nosaltres i, el que és pitjor, obtingui el reconeixement de l'asil. Per aquest motiu, parlar de temps difícils quan es parla de refugiats no deixa de ser un pleonasma. Mai no han existit els bons temps per a qui necessita el dret d'asil, però les estadístiques d'ACNUR certifiquen que aquesta necessitat ara és més ingent que mai. La raó és que han augmentat i diversificat les situacions que obliguen milions de persones de tot el món a fugir del seu país. A més de les persecucions per raons polítiques

o per pertànyer a minories amenaçades i de les guerres o conflictes civils que es multipliquen, existeixen altres motius relacionats amb la qüestió sexual, amb la condició de gènere i, sobretot, amb els desastres mediambientals. Per totes aquestes raons, l'asil, un dret fonamental i universal, és un dret cada vegada més amenaçat.

En qualsevol cas, cal retenir el substantiu i no perdre de vista el més important: l'asil no és un acte de generositat ni de caritat; és un dret fonamental universal. Per tant, els estats que el reconeixen per haver ratificat la Convenció de Ginebra de 1951 i el Protocol

>>

Esta cifra incluye a 16 millones de refugiados y solicitantes de asilo y a 26 millones de desplazados internos, desarraigados dentro de sus propios países. El informe indica que el 80% de los refugiados se encuentra en países en vías de desarrollo, al igual que la amplia mayoría de los desplazados internos. Esa desigual distribución pone de manifiesto el peso desproporcionado que soportan aquellos que menos pueden permitírselo, así como la necesidad de ayuda internacional.

Como decía, eso es suficiente para obligarnos a reconocer que el asilo es un derecho en crisis, un derecho gravemente amena-

do, a la baja. Hoy incluso se podría hablar de riesgo de desaparición, de vaciamiento. Sobre todo, porque cada vez es más difícil que quienes huyen de persecución y buscan refugio puedan llegar hasta nosotros y, lo que es peor, obtengan el reconocimiento del asilo. Por eso, hablar de tiempos difíciles en relación con los refugiados no deja de ser un pleonasma. Nunca ha habido buenos tiempos para quienes necesitan el derecho de asilo, pero las estadísticas de ACNUR certifi- can que nunca como ahora ha habido tal necesidad. La razón es que se han incrementado y diversificado las situaciones que

obligan a millones de personas en todo el mundo a huir de su país. A las persecuciones por razones políticas o la pertenencia a minorías amenazadas, a las guerras o conflictos civiles que se multiplican, se han sumado otras vinculadas a la opción sexual, a la condición de género y, sobre todo, a los desastres medioambientales. Por todo ello, el asilo, un derecho fundamental y universal, es un derecho cada vez más amenazado.

En todo caso, me permito insistir en la necesidad de retener el sustantivo: conviene no perder de vista lo más importante, es decir, que el asilo no es un acto de gene-

>>

is undergoing a crisis, a seriously endangered right which is ailing. Today we could even talk about the risk of it disappearing, becoming depleted, especially because it is increasingly difficult for people fleeing from persecution and seeking refuge to reach us, and what is even worse, to earn recognition of asylum. For this reason, talking about difficult times in relation to refugees is somewhat redundant. There have never been good times for people needing the right to asylum, but the UNHCR statistics certify that there has never been such a need as there is today. The reason is that the num-

ber of situations that force millions of people all over the world to flee their countries has risen and diversified. Persecution for political reasons or because an individual belongs to threatened minorities, and the multiplying wars or civil conflicts, are being joined by other threats linked to sexual choice, gender and especially environmental disasters. For all of these reasons, asylum, a fundamental, universal right, is increasingly endangered.

In any case, I would like to stress the substantive. We should not lose sight of the most important thing, namely that asylum is not an act of generosity or charity, rather it is

a fundamental universal right which entails the existence of legal obligations that can be demanded of states that recognise this right through their ratification of the 1951 Geneva Convention and the 1967 New York Protocol. Both of them entail obligations to protect refugees, not only on a country's own soil but also outside it. We could even claim that asylum is the most basic right in the sense that it applies to anyone who is simply a human being, without any other specific attributes.

So the paradoxical fact is that even though there are more and more refugees and dis-

>>

L'asil no és un acte de generositat ni de caritat; és un dret fonamental universal

El asilo no es un acto de generosidad ni de caridad, sino un derecho fundamental universal

≤

de Nova York de 1967 tenen obligacions jurídiques exigibles. Aquestes obligacions no només fan referència a la protecció dels refugiats en el propi territori, sinó també fora d'aquest territori. Fins i tot es podria dir que es tracta del dret més bàsic, perquè és el dret

≤

rosidad, de caridad, sino un derecho fundamental universal, lo que supone la existencia de obligaciones jurídicas exigibles ante los estados que lo reconocen por haber ratificado la Convención de Ginebra de 1951 y el Protocolo de Nueva York de 1967. Obligaciones de protección de los refugiados, no sólo en el propio territorio, sino fuera de él. Incluso se podría decir que sería el derecho más básico, en el sentido de que es el propio de quienes son, sin más, seres humanos, sin atributos.

Pues bien, el hecho paradójico es que, pese a que no cesan de incrementarse en

≤

placed persons around the world, fewer requests for asylum are reaching our borders, meaning the European Union and Spain. Although the cliché claims that we might be inundated with floods of asylum-seekers, the facts show that the opposite is happening in the prosperous world we live in. We, Europeans, Spaniards, who live in the safest societies that have ever existed, are not the leading recipients of these requests. So why is there this persistent desire to restrict asylum?

There is a reason why there is a rising need for asylum yet a dwindling number of requests (not to mention requests that are

de qui és, senzillament, ésser humà, sense atributs.

El fet paradoxal és que, encara que no paren d'augmentar els refugiats i els desplaçats a tot el món, cada vegada arriben menys demandes d'asil a les nostres fronteres, les de la Unió Europea, les d'Estat espanyol. Tot i el tòpic que viuríem amenaçats per allaus de demandants, els fets mostren que al món pròsper del qual formem part passa tot el contrari. Nosaltres, europeus i espanyols, que vivim en unes societats més segures que mai, no som els destinataris prioritaris d'aquests moviments de demanda.

todo el mundo los refugiados y desplazados, cada vez llegan menos demandas de asilo a nuestras fronteras, las de la Unión Europea, las de España. Frente al tópico de que viviríamos amenazados por avalanchas de demandantes, los hechos muestran que sucede lo contrario en el mundo próspero del que formamos parte. Nosotros, europeos, españoles, que vivimos en las sociedades más seguras que jamás hayan existido, no somos los destinatarios prioritarios de esos movimientos de demanda. Entonces, ¿por qué esa voluntad sostenida de restringir el asilo?

accepted), as analysed in the CEAR's 2009 report. The fundamental factor is policies to control and externalise the borders on matters of immigration and asylum undertaken by the EU and Spain (one of whose main instruments is the signing of bilateral agreements with countries of transit). This trend was reaffirmed in the October 2008 European Pact on Asylum and Immigration, which takes shape in the Stockholm Protocol that will govern the EU's actions in the forthcoming years. This externalisation creates spaces of contention – under the care of countries that often do not meet the mini-

Així doncs, per què aquesta voluntat sostinguda de restringir l'asil?

Que hi hagi cada vegada més necessitat d'asil i que alhora disminueixin les sol·licituds (per no parlar de les concessions), té una explicació, com s'analitza a l'Informe CEAR 2009. El factor fonamental són les polítiques de control i d'externalització de fronteres en matèria d'immigració i d'asil de la UE i d'Espanya (un dels seus principals instruments és la firma de convenis bilaterals amb països de trànsit), reafirmades al Pacte Europeu sobre Immigració i Asil d'octubre de 2008, que s'inclou al Programa

Que haya cada vez más necesidad de asilo y, sin embargo, bajen las solicitudes (por no hablar de las concesiones), tiene una explicación, como se analiza en el Informe CEAR 2009. El factor fundamental son las políticas de control y externalización de fronteras en materia de inmigración y asilo emprendidas por la UE y España (uno de cuyos principales instrumentos es la firma de convenios bilaterales con países de tránsito) y reafirmadas en el Pacto Europeo de Asilo e Inmigración de octubre de 2008, que toma cuerpo en el Programa de Estocolmo que regirá la actuación de la UE en los próximos años. Esa

num standard of respect for human rights – that are increasingly difficult to overcome. This, in turn, forces refugees to join illegal immigrants in their flight, and the two become confused. One of the consequences of this blurring is that asylum-seekers are treated like illegal immigrants and are not even given the chance to seek asylum.

We just witnessed the reform of Spain's Asylum Law (Organic Law 12/2009). Despite some technical improvements, the opportunity to open up the concept of refugee was squandered, and instead the law upholds and even enhances the

Asylum is not an act of generosity or charity; rather it is a fundamental universal right

d'Estocolm que regirà l'actuació de la UE en els propers anys. Aquesta externalització crea espais de contenció –a càrrec de països que moltes vegades no superen l'estàndard mínim de respecte dels drets humans– cada vegada més difícils de superar. Això fa que els refugiats s'uneixin en la seva fugida als immigrants irregulars, amb els quals es confonen. Com a conseqüència, són tractats com ells i no se'ls dona ni la possibilitat de demanar asil.

Acabem d'assistir a la reforma de la llei de l'asil (LO 12/2009). Tot i algunes millores tècniques, s'ha desaprofitat l'oportunitat

externalización crea espacios de contención –bajo el cuidado de países que muchas veces no superan el estándar mínimo de respeto de derechos humanos– cada vez más difíciles de superar. Eso obliga a los refugiados a unirse en su huida a los inmigrantes irregulares, con los que se confunden. Y una de las consecuencias es que son tratados como ellos y ni siquiera se les da la posibilidad de demandar asilo.

Acabamos de asistir a la reforma de ley del asilo (LO 12/2009). Pese a algunas mejoras técnicas, ha desaprovechado la oportunidad de abrir el concepto de refugiado y mantiene

rigidity in its recognition of the right (especially in the clause on “safe countries” due to the fact that it excludes EU citizens from invoking it, as well as through the disappearance of the diplomatic request for asylum and a higher number of cases of exclusion). Nor did Spain seize the opportunity of its six-month EU Presidency, one of whose goals was to move towards a Common European Asylum System (CEAS) in order to make headway towards a more open European policy to show a different image of the EU, one that is committed to international legality and is present as a

d'obrir el concepte de refugiat i es manté, i fins i tot s'augmenta, la rigidesa en el reconeixement del dret (sobretot per la clàusula de “països segurs”, pel fet que els ciutadans de la UE no puguin invocar-lo, per la desaparició de la via diplomàtica de sol·licitud i per l'augment de les causes d'exclusió). Tampoc s'ha aprofitat el semestre de la presidència espanyola de la UE i no s'ha aconseguit l'objectiu de transformar el sistema actual en un sistema europeu comú d'asil (SECA), per caminar cap a una política europea més oberta, per mostrar una imatge de la UE diferent, compromesa amb la legalitat

e incluso incrementa la rigidez en el reconocimiento del derecho (sobre todo por la cláusula de “países seguros” y la exclusión de que los ciudadanos de la UE puedan invocar, así como por la desaparición de la vía diplomática de solicitud y el aumento de las causas de exclusión). Tampoco se ha aprovechado el semestre de presidencia española de la UE, que tenía como uno de sus objetivos la transformación hacia un sistema europeo común de asilo (SECA) para apuntar hacia una política europea más abierta, para mostrar una imagen de la UE diferente, comprometida con la legalidad internacional, y con

stakeholder in international relations. Of all the UNHCR's recommendations, practically the only one that was heeded was the one on the asylum assistance agency.

In my opinion, the goal is not to wage a solitary battle against misery in the world. We are asked only to fulfil the duties imposed by our privileged status in the global world, only to be coherent with our respect for law and the rule of law, that genetic footprint that we claim as a European creation which is the option that we must choose in these times of crisis. ■

internacional i present com agent a les relacions internacionals. De les recomanacions d'ACNUR, pràcticament només s'ha complert la recomanació relativa a l'agència d'assistència a l'asil.

No es tracta, a parer meu, d'afrontar en solitari la misèria al món. Només se'ns exigeix estar a l'altura dels deures que imposa la nostra condició privilegiada en un món global i ser coherents amb el nostre respecte pel dret i l'estat de dret, l'empremta genètica que reivindicuem com a creació europea i que és l'opció per la qual hem de decidir-nos en aquests temps de crisi. ■

presencia como agente en las relaciones internacionales. De las recomendaciones de la ACNUR, prácticamente sólo se ha cumplido la relativa a la agencia de asistencia al asilo.

No se trata, en mi opinión, de hacer frente en solitario a la miseria del mundo. Sólo se nos exige estar a la altura de los deberes que impone nuestra condición de privilegio en un mundo global. Sólo ser coherentes con nuestro respeto por el derecho y el estado de derecho, esa huella genética que reivindicamos como creación europea y que es la opción por la que debemos decidirnos en estos tiempos de crisis. ■

Javier de Lucas, CV ampliado
www.pensarelcine.es/pensarelcine/ CVJavierdeLucas.pdf

Comisión Española de Ayuda al Refugiado (CEAR) www.cear.es

Ley 12/2009, de 30 de octubre, reguladora del derecho de asilo y de la protección subsidiaria
www.boe.es/boe/dias/2009/10/31/pdfs/BOE-A-2009-17242.pdf

Síntesis de la legislación de la UE: Plan de política de asilo tinyurl.com/38rkml

---

214.000.000

migrants internacionals en el món
migrantes internacionales en el mundo / *international migrants all over the world*

3,1%

del total de la població mundial / del total de la població mundial / *of the total world population*

49%

de ls migrants són dones / de los migrantes son mujeres / *of migrants are women*

10-15%

de ls migrants mundials són il·legals / de los migrantes mundiales son ilegales / *of world migrants are illegal*

5è

país més poblat del món es podria constituir amb la migració / país más poblado del mundo se podría constituir con la migración / *most populous country in the world could be made up of migrants*

12%

de ls països acullen el 75% de la migració / de los países acogen el 75% de la migración / *of countries welcome 75% of migrants*

26.000.000

desplaçats interns a 52 països
desplazados internos en 52 países / *internally displaced people in 52 countries*

10.500.000

refugiats en el món
refugiados en el mundo / *refugees in the world*

839.000

sol·licitants d'asil
solicitantes de asilo / *applicants for asylum*

444.000

milions de dòlars en **remeses mundials**
millones de dólares en remesas mundiales / *million dollars in remittances worldwide*

DADES/DATOS/DATA: 2008

Migracions, fets i xifres

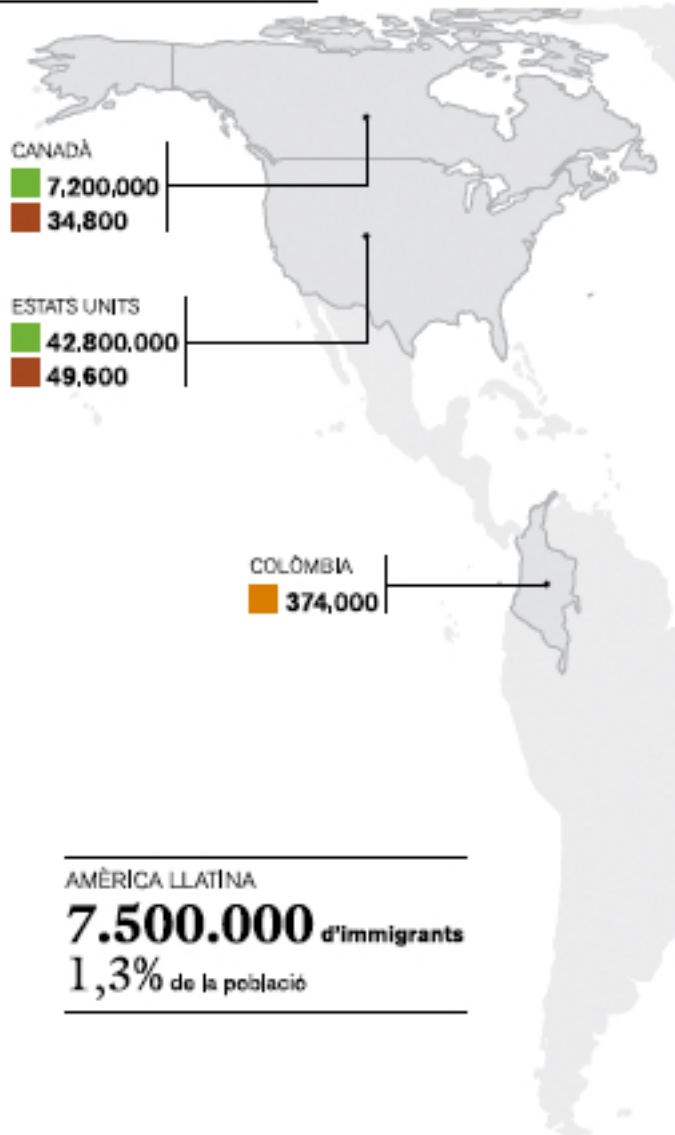
Migraciones, hechos y cifras

Migrations, facts and figures

AMÈRICA DEL NORD

50.000.000 d'immigrants

14,2% de la població

FONTS/FUENTES/SOURCES:
INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (Immigration & International Migration Department)
THE U.S. REFUGEE AGENCY, 2008 GLOBAL TRENDS (www.usra.gov)
SECRETARÍA DE ESTADO DE INMIGRACIÓN Y EMIGRACIÓN (www.sem.gob.mx)

Principals països d'origen dels migrants
 Principales países de origen de los migrantes
 Main home countries of the migrants

Principals països d'acollida dels migrants
 Principales países de acogida de los migrantes
 Main host countries of the migrants

Principals països d'origen dels refugiats
 Principales países de origen de los refugiados
 Main home countries of refugees

Principals països d'acollida dels refugiats
 Principales países de acogida de los refugiados
 Main host country of refugees

Principals països d'origen dels sol·licitants d'asil
 Principales países de origen de los solicitantes de asilo
 Main home countries of asylum-seekers

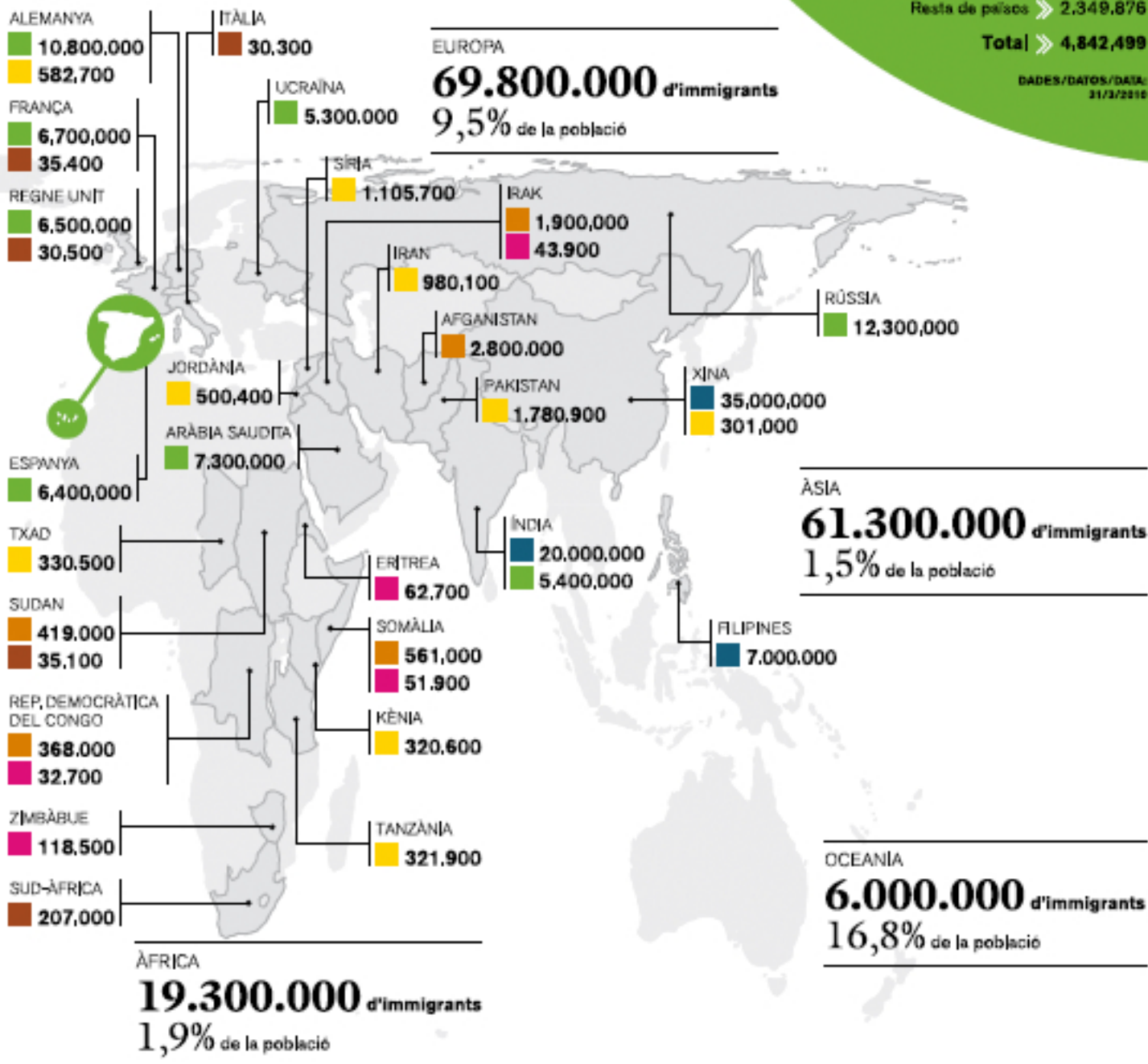
Principals països receptors de sol·licituds d'asil
 Principales países receptores de solicitudes de asilo
 Main host countries of asylum-seekers

Estrangers amb certificat de registre o targeta de residència en vigor a Espanya / Extranjeros con certificado de registro o tarjeta de residencia en vigor en España / Foreigners with registration certificate or valid residence card in Spain

Tota >> 4.842.499

DADES/DATOS/DATA:
31/3/2016

Immigrants interconnectats

Adela Ros

Adela Ros és llicenciada en Ciències de la Informació i Ciències Polítiques i Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i doctora en Sociologia per la Universitat de Califòrnia, San Diego. Va coordinar el Congrés Mundial de Moviments Humans i Immigració (Fòrum Universal de les Cultures – Barcelona 2004) i va ser secretària d'Immigració del govern català del 2004 al 2006. Actualment, dirigeix el programa d'investigació "Migració i societat xarxa" de l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la UOC.

Adela Ros es licenciada en Ciencias de la Información y Ciencias Políticas y Sociología por la Universidad Autónoma de Barcelona y doctora en Sociología por la Universidad de California, San Diego. Coordinó el Congreso Mundial de Movimientos Humanos e Inmigración (Fórum Universal de las Culturas – Barcelona 2004) y fue secretaria de Inmigración del gobierno de la Generalitat de Catalunya entre 2004 y 2006. En la actualidad, dirige el programa de investigación "Migración y sociedad red" del Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la UOC.

Adela Ros holds a degree in Information Sciences and also in Political Science and Sociology from the Autonomous University of Barcelona and a PhD in Sociology from the University of California at San Diego. She coordinated the World Congress on Human Movements and Immigration (2004 Universal Forum of Cultures Barcelona) and served as the Secretary for Immigration in the Catalan government from 2004 to 2006. Today she supervises the research programme entitled "Migration and Network Society" at the UOC's Internet Interdisciplinary Institute (IN3).

Fátima es una joven de 25 años que trabaja como periodista en una televisión local de Barcelona. Lo primero que hace cada día al llegar a casa, a las ocho de la tarde, es encender el ordenador, conectar la cámara web y abrir Skype. Al cabo de unos minutos, sus padres y su abuela se conectan desde Casablanca. Más tarde, aparece en la pantalla su hermana, desde Rumanía. Unos minutos después, lo hace su prima desde Bélgica. "No sólo hablamos cada día; también nos sentimos unidos", dice. Fátima es uno de los casi millón de inmigrantes que han llegado a Cataluña en la última década. Muchos de

Fatima is a 25-year-old woman who works as a journalist at a local television station in Barcelona. The first thing she does every day when she arrives home at 8pm is go to the computer and connect her webcam and

Fàtima té 25 anys i treballa com a periodista en una cadena de televisió local de Barcelona. El primer que fa cada dia quan arriba a casa a les vuit del vespre és engegar l'ordinador i connectar la càmera web i l'Skype. Uns minuts més tard, els seus pares i la seva àvia es connecten des de Casablanca. Al cap de no res apareix la seva germana en pantalla a Romania. Pocs després, s'hi afegeix la seva cosina des de Bèlgica. "No només parlem cada dia; ens mantenim units", explica. La Fàtima forma part del prop d'un milió de persones immigrades que han arribat a Catalunya al llarg de la darrera dècada, moltes de les quals

>>

ellos utilizan las TIC para comunicarse e informarse, pero los efectos y las implicaciones de la adopción de estas tecnologías siguen siendo desconocidos.

El ejemplo de Fátima podría servir para ilustrar una nueva situación. Uno de los nuevos elementos que distinguen a esta oleada migratoria de las que se dieron en otros periodos de la historia cabe encontrarlo en las posibilidades que ofrecen las tecnologías de la información y la comunicación para estar en contacto constante. Emigrar en la era de las tecnologías móviles, de la comunicación multimodal entre dos puntos cualesquiera

>>

Skype. A few minutes later, her parents and grandmother get connected from Casablanca. Then, her sister appears on the screen from Romania. A few minutes later, her cousin in Belgium shows up. "Not only do we speak every day, we stay together," she says. Fatima is one of the almost one million immigrants who have arrived in the autonomous region of Catalonia, in North-eastern Spain in the past decade. Many of them are using ICTs to meet their communication and information needs. The effects and implications of such technological adoption still remain unknown.

>>

Inmigrantes interconectados Interconnected immigrants

<<

fan servir les TIC per informar-se i comunicar-se. Els efectes i les implicacions d'aquesta adopció tecnològica són encara desconeguts.

El cas de la Fàtima és un exemple per il·lustrar una situació nova. Un dels elements que diferencia la migració d'avui de la d'altres períodes de la història és precisament les possibilitats que les tecnologies de la informació i de la comunicació ofereixen perquè la gent es mantingui constantment en contacte. Emigrar a l'era de les tecnologies mòbils, de la comunicació multimodal entre dues parts qualssevol del món, de l'intercanvi d'SMS, del correu electrònic,

<<

del planeta, del intercanvi de missatges curts de text, del correu electrònic, de les comunitats virtuals, de les chats i dels fòrums i de les videoconferències per telèfon o per internet, obre noves portes. Avui, els immigrants tenen moltes més oportunitats de viure en contacte mutu amb la gent i el que passa al seu país d'origen.

Les migracions són segurament una de les maneres més antigues d'interconnexió entre diferents parts del món. Sempre han comportat un flux "natural" de productes, idees, cultures i idiomes. Però malgrat aquesta llarga història de relacions, el fet és que l'increment i els canvis de les comunicacions en la Societat de la Informació podrien estar

<<

The example of Fatima may illustrate a new situation. One of the new features differentiating today's migration from that of other periods in history comes from the possibilities that communication and information technologies offer to keep people in constant contact. Migrating in the age of mobile technologies, multimodal communication from anywhere to anywhere, SMS interchange, fast email, virtual communities, chats and forums, and video conferences by telephone and the Internet add new dimensions. Today, immigrants have many more opportunities to live interconnected with

de les comunitats virtuals, dels xats i dels fòrums, de les videoconferències per telèfon i per internet introdueix unes noves dimensions. Avui, els immigrants tenen moltes més oportunitats de viure en contacte mutu amb la gent i el que passa al seu país d'origen.

Les migracions són segurament una de les maneres més antigues d'interconnexió entre diferents parts del món. Sempre han comportat un flux "natural" de productes, idees, cultures i idiomes. Però malgrat aquesta llarga història de relacions, el fet és que l'increment i els canvis de les comunicacions en la Societat de la Informació podrien estar

interconexiones no altera el hecho de que el aumento y los cambios que se han producido en estas interconexiones en el ámbito de la sociedad de la información podrían estar transformando la naturaleza, los significados y la lógica de la inmigración. La interconexión entre los inmigrantes ha cobrado una nueva dimensión, con sus propios espacios físicos nuevos y, lo que resulta mucho más decisivo si cabe para el futuro, con beneficios económicos asociados.

La inmigración supone una nueva relación con la sociedad de acogida y la de origen, pero también da pie a un contacto conti-

situations and people in their country of origin.

Migration is probably one of the oldest ways of interconnection between different parts of the world. Migration has always entailed a "natural" flow of products, ideas, cultures, and languages. But the recognition of a long history of interconnections does not alter the fact that the increase and changes in interconnection in the Information Society may be transforming the nature, meanings and logic of immigration. Immigrant interconnection has now taken on a new dimension, with new physical spaces

transformant la naturalesa, el sentit i la lògica de la immigració. La interconnexió dels immigrants assumeix ara una nova dimensió, amb nous espais físics propis i, el que és més decisiu encara per al futur, amb avantatges econòmics associats.

La immigració comporta una nova relació tant amb la societat d'acollida com amb la d'origen, però també genera un contacte continu amb la realitat i les necessitats locals. M'interessa especialment la relació entre l'àmbit local i el global, i els processos continus de compressió i descompressió en què estan immersos els immigrants.

nuo con la realidad y las necesidades locales. Estoy profundamente interesada en la relación entre la esfera local y la esfera global, y en los continuos procesos de compresión y descompresión en los que se ven inmersos los inmigrantes. Debemos preguntarnos cómo se da este movimiento constante en la práctica cotidiana y cuáles son sus efectos en la organización social de los inmigrantes. Más concretamente, ¿pueden las personas que a causa del movimiento migratorio han debido separarse organizar su vida social y darle sentido, superando de este modo el factor de la distancia? ¿Estamos pasando

reserved for it and, even more decisively for the future, associated economic benefits.

Immigration implies a new relationship with both the host and origin societies simultaneously, but also produces constant contact with the local reality and needs. I have a deep interest in the relationship between the local and the global, and in the continuous processes of compression and decompression in which immigrants are immersed. We need to ask how this constant movement is produced in day-to-day practice and how it is changing the social organisation of immigrants. More particularly, nowadays, could

Les migracions sempre han comportat un flux “natural” de productes, idees, cultures i idiomes

La migración siempre ha conllevado un flujo “natural” de productos, ideas, culturas e idiomas

Migration has always entailed a “natural” flow of products, ideas, cultures, and languages

Ens hauríem de preguntar com es produeix aquest moviment constant en la pràctica quotidiana i de quina manera està modificant l'organització social dels immigrants. Més concretament, els que s'han separat avui a causa del moviment migratori ¿poden organitzar la seva vida social, omplir-la de sentit i superar el factor de la distància? ¿Estem passant d'un model d'immigració a un nou model de mobilitat que implica menys voluntat de transformar la pròpia vida perquè es pot desenvolupar fàcilment en una nova xarxa mantinguda gràcies a la tecnologia? Les conseqüències del reconeixement real

d'aquesta interrelació des d'una perspectiva local encara no es coneixen.

Les eines tecnològiques juguen un paper essencial en l'organització de la societat i a l'hora de determinar les oportunitats i les limitacions, el sentit i l'estil de vida. Les persones i els grups adapten la tecnologia a les seves necessitats i interessos, cosa que transforma l'organització de la vida social i canvia profundament les estructures de la societat actual. Les TIC impliquen tres noves característiques: més capacitat de processar la informació, més capacitat d'interactuar amb altres persones i més capacitat de ser

>>

de un patrón migratorio a otro de movilidad en la medida en que el nuevo modelo implica un menor grado de voluntad para transformar la propia vida ya que esta fácilmente podría desarrollarse en cualquiera de estas redes de nueva construcción y que se sustentan gracias a la tecnología? Las consecuencias de un reconocimiento real de esta interrelación desde un punto de vista local todavía no se conocen.

Las herramientas tecnológicas desempeñan un papel de primer orden en la organización de la sociedad y a la hora de dar forma a oportunidades y obstáculos, a significados

y estilos de vida. La gente y los grupos adaptan la tecnología a sus necesidades e intereses, dando lugar a transformaciones en la organización de la vida social y modificando profundamente las estructuras de la sociedad actual. Así, las TIC traen consigo tres nuevos rasgos: más capacidad para procesar la información, más capacidad para interactuar con otras personas y más capacidad para actuar de una manera flexible en los ámbitos donde la presencia es un valor constante.

Parece, sin embargo, como si nada de lo que se ha dicho hasta el momento hubiera calado entre los políticos. En Europa, por

ejemplo, el modelo dominante en la actualidad sigue recordando más a uno centrado en la integración en tanto que desconexión que a uno que contemple cualquiera de las posibles ventajas de tener a grupos de inmi-

>>

people who are separated due to migratory movement be organising their social lives and filling them with meanings while overcoming the distance factor? Furthermore, are we moving from an immigration pattern to a mobility pattern as a new model which implies a lower desire transform one's life since life could easily take place within one's own newly built, technologically maintained networks? The consequences of a real recognition of interrelation from a local perspective are still unknown.

Technological tools play a central role in the organisation of society and in shaping

opportunities and constraints, meanings and ways of life. People and groups adapt technology to their needs and interests, prompting transformations in the organisation of social life and profoundly changing the depth of the structures in today's society. Thus, ICTs imply three new features: a higher information processing capacity, a higher capacity for human interaction and a higher capacity for flexibility in continuous fields of presence.

Nothing of what has been said up to this point seems to have been understood by policy makers yet. In Europe, for instance, the

>>

<<

flexible en àmbits on la presència és un valor constant.

Amb tot, es diria que els polítics encara no han entès res del que s'ha dit fins ara. A Europa, per exemple, el model que domina avui recorda més el que interpreta la integració com una desconexió que el que troba avantatges en el fet que els immigrants estiguin interconnectats. La influència de la geopolítica internacional no hi ajuda gaire. Des d'una perspectiva política, la incorporació de les TIC al món immigrant s'interpreta més com un inconvenient que com una oportunitat.

el seno de la sociedad de la información en los que los inmigrantes ya participan de manera activa. No sin dificultades, los inmigrantes han entrado en el mundo de la tecnología por medio de un mecanismo que parece funcionar bien: la necesidad de comunicación e información. Comoquiera que han incorporado nuevas reglas de interacción en un periodo muy corto de tiempo, ha llegado el momento de sacar partido de las nuevas posibilidades que tienen ante sí para acelerar su incorporación y dejar de desaprovechar oportunidades. Gracias a esta facilidad para la interconexión, los inmigrantes pueden se-

Reconèixer que la interconnexió és una nova característica de la immigració podria ser un pas endavant per dissenyar millor els processos d'integració dins de la Societat de la Informació, en què els immigrants ja juguen un paper actiu. Tot i que amb dificultats, han accedit al món de les tecnologies a través d'un mecanisme que sembla funcionar bé: la necessitat de comunicar-se i d'informar-se. Ja que han incorporat noves regles d'interacció en un període de temps molt breu, ara és el moment d'aprofitar les noves possibilitats per accelerar-ne la inclusió i no perdre més oportunitats. Gràcies a la facilitat per estar

guir integrados en su comunidad de origen al tiempo que se construyen una vida en un nuevo entorno.

No obstante, hay otros aspectos en la relación entre la inmigración y la sociedad de la información que conviene abordar si queremos preparar mejor el terreno para la integración. En primer lugar, el uso de las tecnologías de la información y la comunicación y la asimilación de nuevos patrones de interacción por parte de los inmigrantes podría erigirse en la condición previa para una segunda y necesaria fase en la que los inmigrantes desarrollaran diversas competencias

<<

grantes interconectados. Tampoco ayuda en absoluto la influencia de la geopolítica internacional. Desde un punto de vista político, la incorporación de las TIC en el entorno de los inmigrantes se interpreta más como un obstáculo que como una oportunidad.

Admitir que la interconexión es un nuevo rasgo de la inmigración podría ser un paso positivo para mejorar nuestra capacidad para dar forma a unos procesos de integración en

<<

dominant model these days is more reminiscent of a scheme of integration as disconnection than of any possible advantage of having interconnected immigrants. The influence of international geopolitics does not help at all. From politics, the inclusion of ICT into the immigrants' world is interpreted more as a difficulty than as an opportunity.

Recognising interconnection as a new feature of immigration could be a positive step towards a much better capacity for shaping integration processes in the Information Society in which these immigrants already play an active role. Immigrants have enter-

ed – not without difficulties – the world of technologies through a mechanism that seems to be working well: the need for communication and information. Since they have incorporated new rules of interaction within a very short period of time, now is the time to take advantage of the new possibilities to accelerate their inclusion and to stop squandering opportunities. The new ease of interconnection enables immigrants to be embedded in their home community while building a life in a new environment.

However, there are some aspects in the relationship between immigration and

the Information Society that need to be addressed if we want to lay a better groundwork for inclusion. First, immigrants' use of communication and information technologies and assimilation of new interaction patterns could be the precondition for a second and necessary stage in which immigrants develop capacities for using knowledge technologies applied to the world of work, as a human capital value. Otherwise, we may be encountering a new imbalance in the "digital divide" process.

Second, immigrant interconnection as a terrain of opportunities needs better social

connectats, els immigrants es mantenen arrelats a la seva comunitat d'origen alhora que es fan una vida en un entorn nou.

Amb tot, s'han de considerar altres aspectes de la relació entre la immigració i la Societat de la Informació si volem preparar bé el terreny per a la inclusió. En primer lloc, l'ús de les TIC i l'assimilació de nous models d'interacció per part dels immigrants poden ser la condició prèvia per a una segona fase necessària, en la qual els immigrants desenvolupin habilitats en l'ús de les tecnologies del coneixement aplicades al món del treball, enteses com a valor de capital humà. En cas

contrari, podríem trobar-nos amb un nou desequilibri en el procés de l'"escletxa digital".

En segon lloc, per aprofitar la capacitat de connexió de l'immigrant com a font d'oportunitats cal millorar les infraestructures socials. Les infraestructures tècniques que utilitzen tenen encara molts problemes d'accés, cost i privacitat. Això fa que de moment els cibercafès i els telèfons mòbils siguin l'única solució, mentre els proveïdors de serveis i els governs locals no activin cap estratègia per recolzar l'ús del telèfon mòbil entre els migrants.

En tercer lloc, un dels nous reptes que afronta la població immigrant en la Societat

de la Informació és com gestionar les possibilitats infinites d'interconnexió. Els immigrants actuals tenen a l'abast tota mena d'eines i possibilitats per transportar-se en pocs segons a una realitat diferent que no controlen del tot. A més, les demandes i preguntes des dels països d'origen podrien ser tan contínues que haurien d'aprendre com respondre-les i gestionar-les. Hem de ser molt conscients que més capacitat de connexió no sempre equival a una forma de domini sinó, ben al contrari, a una nova forma de distribució desigual de recursos i, per tant, de poder. ■

que les permetieran aplicar las tecnologías del conocimiento, entendidas como un elemento más del capital humano, al ámbito laboral. De otro modo, podríamos estar ante un nuevo desequilibrio en el proceso de la "brecha digital".

En segundo lugar, vista como un terreno para las oportunidades, la interconexión entre los inmigrantes necesita de unas mejores infraestructuras sociales. Las infraestructuras técnicas que han hecho suyas presentan muchos problemas de acceso, coste y privacidad, de ahí que los cibercafés y los teléfonos móviles sean la única solución, mientras los

proveedores de servicios y los gobiernos locales no pongan en marcha programas para apoyar el uso de teléfonos móviles entre los migrantes.

En tercer lugar, uno de los nuevos retos a los que se enfrenta la población inmigrante en la sociedad de la información es cómo gestionar las infinitas posibilidades de interconexión. Los inmigrantes más recientes tienen a su disposición un abanico de herramientas y oportunidades que les permiten trasladarse en pocos segundos a una realidad distinta que no controlan del todo. Asimismo las demandas y las preguntas

procedentes de los países de origen podrían ser tan constantes que los inmigrantes se verían obligados a aprender a darles respuesta y gestionarlas. Tenemos que ser muy conscientes de que una interconexión mayor no equivale siempre a una forma de dominio; todo lo contrario, supone una nueva forma de distribución desigual de los recursos y, por lo tanto, del poder. ■

infraestructures. The technical infrastructures that immigrants have appropriated are still ridden with many problems involving access, cost and privacy. For the time being, cybercafés and mobile phones are the only solutions, while service providers and local governments have not activated any strategies for supporting mobile phone usage among migrants.

Third, one of the new challenges that the immigrant population is facing in the Information Society is how to manage the infinite possibilities for interconnection. Recent immigrants are faced with all kinds of tools

and opportunities to be able to transport themselves into a different reality over which they do not have complete control within the space of a few seconds. In addition, the demands and questions coming from countries of origin might be so continuous that they would need to learn how to respond and manage such inputs. We need to be very aware that more interconnection does not always equate an expression of domination rather, on the contrary, a new expression of unequal distribution of resources and, therefore, of power. ■

MNS (Migration and Network Society) - IN3 Research Group

in3.uoc.edu/web/IN3/recerca/grups/grups.html?idFitxa=2

Center for Migration and Development

cmd.princeton.edu

International Centre for Migration Policy Development

research.icmpd.org

Migration and information flows: a new lens for the study of contemporary international migration

www.uoc.edu/in3/dt/eng/ros_gonzalez_marin_sow.pdf

Refugee Studies Centre

www.rsc.ox.ac.uk

CIBERGUERRERES

PER ISABEL MUNTANÉ / FOTOS DE TXENI GAY

Cada vegada més dones migren soles. Per a elles, és fonamental mantenir el contacte amb el país d'origen, participar activament en el dia a dia de les seves famílies i desenvolupar alhora la vida quotidiana en la societat d'acollida. Aquesta realitat ha estat una de les claus del projecte "Dones bolivianes a Catalunya. Formant ciutadanes de la Societat de la Informació" que ha dut a terme el programa de recerca "Migració i societat xarxa" de l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la UOC.

CIBERGUERRERAS

Cada vez más mujeres migran solas. Para ellas, es fundamental mantener el contacto con el país de origen, participar activamente en el día a día de sus familias y al mismo tiempo seguir adelante con su vida cotidiana en la sociedad de acogida. Esta realidad ha sido una de las claves del proyecto "Mujeres bolivianas en Catalunya. Formando a ciudadanas de la Sociedad de la Información", que desarrolla el programa de investigación "Migración y sociedad red" del Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la UOC.

CYBERWARRIORS

It's becoming more and more common for women to emigrate on their own. So it's essential for them to keep in touch with their own country, take an active part in the day-to-day of their families and at the same time develop their own routine in their adopted society. This reality has been a key point in the project "Bolivian women in Catalonia. Educating citizens of the Information Society" run by the UOC's Internet Interdisciplinary Institute (IN3) programme of research "Migration and Network Society".

La formació en les TIC contribueix a l'emancipació de les dones bolivianes immigrades. Al mig, aprenent amb l'ajut de Graciela de La Fuente, coordinadora del projecte / La formación en las TIC contribuye a la emancipación de las mujeres bolivianas inmigradas. En el centro, aprendiendo con la ayuda de Graciela de La Fuente, coordinadora del proyecto / Training in ICTs contributes to the emancipation of immigrant Bolivian women. In the middle, women learning with the help of Graciela de La Fuente, the project coordinator

Ernestina, Elena, Laura i Maridza són quatre de la quarantena de dones que han participat en el programa que la UOC ha dut a terme en col·laboració amb l'Institut Català de les Dones i la xarxa de biblioteques de l'Ajuntament de l'Hospitalet. Rialleres i optimistes, ens mostren satisfetes tot el que n'han tret. “Aquest curs ens ha canviat la vida, hi hem après coses noves i ara ens comuniquem i ens relacionem millor amb les nostres famílies i amb la gent d'aquest país”, explica Ernestina. “Se'ns ha obert un nou món que no només no coneixíem, sinó que ens feia por”, afegix Elena.

El projecte tenia com a objectiu introduir-les en la societat de la informació a través de l'ús de les noves tecnologies, possibilitar que es poguessin comunicar més fàcilment i a un cost menor amb les seves famílies a Bolívia i ajudar-les a incorporar-se amb més autonomia en la societat d'acollida. “Ara troben sentit a les TIC i això

Ernestina, Elena, Laura y Maridza son cuatro de la cuarentena de mujeres que han participado en el programa que la UOC ha llevado a cabo en colaboración con el Institut Català de les Dones y la red de bibliotecas del Ayuntamiento de L'Hospitalet. Risueñas y optimistas, nos muestran satisfechas todo cuanto les ha proporcionado. “Este curso nos ha cambiado la vida, hemos aprendido cosas nuevas y ahora nos comunicamos y nos relacionamos mejor con nuestras familias y con la gente de este país”, cuenta Ernestina. “Se nos ha abierto un mundo nuevo que no sólo no conocíamos, sino que nos asustaba”, añade Elena.

El objetivo del proyecto era introducir las en la sociedad de la información a través del uso de las nuevas tecnologías, posibilitar que pudieran comunicarse más fácilmente y a un menor coste con sus familias en Bolivia y ayudarlas a incorporarse de una manera más autó-

Ernestina, Elena, Laura and Maridza are four of some 40 women who have taken part in the programme that the UOC carried out in collaboration with the Institut Català de les Dones (Catalan Institute for Women) and Hospitalet's network of municipal libraries. Cheerful and optimistic they seem very content with what they got out of it. “This course has changed our lives. We've learned new skills and can now communicate better with and relate more to our families as well as with people here in this country,” Ernestina explains. “A whole new world has opened up to us, not just one we knew nothing about, but one we were afraid of,” adds Elena.

The objective of the project was to initiate them into the Information Society through using new technology, allowing them to communicate more easily and at a lower cost with their families in Bolivia and at the same time help them to integrate in a more autonomous

és imprescindible per tal que les integrin en el seu context social, cultural i institucional i que això contribueixi a la seva emancipació personal”, subratlla Adela Ros, directora del programa “Migració i societat xarxa” de l'IN3. Les participants van ser escollides d'entre un centenar de dones que es van interessar en el curs. El grup és representatiu de la migració boliviana a Catalunya: la majoria tenen entre 26 i 35 anys, estudis secundaris i fills a Bolívia i treballen en el servei domèstic.

Durant els tres mesos de formació, les dones van rebre atenció individualitzada i en grup. A través de 15 tallers formatius –“Ens comuniquem, ens entenem”, “Internet, una eina que ens apropa” o “Navegar pel món”– es van familiaritzar amb l'ús de programes de tractament de textos, internet, el correu electrònic, el telèfon mòbil, la fotografia digital i la càmera web. Els tallers i l'acompanyament

>>

noma a la sociedad de acogida. “Ahora ven sentido en las TIC, algo imprescindible para que las integren en su contexto social, cultural e institucional y para que eso contribuya a su emancipación personal”, subraya Adela Ros, directora del programa “Migración y sociedad red” del IN3. Las participantes salieron del centenar aproximado de mujeres que se interesaron por el curso. El grupo es representativo de la migración boliviana en Catalunya: la mayoría tienen entre 26 y 35 años, estudios secundarios, hijos en Bolivia y trabajan como empleadas domésticas.

Durante los tres meses de formación, las mujeres recibieron atención individualizada y en grupo. A través de 15 talleres formativos –“Nos comunicamos, nos entendemos”, “Internet, una herramienta que nos acerca” o “Navegar por el mundo”– se familiarizaron con el uso de programas de tratamiento de textos, internet, el correo

>>

way in their adopted society. “ICTs now mean something to them and that's essential so they integrate them into their social, cultural and institutional context and this contributes to their personal emancipation,” emphasises Adela Ros, head of IN3's programme “Migration and Network Society”. The participants were selected from about a hundred women who showed interest in the course. The group is representative of Bolivian immigration in Catalonia: most of them are aged between 26 and 35, have secondary education, children in Bolivia and work in domestic service.

Over the three-month training period, the women benefited from one-to-one and group teaching. Through 15 training workshops –“Communicating we understand each other”, “Internet, a tool that brings us closer” and “Surf the world” – they familiarised themselves with word processing programmes, the Internet, e-mail, mobile

>>

“Se’ns ha obert un nou món que no només no coneixíem, sinó que ens feia por”

“Se nos ha abierto un mundo nuevo que no sólo no conocíamos, sino que nos asustaba”

“A whole new world has opened up to us, not just one we knew nothing about, but one we were afraid of”

≤≤

formatiu individual i els grups de suport es van plantejar per donar resposta a les seves necessitats i interessos. “A més a més de la comunicació amb la família i els fills, el curs va cobrir altres necessitats, com millorar professionalment, accedir a recursos culturals com ara la música o reduir els costos que suposa la comunicació, i tot això ha fet que la relació que estableixen amb les TIC els resulti més beneficiosa”, explica la coordinadora del projecte, Graciela de la Fuente.

Un dels primers objectius del programa va ser que les dones poguessin establir una relació més directa amb la família i, especialment, amb els fills i les filles que van haver de deixar a Bolívia. Un

la comunicació, y todo ello ha hecho que su relación con las TIC les resulte más beneficiosa”, explica la coordinadora del proyecto, Graciela de la Fuente.

Uno de los primeros objetivos del programa fue que las mujeres pudieran entablar una relación más directa con la familia, y especialmente con los hijos e hijas que habían tenido que dejar en Bolivia. Un cambio en la relación que ha sido fundamental, pero también muy duro. “La primera vez que vi a mi hijo a través de internet fue muy emocionante y muy doloroso: no lo reconocía, y lloré mucho”, recuerda Laura. “Cada vez que nos conectamos, supone un trastorno emocional, porque nos damos cuenta de la distancia, de cómo van creciendo sin nosotras”, añade Ernestina. Aun así, valoran la tranquilidad que les aporta poder verlos, hablar con ellos, felicitarlos si es preciso o reñirlos cuando es necesario. “A pesar de la distancia,

≤≤

electrónico, el teléfono móvil, la fotografía digital y la webcam. Los talleres y el acompañamiento formativo individual y los grupos de apoyo se plantearon para dar respuesta a sus necesidades e intereses. “Además de la comunicación con la familia y los hijos, el curso cubrió otras necesidades como mejorar profesionalmente, acceder a recursos culturales, como la música, o reducir los costes que supone

≤≤

phones, digital photography and the webcam. The workshops and accompanying individual classes and support groups were designed to answer their particular needs and interests. “Besides communicating with the family and children, the course covered other needs like upgrading professionally, having access to cultural resources like music or reducing expenses incurred with communication and all this has meant the relationship they have set up with ICTs can be seen as beneficial to them,” Graciela de la Fuente, project coordinator explains.

One of the main purposes of the project was that the women could establish more direct contact with their families and in particular with their children whom they had to leave behind in Bolivia. A shift in relationships which has been very important, but also very tough. “The first time I saw my son via the Internet was really

emotional and very painful, I didn’t recognise him and cried a lot,” Laura recalled. “Every time we go online it’s an emotional upheaval, because we’re made aware of the distance, and of how they are growing up without us,” adds Ernestina. However, at the end of the day, they value the peace of mind they get from being able to see them, talk to them, congratulate them or tell them off when it’s relevant. “Despite the distance, which we can’t do anything about, it’s a much closer relationship which we didn’t have before because phoning is very expensive,” says Elena.

This experience with new technologies though, has not been limited to family situations. “In the end they have discovered that the ICTs are an instrument for improving their quality of life and what’s more important, a way of feeling that they themselves have become involved with progress,” stresses Ros. Internet has opened

Les dones busquen informació i es connecten amb les seves famílies a Bolívia. Laura (a la foto del mig a l'esquerra) i Maridza (a la de sota a la dreta), en un moment de la formació / Las mujeres buscan información y se conectan con sus familias. en Bolívia. Laura (en la foto del medio, a la izquierda) y Maridza (abajo a la derecha) en un momento de la formación / The women look for information and get in touch with their families in Bolivia. Laura (left in the middle photo) and Maridza (right in photo below), during the training

canvi de relacions que ha estat fonamental, però també molt dur. “La primera vegada que vaig veure el meu fill a través d’internet va ser molt emocionant i molt dolorós, no el reconeixia i vaig plorar molt”, recorda Laura. “Cada vegada que ens connectem és un sotrac emocional, perquè ens adonem de la distància, de com es van fent grans sense nosaltres”, afegeix Ernestina. Però, amb tot, valoren la tranquil·litat que els aporta poder veure’ls, parlar-hi, felicitar-los si cal o renyar-los quan convé. “Malgrat la distància, que no podem superar, és una relació més íntima que abans no teníem, perquè el telèfon és molt car”, diu Elena.

L’experiència amb les noves tecnologies, però, no ha quedat circumscriu a l’àmbit familiar. “Al final han descobert en les TIC un instrument de millora de la seva qualitat de vida i, el que és més important, una forma de sentir que s’incorporaven al progrés”,

»»

que no podemos superar, la relación es ahora más íntima que antes, porque el teléfono es muy caro”, dice Elena.

Sin embargo, la experiencia con las nuevas tecnologías no se ha circunscrito al ámbito familiar. “Al final, han descubierto en las TIC un instrumento para mejorar su calidad de vida y, más importante si cabe, una forma de sentir que se incorporaban al progreso”, subraya Ros. Internet les ha abierto un mundo rico y lleno de posibilidades, que desconocían totalmente y que ahora utilizan para informarse, divertirse o hacer trámites. Son muchos los ejemplos que dan: siguen en línea el estado de tramitación de sus permisos de residencia, compran billetes de avión, se informan de qué sucede en Bolivia a través de periódicos digitales, buscan libros en el catálogo de las bibliotecas públicas, cargan los móviles o aprenden nuevas recetas de cocina. La seguridad y la confianza adquiridas, no obstante, pue-

»»

up a wealth of possibilities to them which they didn’t know before and now use to get information, have fun or do official transactions. There are numerous examples: following online the process of applying for residents’ permits, purchasing flights, finding out what’s happening in Bolivia through the digital press, tracking down books in the public libraries, topping up mobiles or learning new recipes. But the sense of security and confidence they have gained

»»

Ernestina ajuda una de les seves companyes a buscar informació a la xarxa i després navega ella mateixa / Ernestina ayuda a una de sus compañeras a buscar información en la red y después navega ella misma / Ernestina helps one of her mates to look for information on the Net and then she surfs herself /

“Cada cop que ens connectem és un sotrac emocional, perquè ens adonem que els fills es fan grans sense nosaltres”

subratlla Ros. Internet els ha obert un món ric i ple de possibilitats que desconeixien totalment i ara l’usen per informar-se, divertir-se o fer tràmits. D’exemples, en donen molts: segueixen en línia l’estat de tramitació dels permisos de residència, compren bitllets d’avió, s’informen del que passa a Bolívia a través dels diaris digitals, busquen llibres al catàleg de les biblioteques públiques, carreguen els

≤

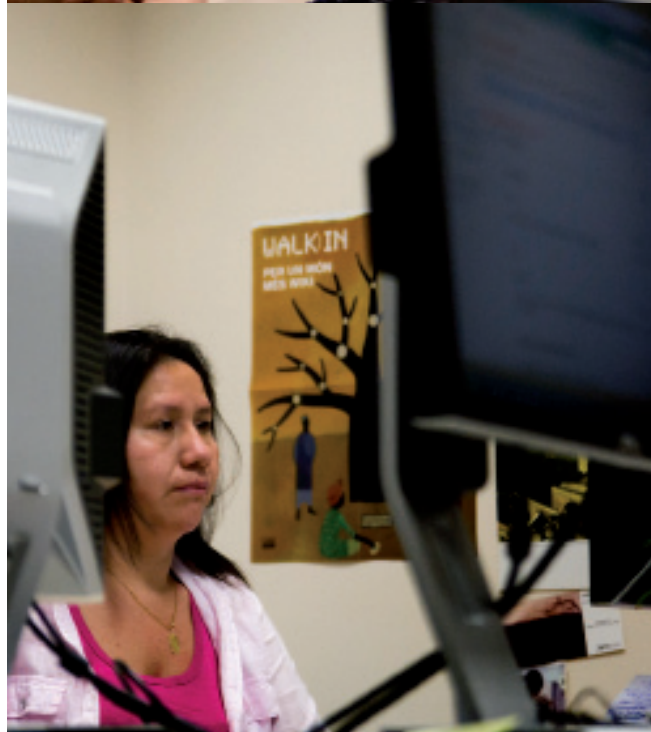
den resumirse en este ejemplo que da Maridza: “Cambié de trabajo porque no me dejaban conectarme a internet y, para mí, ahora eso es algo importante”.

Ernestina, orgullosa de todo lo que es capaz de hacer con un ordenador, nos enseña imágenes de su pueblo, fotografías de su familia colgadas en internet y nos cuenta cómo ha cambiado su relación con la abuela catalana de la que cuida. “Le enseño todo lo que aprendo con un ordenador portátil que me he comprado porque el que me habían dejado era muy lento, y juntas escuchamos música en el ordenador”, relata. Algunas incluso hacen de “formadoras”. “Antes, cuando iba a un locutorio, me daba vergüenza pedir ayuda; tenía miedo de molestar o de no saber hacer las cosas y que se me apagara el ordenador”, recuerda Elena. “Ahora soy yo la que ayuda a los que se encuentran en esta situación. Es realmente gratificante.” Es una

≤

can be summed up in the case of Maridza: “I changed work because they wouldn’t let me connect up to the Internet, and that’s really important to me now.”

Ernestina, proud of everything she can do on a computer, shows us pictures of her village, photographs of her family put up on the Internet and explains how it’s changed the relationship with the elderly Catalan lady she looks after. “I show her everything I’ve learned on the laptop I bought myself because the one I’d been lent was very slow, and we listen to music together on the computer,” she continues. Some of them even become “trainers”. “In the past when I used to go to the Internet centre I was embarrassed having to ask for help; I was afraid of being a nuisance or of not knowing how to use it or it closing down on me,” recalls Elena. “And now it’s me who helps others who are in the same situation. It makes me really

<<

mòbils o aprenen noves receptes de cuina. Però la seguretat i la confiança que han adquirit es pot resumir amb l'exemple de la Maridza: “Vaig canviar de feina perquè no em deixaven connectar a internet i ara, per a mi, això és important”.

Ernestina, orgullosa de tot el que és capaç de fer amb un ordinador, ens ensenya imatges del seu poble, ens mostra fotografies de la seva família penjades a internet i explica com ha canviat la relació amb l'àvia catalana de qui te cura. “Li ensenyo tot el que aprenc amb un ordinador portàtil que m'he comprat perquè el que m'havien deixat era molt lent i juntes escoltem música a l'ordinador”, explica. Algunes, fins i tot, fan de “formadores”. “Abans quan anava a un locutori em feia vergonya demanar ajuda; tenia por de molestar o de no saber-ne i que se'm tanqués l'ordinador”, recorda Elena. “I ara sóc jo qui ajudo a altres que es troben en aquesta situació. És

realment gratificant.” És una experiència compartida per la resta de participants. “Ara són els ordinadors els que ens han de tenir por a nosaltres, perquè els fem anar com volem”, fa broma la Laura.

La immersió en les TIC els ha resultat tan satisfactòria en l'àmbit personal, econòmic i professional que Elena, Ernestina, Laura i Maridza i algunes companyes més continuen formant-se a “Vides Mòbils”, un nou projecte de recerca emmarcat en el MoBridge Knowledge Community, una comunitat internacional d'investigació que vol aprofundir en el coneixement sobre com la població migrada utilitza els telèfons mòbils per connectar amb la societat d'origen i la receptora. “Som dones guerrerres, molt guerrerres i molt afortunades”, exclamen Elena i Ernestina. “Vam creuar l'Atlàntic i aquí estem, soles i avançant. Felices per haver pogut venir i, ara, per poder continuar formant-nos.” ■

experiencia compartida por el resto de participantes. “Ahora son los ordenadores los que han de tenernos miedo, porque los usamos a nuestro antojo”, bromea Laura.

La inmersión en las TIC les ha resultado tan satisfactoria en el ámbito personal, económico y profesional que Elena, Ernestina, Laura, Maridza y otras compañeras siguen formándose en “Vidas Móviles”, un nuevo proyecto de investigación enmarcado en la MoBridge Knowledge Community, una comunidad internacional de investigación que quiere profundizar en cómo utiliza la población migrada los teléfonos móviles para conectar con la sociedad de origen y la receptora. “Somos mujeres guerrerres, muy guerrerres y muy afortunadas”, exclaman Elena y Ernestina. “Cruzamos el Atlántico y aquí estamos, solas y avanzando. Felices por haber podido venir y, ahora, por poder seguir formándonos.” ■

very happy.” The others on the course have had similar experiences. “Now it's the computers who should be afraid of us, because we make them work just as we want,” jokes Laura.

This immersion course in ICTs has been so satisfying on a personal, financial and professional level that Elena, Ernestina, Laura and Maridza and a few others are continuing with their training in “Mobile Lives”, a new research project within the MoBridge Knowledge Community, an international research community that wants to learn more about how immigrant populations use mobile phones to connect with their own country and the one where they are now living. “We are fighting women, real fighters and really lucky,” Elena and Ernestina both exclaim. “We crossed the Atlantic and here we are, all on our own and moving ahead. Happy to have been able to come and now having the chance to continue learning.” ■

“Cada vez que nos conectamos, supone un trastorno emocional, porque nos damos cuenta de que los hijos crecen sin nosotras”

“Every time we go online it's an emotional upheaval, because we realise our kids are growing up without us”

Dones bolivianes a Catalunya. Formant Ciutadanes de la Societat de la Informació
tiny.cc/qkas4

MIHAELA NEDELCU

“LES TIC SERVEIXEN PER INTEGRAR”

PER GABRIEL PERNAU

“LAS TIC SIRVEN PARA INTEGRAR” “ICTS CONTRIBUTE TO INTEGRATION”

Mihaela Nedelcu, llicenciada en Matemàtiques i doctora en Sociologia, és professora i responsable de recerca de l'Institut de Sociologia de la Universitat de Neuchâtel (Suïssa) i autora de diversos estudis sociològics sobre l'impacte de les noves tecnologies en els processos migratoris. Nascuda a Craiova (Romania) el 1969, és professora visitant de l'institut de recerca de la UOC, IN3.

Mihaela Nedelcu, licenciada en Matemáticas y doctora en Sociología, es profesora y responsable de investigación del Instituto de Sociología de la Universidad de Neuchâtel (Suiza) y autora de varios estudios sociológicos sobre el impacto de las nuevas tecnologías en los procesos migratorios. Nacida en Craiova (Rumanía) en 1969, es profesora visitante del IN3, el instituto de investigación de la UOC.

Mihaela Nedelcu, who holds a BA in Mathematics and a PhD in Sociology, is a professor and head of research at the Sociology Institute at the University of Neuchâtel (Switzerland) and the author of several studies on the impact of new technologies on migratory processes. Born in Craiova (Romania) in 1969, she is a visiting professor at the UOC's research institute, IN3.

Vostè ha estudiat de quina manera els emigrants romanesos que hi ha repartits pel món utilitzen les noves tecnologies i es relacionen entre ells i amb el seu país d'origen gràcies a internet. Com descriuria aquest nou emigrant? Em vaig interessar per la immigració romanesa altament qualificada, en concret pels informàtics que vivien al Canadà a finals dels anys noranta, quan les tecnologies eren només accessibles per a una elit. Una gran part de les persones que marxaven preparaven el viatge amb la informació que havien obtingut d'internet i de fòrums de discussió en què compartien experiències els que havien marxat abans.

Usted ha estudiado de qué modo emplean los emigrantes rumanos repartidos por el mundo las nuevas tecnologías y cómo se relacionan entre sí y con su país de origen gracias a internet. ¿Cómo describiría a este nuevo emigrante? Me interesé por la inmigración rumana altamente cualificada, más concretamente por los informáticos que vivían en Canadá a finales de los años noventa, cuando las tecnologías estaban sólo al alcance de una élite. Una gran parte de las personas que se iban preparaba el viaje a partir de la información obtenida de internet y de foros de discusión en los que volcaban

You have studied how Romanian emigrants living around the world use new technologies and interact with each other and with their homeland thanks to the Internet. How would you describe this new-style emigrant? I became interested in highly educated Romanian emigrants, specifically in the computer scientists who were living in Canada in the late 1990s, when the technologies were only available to an elite. Many of the people who left prepared for their journey with the information they had gotten on the Internet and discussion forums, where they shared experiences with people who had left before them.

Com ha afectat internet la vida de les persones que han abandonat el seu país? Vam veure que internet transformava l'experiència de l'emigrant, perquè li facilitava el procés. Quan arribava al país de destinació, estava al corrent de totes les formalitats que havia de dur a terme. Tenia una informació de qualitat i havia fet els primers passos per integrar-se. Internet ha esdevingut una eina d'aclimatació a distància i també un mitjà que facilita la integració al mercat laboral, el coneixement de les institucions, dels drets, de les possibilitats i dificultats que trobaran. Les noves tecnologies faciliten l'emigració,

>>

sus experiencias quienes se habían marchado antes.

¿De qué modo ha incidido internet en la vida de las personas que han abandonado su país? Vimos que internet transformaba la experiencia del emigrante, porque le facilitaba el proceso. Al llegar al país de destino, estaba al corriente de todos los trámites que debía realizar. Poseía una información de calidad y había dado los primeros pasos para integrarse. Internet se ha convertido en una herramienta de aclimatación a distancia y en un medio que facilita la integración en el mercado laboral y el conocimiento de las

>>

How has the Internet affected the lives of people who have left their country? We saw how the Internet transformed the emigrant's experience by facilitating the process. By the time they reached the new country, they were already aware of all the formalities they had to go through. They had high-quality information and had already taken the first few steps to integrate. The Internet has become a tool to help emigrants acclimate from a distance, as well as a means of facilitating integration into the job market, knowledge of the institutions, of laws and of the possibilities and difficulties they will find.

>>

David Campos

“Internet transforma l'experiència de l'emigrant”

<<

però també la transformen? Del tot. La sociologia de principis del segle XX havia estudiat el cas dels polonesos a Amèrica del Nord i com les cartes que enviaven al seu país mostraven els canvis que experimentaven. El que ha canviat significativament és sobretot la continuïtat i la instantaneïtat.

Quins canvis comporta en la vida d'aquestes persones? El migrant d'avui viu en connexió permanent amb diversos llocs. Està pendent del que passa en el país d'origen i en contacte constant amb els seus familiars i amics. I, alhora, està també connectat amb el món i informat del que passa al lloc on viu

<<

instituciones, de los derechos, de las posibilidades y de las dificultades con que se toparán.

Las nuevas tecnologías facilitan la emigración, pero ¿también la transforman? Totalmente. La sociología de principios del siglo XX estudió el caso de los polacos de Norteamérica y cómo las cartas que enviaban a su país reflejaban los cambios que experimentaban. Lo que ha cambiado de una manera más significativa es, sobre todo, la continuidad y la instantaneidad.

¿Qué cambios supone en la vida de estas personas? El migrante actual vive perma-

<<

The new technologies facilitate emigration, but do they also transform it totally? Absolutely. Early 20th century sociologists had studied the case of the Polish in North America and how the letters they sent back to their country revealed the changes they were undergoing. What has changed significantly is mainly continuity and instantaneousness.

What changes are the technologies bringing about in these people's lives? Today's migrants live in constant contact with different places. They are aware of what is happening in their home country and remain almost permanently united with their family

“Internet transforma la experiencia del emigrante”

i més enllà, s'assabenta de noves oportunitats de treball, etcètera. Alguna cosa significativa ha canviat en la forma de projectar-se cap al món. Molts es plantegen la mobilitat com una forma de vida, amb una concepció de l'espai diferent. Abans la socialització es produïa al si de la família, de l'escola o de certes institucions ancorades a un territori concret. Ara, cada vegada més, l'emigrant té referents múltiples, incorpora formes de vida de diferents llocs. Per exemple, una nena petita i la seva àvia: una viu a Toronto i l'altra a Bucarest. Doncs estan en contacte diari, i l'àvia controla com fa els deures. És inte-

ntemente conectado a varios lugares. Está pendiente de lo que pasa en su país de origen y está casi permanentemente unido a sus familiares y amigos. Al mismo tiempo, está en contacto con el mundo, sabe qué pasa en el lugar donde vive y más allá, se entera de nuevas oportunidades laborales... Algo significativo ha cambiado en la manera de proyectarse hacia el mundo. Muchos se plantean la movilidad como una forma de vida, con una concepción distinta del espacio y de la movilidad. Antes, la socialización se producía en el seno de la familia, de la escuela o de determinadas instituciones an-

and friends. Yet at the same time they are in touch with the world, informed about what is happening where they live and what is going on elsewhere. They also learn about new job opportunities. Something major has changed in the way they project themselves to the world. Many view mobility as a way of life and have a different conception of space and mobility. In the past, socialisation took place within the family, the school or certain institutions anchored in a specific place. But now emigrants increasingly have multiple referents, incorporate different lifestyles from different places. One example is

“The Internet transforms the emigrant's experience”

ressant veure com, en els intercanvis entre el migrant i el no migrant, l'univers del no migrant també canvia. S'arriba a projectar al món d'una manera diferent.

Quines possibilitats ofereixen les TIC? Les noves tecnologies s'utilitzen per trobar feina, per informar-se, però també per reforçar la participació ciutadana. Un grup de científics romanesos que viuen dispersos pel món va crear una xarxa, anomenada Ad-Astra, que va esdevenir una àgora extremament important tant per als científics que vivien al país com per als que eren a l'estranger. Han fet una reflexió comuna i han arribat a

cladas en un territorio determinado. Ahora, cada vez con más frecuencia, el emigrante posee distintos referentes, incorpora formas de vida de diferentes lugares. Tomemos por ejemplo el caso de una niña pequeña y su abuela: una vive en Toronto y la otra, en Bucarest, pero están en contacto a diario y la abuela controla cómo hace los deberes. Es interesante ver cómo, en los intercambios entre el migrante y el no migrante, el universo del no migrante también cambia. Llega a proyectarse al mundo de otra manera.

¿Qué posibilidades ofrecen las TIC? Las nuevas tecnologías se emplean para encontrar

a little girl and her grandmother: one lives in Toronto and the other in Bucharest. They are in touch every day, and the grandmother checks that the girl is doing her homework. It is interesting to see how in the exchanges between migrants and non-migrants, the non-migrants' universe also changes. They come to project the world in a different way. **What possibilities do the ICTs offer?** The new technologies are used to find jobs, to keep abreast of the news and also to reinforce citizen participation. For instance, a group of Romanian scientists living all around the world created a network called

proposar mesures per transformar el sistema d'ensenyament i d'investigació a Romania; fa poc han creat una ONG. Han aconseguit crear un moviment de canvi: alguns dels membres han estat convidats a formar part d'un grup de treball del president del país i el gener passat, un membre de la comissió va ser nomenat ministre d'Ensenyament. Internet pot ser un mitjà d'acció i transformació transnacional.

Estar en contacte permanent amb la societat d'origen pot dificultar també el procés d'integració de l'individu. El que he observat en el meu estudi, que insisteixo, és sobre

migrants qualificats, és que els vincles amb els països d'origen no són contradictoris amb la integració, i en l'estudi que actualment dirigeixo a Suïssa constato el mateix: el transnacionalisme es complementa amb la integració. Tot sovint, ells són els emigrants més integrats. En la literatura sobre l'emigració, s'acostumen a contraposar els dos conceptes, però sovint són complementaris. Les noves tecnologies serveixen per integrar. Per contra, això amaga una altra qüestió sobre les polítiques d'integració que s'apliquen: es té molt poca consciència de la multiplicitat de pertinences dels emigrants.

>>

trabajo e informarse, pero también para reforzar la participación ciudadana. Un grupo de científicos rumanos que viven dispersos por el mundo creó una red, Ad-Astra, que se convirtió en un ágora extremadamente importante tanto para los científicos que vivían en Rumanía como para los que estaban en el extranjero. Han llevado a cabo una reflexión común y han llegado a proponer medidas para transformar el sistema educativo y de investigación en Rumanía; recientemente, han fundado una ONG. Han conseguido crear un movimiento a favor del cambio: algunos miembros han sido invitados a formar

parte de un grupo de trabajo del presidente del país y, el pasado mes de enero, uno de ellos fue nombrado ministro de Educación. Internet puede ser un medio de acción y transformación transnacional.

Estar en contacto permanente con la sociedad de origen también puede dificultar el proceso de integración del individuo. En mi estudio, que insisto que versa sobre migrantes cualificados, he observado que los vínculos con los países de origen no chocan con la integración, y en el estudio que estoy dirigiendo ahora en Suiza estoy constatando lo mismo: el transnacionalismo se

complementa con la integración. A menudo, ellos son los emigrantes más integrados. En la literatura sobre la emigración, se suelen contraponer los dos conceptos, pero las más de las veces son complementarios. Las nuevas tecnologías sirven para integrar. Sin embargo, esto esconde otra cuestión relativa a las políticas de integración que se aplican: se presta muy poca atención a la multiplicitad de pertenencias de los emigrados. Debemos reflexionar sobre sus horizontes sociales.

¿Qué retos plantea, para las sociedades de acogida, que un porcentaje de ciudadanos tenga esta capacidad para “estar” en varios

>>

Ad-Astra which became an extremely important forum for both scientists who lived in the country and those who were abroad. They undertook a shared reflection and even proposed measures to transform the teaching and research system in Romania. And they recently created an NGO. They managed to create a movement for change: some of the members were invited to be part of a working group organised by the President of the country, and last January one member of the commission was appointed minister of Education. The Internet can be a means of transnational action and transformation.

Being in constant contact with their home society can also hinder an individual's integration process. What I have observed in my study, which I once again stress is about educated migrants, is that having ties with the homeland does not run counter to integration. The study I am currently supervising in Switzerland is yielding the same result: their transnationalism comes hand-in-hand with integration. In fact, they are often the most integrated emigrants. Both concepts tend to be pitted against each other in the literature on emigration, but they are often complementary. The new technologies help people

integrate. However, this conceals another question about the integration policies that are applied: there is very little awareness of emigrants' multiple senses of belonging. We must reflect on emigrants' social horizons. **When part of the citizenry has this capacity to “be” in different places at the same time, what challenges does this pose to the host societies?** We have to stop seeing integration as a process of homogenisation. We can talk about integration at different levels. Culturally, I think that integration should take into account an individual's multiple senses of belonging. Ten years after having

>>

“L'emigrant d'avui en dia incorpora formes de vida de diferents llocs”

≤

Cal reflexionar sobre els horitzons socials dels emigrants.

Quins reptes planteja, per a les societats d'acollida, l'existència d'una part de ciutadans que tenen aquesta capacitat per “ser” a diversos llocs al mateix temps? Cal deixar de veure la integració com un procés d'homogenització. Es pot parlar d'integració a diferents nivells. Culturalment, penso que la integració ha de tenir en compte la multiplicitat de pertinences de l'individu. Deu

≤

lugares al mismo tiempo? Debemos dejar de ver la integración como un proceso de homogeneización. Se puede hablar de integración en distintos niveles. Culturalmente, creo que la integración ha de tener en cuenta los distintos lugares a los que pertenece el individuo. Diez años después de mi estudio, podemos hablar de una democratización de las nuevas tecnologías. Ahora, las personas menos cualificadas tienen acceso a un telé-

≤

conducted my study, there is a democratisation of the new technologies. Now, even less educated people have access to a mobile telephone, to the Internet, to a hook-up. Therefore, the new technologies can help less fortunate emigrants integrate. The host societies have to reflect on the emigrants' need to be informed. Research should serve as the springboard for coming up with new policies. It would be great if there were better coordination between the world of politics and the world of science to begin this reflection.

anys després d'haver fet el meu estudi, es pot parlar d'una democratització de les noves tecnologies. Ara, les persones menys qualificades tenen accés a un telèfon mòbil, a internet, a una connexió... Per tant, les noves tecnologies poden servir per integrar els emigrants en situació desfavorable. Les societats d'acollida han de reflexionar sobre les necessitats d'informar-se que tenen els emigrants. La recerca hauria de servir de base per concebre noves polítiques. Estaria bé que hi hagués una millor coordinació entre el món polític i el món científic per començar a reflexionar-hi.

fono móvil, a internet, a una conexión... Por tanto, las nuevas tecnologías pueden servir para integrar a los emigrantes en situación desfavorable. Las sociedades de acogida han de reflexionar sobre la necesidad de informarse de los emigrantes. La investigación debería ser el punto de partida para diseñar nuevas políticas. Estaría bien que mejorara la coordinación entre la esfera política y la esfera científica para empezar a reflexionar sobre esta cuestión.

Y para su país de origen, ¿qué implica la existencia de una masa social que ejerce a distancia su derecho a la ciudadanía? Las

And for the home country, what are the implications of a social group that exercises its citizenship rights from a distance? The home societies are more aware of the benefits to citizens who live abroad and the ties they uphold. The home countries are particularly interested in monetary transfers, which contribute directly to improving the quality of life of the family members and indirectly of society as a whole. Small local businesses are started; some people create lobbies on international policy. The Romanians in the United States mobilised themselves to defend Romania's membership of

I per al seu país d'origen, què implica l'existència d'una massa social que exerceix el seu dret a la ciutadania a distància? Les societats d'origen són més conscients dels beneficis que poden rebre dels ciutadans que viuen a l'estranger i dels vincles que mantenen. Els països d'origen estan particularment interessats en les transferències de diners, que contribueixen de forma directa a millorar la qualitat de vida dels membres de la família i, indirectament, de la col·lectivitat. Es generen petits negocis locals, alguns creen lobbies de política internacional... Els romanesos dels Estats Units es van mobilit-

sociedades de origen son más conscientes de los beneficios que pueden recibir de los ciudadanos que viven en el extranjero y de los vínculos que mantienen. Los países de origen están sobre todo interesados en las remesas de dinero, que contribuyen directamente a mejorar la calidad de vida de los miembros de la familia e, indirectamente, la del colectivo. Se generan pequeños negocios locales, algunos crean lobbies de política internacional... Los rumanos de Estados Unidos se movilizaron para defender la integración de Rumanía en la OTAN. La Global Nation Politics es una especie de política global que no tiene en

NATO. Global nation politics is a kind of global politics that does not take account of the existence of frontiers, yet that is keenly aware that there are fellow countrymen scattered around the world. In the host countries, the opposite holds true: there is a policy of closure.

So then, what kind of society are we heading towards? We are in a process of transformation which is triggering what is called the 'globalisation-localisation' of social life, a kind of everyday cosmopolitanism. Global and local are articulated in the same reality. I am convinced that with the new

“Ahora el emigrante incorpora formas de vida de distintos lugares”

“Now emigrants incorporate different lifestyles from different places”

zar per defensar la integració de Romania a l'OTAN. La Global Nation Politics és una mena de política global que no té en compte l'existència de fronteres i que, en canvi, és molt conscient que hi ha connacionals repartits pel món. En els països d'acollida es produeix el contrari, una política de tancament. **Cap a quin tipus de societat avancem, doncs?** Estem en un procés de transformació en què es produeix el que s'anomena *global-localització* de la vida social, un tipus de cosmopolitisme banal. Global i local s'articulen en la mateixa realitat. Estic convençuda que amb els nous hàbits trans-

counta las fronteras y que, en cambio, es muy consciente de la existencia de connacionales repartidos por todo el mundo. En los países de acogida se da el fenómeno contrario, una política de cierre.

Así, ¿hacia qué tipo de sociedad avanzamos? Estamos en un proceso de transformación en el que se está produciendo lo que se conoce como *global-localización* de la vida social, un tipo de cosmopolitismo banal. Global y local se articulan en la misma realidad. Estoy convencida de que, con los nuevos hábitos transnacionales, con esta socialización que trasciende las fronteras,

transnational habits, with this cross-border socialisation, we are immersed in a process of inter-penetration between the global and the local which other authors have dubbed 'denationalisation'. Perhaps mobility offers a more insightful interpretation of society. In the past we had a fixed social structure which was equivalent to the nation-state. With the current transformations, this vision is obsolete because not all of society is confined within the traditional boundaries. Where problems lie is with policy. Despite society and all the changes being witnessed today, the regulatory mechanisms are still primarily

nacionals, amb aquesta socialització més enllà de les fronteres, estem en un procés d'interpenetració entre global i local que altres autors han descrit com *desnacionalització*. La mobilitat ofereix, potser, una lectura més pertinent de la societat. En el passat teníem una estructura social fixa que equivalia a l'estat-nació. Amb les transformacions actuals, aquesta concepció està obsoleta perquè tota la societat no està confinada dins dels límits tradicionals. El que planteja problemes és la política. Malgrat la societat i tots els canvis que avui s'observen, els mecanismes de regulació segueixen sent

estamos en un proceso de interpenetración entre global y local que otros autores han descrito como *desnacionalización*. Tal vez, la movilidad ofrece una lectura más pertinente de la sociedad. En el pasado teníamos una estructura social fija que equivalía al estado-nación. Con las transformaciones actuales, esta concepción ha quedado obsoleta porque la sociedad ha escapado de los límites tradicionales. Lo que plantea problemas es la política. A pesar de la sociedad y de todos los cambios que se observan en la actualidad, los mecanismos de regulación siguen siendo principalmente nacionales. Es una

national. This is an extremely delicate situation that accounts for many of the conflicts seen today in how international migration is handled.

Do the new technologies level us, or conversely do they accentuate differences? That's a good question. Indeed, the new information and communication technologies provide access to many resources, but some people are always excluded. It is a question not only of training and education but also of technological equipment. However, ICTs are increasingly accessible to everyone, not just to an elite. ■

principalment nacionals. És una situació extremament delicada i que explica molts dels conflictes que avui es manifesten en la gestió de les migracions internacionals.

Les noves tecnologies ens igualen o, contràriament, accentuen les diferències? Sí, és una bona pregunta. Efectivament, les tecnologies de la informació i de la comunicació donen accés a molts recursos, però sempre hi ha exclosos. No és només una qüestió de formació i d'educació, també d'equipament tecnològic. Però les TIC, cada vegada més, són accessibles per a tothom, no només per a una elit. ■

situación extremadamente delicada y que explica muchos de los conflictos que hoy se manifiestan en la gestión de las migraciones internacionales.

¿Las nuevas tecnologías nos igualan o, por el contrario, acentúan las diferencias? Es una buena pregunta. Efectivamente, las tecnologías de la información y de la comunicación ponen a nuestro alcance muchos recursos, pero siempre hay personas excluidas. No es sólo una cuestión de formación y de educación, también de equipo tecnológico. Pero las TIC cada vez son más accesibles a todo el mundo, no sólo a una élite. ■

Ad Astra—An Online Project for the Romanian Scientific Community
www.ad-astra.ro

Page de Michaela Nedelcu à UniNE (Université de Neuchâtel)
www2.unine.ch/Jahia/site/socio/op/edit/pid/13795

Mihaela Nedelcu: Du brain drain à l'e-diaspora : vers une nouvelle culture du lien à l'ère du numérique
ticetsociete.revues.org/675

Nascuda a l'Argentina el 1932 i exiliada a Barcelona el 1977, on ha estat professora de la Universitat de Barcelona fins a jubilar-se, l'antropòloga Dolores Juliano ha estat una de les personalitats a qui el govern català ha distingit enguany amb la Creu de Sant Jordi, un guardó que li ha estat atorgat com a reconeixement de la seva trajectòria acadèmica i per la seva recerca en l'àmbit de l'antropologia de l'ensenyament, els moviments migratoris, les minories ètniques i els estudis de gènere i d'exclusió social. Autora de nombroses publicacions, actualment forma part de LICIT (Línia de recerca i cooperació amb immigrants i treballadores sexuals).

Nacida en Argentina en 1932 y exiliada en Barcelona en 1977, donde ha sido profesora de la Universidad de Barcelona hasta su jubilación, la antropóloga Dolores Juliano ha sido una de las personalidades que el gobierno catalán ha distinguido este año con la Cruz de Sant Jordi. El galardón le ha sido otorgado en reconocimiento de su trayectoria académica y por las investigaciones que ha llevado a cabo en el campo de la antropología de la educación, los movimientos migratorios, las minorías étnicas y los estudios de género y de exclusión social. Autora de numerosas publicaciones, forma parte actualmente de LICIT (Línea de investigación y cooperación con inmigrantes y trabajadoras sexuales).

Born in Argentina in 1932 and exiled in Barcelona in 1977, where she worked as a professor at the University of Barcelona until retirement, the anthropologist Dolores Juliano is one of the personalities that the Catalan government has distinguished this year with the Sant Jordi' Cross. She was awarded the cross in recognition of her academic career and the research she has conducted in the field of the anthropology of education, migratory movements, ethnic minorities and studies on gender and social exclusion. The author of numerous publications, she is currently a member of LICIT (Line of Research and Cooperation with Immigrants and Sex Workers).

La crisi econòmica actual ha obert les comportes per al vessament dels prejudicis ètnics i la xenofòbia. No és casualitat que augmentin els índexs de discriminació detectats a les enquestes, ni que alguns ajuntaments considerin que és urgent legislar per tal de prohibir la presència al carrer d'uns burques que no hi eren, alhora que es torna a posar al damunt de la taula la vella polèmica del vel islàmic a les escoles. ¿Són problemes reals o és qüestió de desviar l'atenció tot culpant de passada els sectors més vulnerables de la societat? És evident que els immigrants del Tercer Món (amb papers o sense) no causen els problemes econòmics que ens afecten. També és evident que una legislació que prohibís cobrir-se el rostre en general seria més efectiva que no pas centrar-se en una pràctica cultural gairebé inexistent a les nostres comarques. També és evident que cobrir-se el cap

La actual crisis económica ha abierto compuertas para que se desborden los prejuicios étnicos y la xenofobia. No es una casualidad que suban los índices de discriminación detectados por las encuestas, y que varios ayuntamientos consideren urgente legislar para prohibir la presencia en la calle de unos burkas que no estaban presentes, al mismo tiempo que se reabre la vieja polémica del pañuelo islámico en las escuelas. ¿Se trata de problemas reales o de desviar la atención culpabilizando de paso a los sectores más vulnerables de la sociedad? Es evidente que los inmigrantes del Tercer Mundo (con o sin papeles) no provocan los problemas económicos que nos afectan. Es también claro que una legislación que prohibiera cubrirse el rostro en general sería más efectiva que centrarse en una práctica cultural casi inexistente en nuestras comarcas. También es claro que cubrirse la cabeza con un pañuelo no dificulta el aprendizaje ni impide la convivencia. Que

Today's economic crisis has opened up the floodgates for ethnic prejudices and xenophobia to overflow. It is no coincidence that the discrimination rates detected by surveys are on the rise, or that several town councils believe that it is urgent to pass laws to ban the public presence of burqas, which did not use to be there, while the old controversy of the Islamic headscarf in schools is rearing its head again. Are these real problems or problems aimed at averting attention and blaming the most vulnerable segments of the population? It is clear that immigrants from the Third World (legal or illegal) are not causing the economic problems plaguing us. It is also clear that laws banning people from covering their faces in general would be more effective than focusing on a cultural practice that is virtually nonexistent in our regions. Moreover, it is clear that covering your head with a scarf neither hinders learning nor impe-

Crisi, immigració i ensenyament

Dolores Juliano

Crisis, inmigración y educación Crisis, immigration and education

amb un vel no dificulta l'aprenentatge ni impedeix la convivència. Que es produixin aquestes propostes, i –un fet que resulta encara més inquietant– que els polítics les promoguin perquè consideren que els assegurin un augment de vots, són dades que indiquen que s'està emascarant una crisi econòmica, que és real, darrere d'una presumpta i manipulada crisi de convivència, que funciona com una d'aquelles profecies que compleixen el que auguren: desconfiem de la immigració, la discriminem i la perseguim; quan hi ha reaccions, les prenem com el senyal que les suspicàcies estaven ben fonamentades. En aquestes condicions, el problema no és qui ni com són les persones que han arribat durant els darrers anys a aquestes terres, sinó quina mena d'interrelació estem disposats i disposades a establir amb aquesta gent des de la societat d'acollida (per bé que potser no sempre mereixi aquest nom).

>>

tengan lugar estas propuestas, y –más preocupante todavía– que los políticos las promuevan porque consideran que les aseguran un incremento de los votos, son datos que nos señalan que la crisis económica, que es real, se está enmascarando detrás de una presunta y manipulada crisis de convivencia, que funciona como una profecía autocumplida. Se desconfía de la inmigración, se la discrimina y atosiga, y cuando se producen reacciones se las toma como indicadores de que las suspicacias estaban bien fundamentadas. En estas condiciones, el problema no es quiénes y cómo son las personas que han llegado en los últimos años a estas tierras, sino qué clase de interrelación estamos dispuestas y dispuestos a establecer con ellas desde la sociedad de acogida (que no es seguro que se gane siempre ese nombre).

La escuela cumple aquí un papel central. Esto lo hace, en muchos casos, como ámbito del primer contacto significativo y continuado

>>

des peaceful coexistence. The fact that these proposals are being launched and that – even more worrisome – politicians are promoting them to garner more votes, shows us that the economic crisis, which is real, is being masked behind a presumed, manipulated crisis in peaceful multicultural coexistence, which in turn becomes a self-fulfilling prophecy. People mistrust immigrants, they are discriminated against and harassed, and when there are reactions they are taken as indicators that our suspicions were right. Under these conditions, the problem is not who the people who have arrived here in recent years are, or what they are like, but what kind of relationship we in the host society (which is not always a very welcoming host) are willing to establish with them.

Here schools play a crucial role, as they are oftentimes the first meaningful, ongoing contact between both groups, as well as a place

És indispensable estendre la idea que totes les cultures són dinàmiques i tenen llums i ombres

Es indispensable extender la idea de que todas las culturas son dinámicas y tienen luces y sombras

It is crucial to spread the idea that all cultures are dynamic and have both light and shade

for learning the communicative strategies and contents regarded as essential, and more than anything as a place for peaceful coexistence.

Let us consider the three paradigms that can guide intercultural education as set forth by Ouellet in 1991: A) promoting multiculturalism by promoting separate identities through programmes that are appropriate for each group; B) viewing cultural differences as a basis upon which to propose interaction; and C) combating racism.

The first option is apparently respectful of students' diverse origins, but it is grounded on an essentialist, static view of culture, produces ghettos and makes peaceful multicultural coexistence difficult. The other two, however, contain objectives that are important to bear in mind. Option B is concerned with levelling the differences in background through sound learning of the languages of the society where they live, and it gets families involved in the effort to live together

>>

A mediodía, por el aire, pasa
el ángel mudo de los inmigrantes...
En los barrios, los tranvías,
las ventanas y el metro, cada inmigrante compra
su flor de cada día y una
ración de pan. Pan moreno, pan alto,
pan blanco, pan rubio, de centeno o del sur.
(Juana Castro, *La extranjera*)

<<

L'escola té aquí un paper fonamental. En molts casos, el té en la mesura que és l'àmbit en què s'estableix el primer contacte significatiu i continuat entre tots dos grups, però també perquè és un marc d'aprenentatge de les estratègies comunicatives i dels continguts que es consideren indispensables i, sobretot, un marc de convivència.

Fem un cop d'ull als tres paradigmes que poden guiar l'educació intercultural, tal com apuntava Ouellet l'any 1991: a) promoure el pluriculturalisme a través de la promoció d'identitats separades amb programes adequats a cada col·lectiu; b) considerar les diferències culturals com una base a partir de les quals es proposa la interacció; c) lluitar contra el racisme.

La primera opció és aparentment respectuosa amb la diversitat d'orígens de l'alumnat, però parteix d'una visió essencialista i estàtica de la cultura, produeix guetos i dificulta la convivència. Les

<<

entre los dos grupos, pero también como lugar de aprendizaje de las estrategias comunicativas y de los contenidos considerados indispensables y sobre todo como lugar de convivencia.

Consideremos los tres paradigmas que pueden guiar la educación intercultural, según señalaba Ouellet en 1991: a) promover el pluriculturalismo mediante la promoción de identidades separadas con programas adecuados a cada colectivo; b) considerar las diferencias culturales como una base a partir de las cuales se propone la interacción; c) luchar contra el racismo.

La primera opción es aparentemente respetuosa con la variedad de los orígenes del alumnado, pero parte de una visión esencialista y estática de la cultura, produce guetos y dificulta la convivencia. Las otras dos, en cambio, proponen objetivos importantes de tener en cuenta. La opción b se preocupa de nivelar las diferencias de

<<

harmoniously. These are challenges that must be faced by all establishments that deal with a diverse student body, and they require specific training, planning and resources within educational policies. The Compensatory Education Programme (PEC) that began to operate in Catalonia in the academic year 1983-1984, as well as the Late Inclusion Programme run by the Catalan Education Service of the Department of Education, launched in 1996, are steps in the right direction, as they supply the basic tools for communication and peaceful multicultural coexistence.

Yet we cannot forget that for interaction to be positive, there must be a change in the behaviours of society as a whole, and this point is where proposal C comes to the fore. It might seem incongruent to talk about combating racism in societies that skilfully wield politically correct language where every single person piously announces

altres dues, en canvi, proposen un seguit d'objectius importants que cal tenir en compte. L'opció b vol anivellar les diferències en termes d'origen mitjançant un bon aprenentatge de les llengües de la societat en què vivim, i implica les famílies en l'esforç de convivència. Són uns objectius que han d'assolir tots els centres que atenen alumnat divers, i demanen una formació específica, i que les polítiques educatives tinguin en compte no només els recursos, sinó també els aspectes relacionats amb la planificació. El Programa d'Educació Compensatòria (PEC), que es va posar en marxa a Catalunya en el curs 1983-1984, així com el Programa d'Incorporació Tardana del Servei d'Ensenyament del Català del Departament d'Ensenyament que es va iniciar l'any 1996, són passos en la direcció correcta, atès que donen eines bàsiques per a la comunicació i la convivència.

origen mediante un buen aprendizaje de las lenguas de la sociedad donde se vive, e implica a las familias en el esfuerzo de convivencia. Son metas que deben lograr todos los establecimientos que atienden alumnado diverso, y requieren una formación específica, y planificación y recursos incluidos dentro de las políticas educacionales. El Programa de Educación Compensatoria (PEC), que comenzó a funcionar en Cataluña en el curso 1983-84, así como el Programa de Incorporación tardía del Servei d'Ensenyament del Català del Departament d'Ensenyament iniciado en 1996, son pasos en la dirección correcta, pues suministran herramientas básicas para la comunicación y la convivencia.

Pero no podemos olvidar que para que la interrelación resulte positiva, es necesario que se produzca un cambio en las conductas de toda la sociedad, y en este punto es donde la propuesta c toma

"I'm not a racist". However, the objective indicators do not allow for optimism. The surveys conducted in schools show a steep rise in xenophobia in the past 15 years, with the consequent rise in discrimination against all the groups involved in migratory processes and against Gypsies and Jews as well. The results from the 2008 macro-survey of 23,100 students in Spain are alarming. It shows that 67% of the respondents reject Gypsies, 64% Arabs and 50% Jews.

This means that this rejection has spread even though the discourses have changed, as they are no longer supported by biological differences but revolve around presumed cultural differences. Thus, there has been a "racialisation" of culture through what we could call 'cultural determinism'. According to this model of interpretation, which is widespread in our society, all cultures (except our own) are static and are transmitted intact from generation to generation.

L'escola ha d'ensenyar que el problema per a la convivència no és la diversitat cultural sinó la incapacitat per iniciar-hi un diàleg respectuós

No podem oblidar, però, que, per tal que la interrelació sigui positiva, cal que hi hagi un canvi en les conductes de tota la societat, i és aquí on la proposta pren tota la seva importància. Pot semblar una incongruència lluitar contra el racisme en societats que tenen ben après el llenguatge políticament correcte i on tothom anuncia, de bona fe, que “jo no sóc racista”, però els indicadors objectius no permeten ser optimistes. Les enquestes que s’han dut a terme a les escoles mostren un increment important de la xenofòbia durant els darrers quinze anys, amb el consegüent augment de la discriminació contra tots els grups implicats en els processos migratoris, i també contra gitanos i jueus. Les xifres actuals són alarmants: la macroenquesta que es va fer l’any 2008 a 23.100 estudiants de l’Estat espanyol posa de manifest que el 67% rebutja els gitanos, el 64%, els àrabs, i el 50%, els jueus.

toda su importancia. Puede parecer una incongruencia luchar contra el racismo en sociedades que tienen bien aprendido el lenguaje políticamente correcto y en donde todas y cada una de las personas anuncia de buena fe “yo no soy racista”, pero los indicadores objetivos no permiten el optimismo. Las encuestas hechas en las escuelas señalan un incremento importante de la xenofobia en los últimos quince años, con el consiguiente aumento de la discriminación contra todos los grupos implicados en los procesos migratorios, y también contra gitanos y judíos. Las cifras actuales son alarmantes: en la macroencuesta realizada en 2008 a 23.100 estudiantes de España se constata que el 67% rechaza a los gitanos, el 64%, a los árabes, y el 50%, a los judíos.

Esto significa que se ha generalizado el rechazo, aunque han cambiado los discursos, que ahora no se apoyan en las diferencias bio-

When imagining them, we mainly take into account the features that differentiate the culture from our own the most, and within them we stress the features that we view as the most negative. At the end of this conceptual construct, no peaceful multicultural coexistence is possible, only discrimination masked as the defence of superior values (our own).

In view of this situation, it is crucial to spread around society as a whole – and schools are a good place to start, even though the media have a greater comparative impact – the idea that all cultures, not only Western culture, have both light and shade and they are all dynamic inasmuch as they are ridden with contradictions, claims and questioning. Furthermore, people who emigrate usually belong to the sectors that are the most open to change and the most interested in dialogue. Thus, the main problem is not the immobility of immi-

Això significa que el rebuig s’ha generalitzat, per bé que ara ha canviat el discurs: no es recolza en les diferències biològiques sinó que se centra en les presumptes diferències culturals. Això ha provocat una “racialització” de la cultura, a través d’allò que podem anomenar *determinisme cultural*. Per a aquest model d’interpretació, àmpliament vigent en la nostra societat, totes les cultures (tret de la pròpia) són estàtiques i es transmeten intactes de generació en generació. Per tal d’imaginar-les, es prenen en compte preferentment els trets que més les diferencien de la pròpia, i se’n subratllen els que ens semblen més negatius. Al final d’aquesta construcció conceptual no hi ha convivència possible, només una discriminació disfressada de defensa de valors superiors (els propis).

Davant d’aquesta situació, és indispensable estendre a tota la societat –i l’escola és un bon punt de partida, tot i que els mitjans de

>>

lógicas, sino que se centran en las presuntas diferencias culturales. Así se ha producido una “racialización” de la cultura, mediante lo que podemos denominar *determinismo cultural*. Para este modelo de interpretación, ampliamente vigente en nuestra sociedad, todas las culturas (menos la propia) son estáticas y se transmiten intactas de generación en generación. Para imaginarlas se toman en cuenta preferentemente los rasgos que más la diferencian de la propia, y dentro de ellos se subrayan los que nos parecen más negativos. Al final de esta construcción conceptual no queda convivencia posible, sólo discriminación enmascarada de defensa de valores superiores (los propios).

Ante esta situación es indispensable extender a toda la sociedad –y la escuela es un buen punto de partida, aunque los medios de comunicación tienen mayor peso comparativamente– la idea de que

>>

grants’ behaviour but the immobility of the host society’s conceptualisations. As we realised decades ago regarding racial differences, the problem is not having certain physical features but being racist. Today schools have to teach, and society has to be willing to hear, that the problem with multicultural coexistence does not lie in cultural diversity but in the inability to engage in a respectful dialogue with it. The issue is not if “they are different” but if “we are xenophobes”.

Not just any kind of education works to change the ethical components of a society. Nazi Germany had very high educational levels for its time, but they did not include the values needed to respect others’ rights. Educating in the values of harmonious multicultural coexistence and having sound anthropological knowledge of the cha-

>>

•• T •• Systems •

T-Systems, a través del seu Laboratori d'Innovació, col·labora amb la UOC en l'estudi de les potencialitats de la Realitat Virtual i la Realitat Augmentada com a entorns virtuals d'aprenentatge.

www.t-systems.es

La escuela tiene que enseñar que el problema para la convivencia no radica en la diversidad cultural sino en la incapacidad de entablar un diálogo respetuoso con ella

<<

comunicació tenen, des d'un punt de vista comparatiu, més pes— la idea que totes les cultures, i no només l'occidental, tenen llums i ombres, i que totes són dinàmiques en la mesura que han de fer front a contradiccions, reivindicacions i qüestionaments. A més, la gent que emigra normalment pertany als sectors més proclius al canvi i més interessats en el diàleg. Així, el problema principal no té a veure amb la immobilitat de les conductes dels immigrants, sinó amb la immobilitat de les conceptualitzacions de la societat d'acollida. Com ja va quedar demostrat fa dècades en relació amb les diferències racials, el problema no rau en el fet de tenir uns trets físics determinats; el problema rau a ser racista. Avui, l'escola ha d'ensenyar, i la societat ha d'estar disposada a escoltar, que el problema per a la convivència no és la diversitat cultural sinó la incapacitat per iniciar-hi un diàleg respectuós. La qüestió no és si “ells són diferents”, sinó si “nosaltres som xenòfobs”.

<<

todas las culturas, y no solamente la occidental, tienen sus luces y sus sombras y que todas ellas son dinámicas en la medida en que están cruzadas por contradicciones, reivindicaciones y cuestionamientos. Además la gente que emigra pertenece normalmente a los sectores más proclives al cambio, y más interesados en el diálogo. Así, el problema principal no se refiere a la inmovilidad de las conductas de los inmigrantes, sino a la inmovilidad de las conceptualizaciones de la sociedad de acogida. Como ya se determinó hace décadas con relación a las diferencias raciales, el problema no está en tener unos rasgos físico u otros, el problema radica en ser racista. En la actualidad la escuela tiene que enseñar, y la sociedad estar dispuesta a escu-

Schools have to teach that the problem with multicultural coexistence does not lie in cultural diversity but in the inability to engage in a respectful dialogue with it

<<

acteristics and evolution of the different cultural specificities can be a good way to overcome the prejudices and try to emerge from the multiple crises (economic, ecological, coexistence) that are besieging our society without burdening the weakest segments of society with them. ■

No val qualsevol tipus d'educació per canviar els components ètics d'una societat. L'Alemanya nazi tenia uns nivells educatius molt bons per a la seva època, però no inclouien els valors necessaris per respectar els drets dels altres. Educar en els valors de la convivència i tenir un bon coneixement antropològic de les característiques i l'evolució de les diferents especificitats culturals pot ser un bon camí per superar els prejudicis i mirar de sortir de les moltes crisis (econòmica, ecològica, de convivència) que afecten la nostra societat sense descarregar-ne la responsabilitat sobre l'esquena dels sectors més dèbils. ■

char, que el problema para la convivencia no radica en la diversidad cultural sino en la incapacidad de entablar un diálogo respetuoso con ella. El tema no es si “ellos son diferentes” sino si “nosotros somos xenófobos”.

Para cambiar los componentes éticos de una sociedad no sirve cualquier tipo de educación. La Alemania nazi tenía niveles educativos muy buenos para su época, pero que no incluían los valores necesarios para respetar los derechos de los demás. Educar en los valores de la convivencia y tener un buen conocimiento antropológico de las características y la evolución de las distintas especificidades culturales puede ser un buen camino para superar los prejuicios e intentar salir de las múltiples crisis (económica, ecológica, de convivencia) que afectan a nuestra sociedad sin cargar la responsabilidad sobre las espaldas de los sectores más débiles. ■

Comparecencia en el Senado de Dolores Juliano y Margarita Carreras

www.nodo50.org/feminismos/spip.php?article14

UNESCO Social and Human Science, International Migration and Multicultural Policies

tinyurl.com/3xfj8wl

PONTS DE PAPER

PER KIM AMOR / FOTOS DE DAVID CAMPOS

Sergio Andreo es disculpa pel desordre. Gairebé no queda lloc lliure a la petita habitació sense llum exterior que fa servir com a despatx. “La crisi m’ha obligat a reduir el meu espai de treball i les pàgines de la revista *Catalina*”, diu assegut davant de la pantalla de l’ordinador. “Aquesta història la vaig començar fa set anys. El primer número és del juny del 2004.”

Catalina (una síntesi entre *Catalunya* i *lletina*) forma part de la dotzena de publicacions editades per i per a immigrants que es distribueixen a Catalunya. Escrites en diversos idiomes, la majoria amb versions en línia, contribueixen, com si fossin ponts de paper, a facilitar l’adaptació i la integració de les diferents comunitats d’immigrants que en pocs anys han transformat l’Estat espanyol en un país multiètnic i multicultural. Una gran part d’aquestes publicacions són gratuïtes i es distribueixen en consolatats, comerços,

restaurants, locutoris o locals varis freqüentats per immigrants.

Andreo té 39 anys i va arribar a Espanya a finals dels noranta per estudiar un postgrau de Periodisme a la Universitat Complutense de Madrid. Allà va tenir el primer contacte amb una revista per a expatriats llatinoamericans, *Lazo Latino*, amb la qual va col·laborar. “Va ser llavors quan em vaig adonar que no hi havia una revista d’aquest tipus a Barcelona i vaig decidir posar-ne una en marxa amb un amic també argentí”, afirma.

El principi que ha guiat sempre *Catalina* és erigir-se en “una eina útil per al coneixement mutu”, en paraules del seu creador. “El nostre objectiu és que els catalans coneguin el món llatí i que el món llatí conegui els catalans.” A *Catalina* –escrita en castellà encara que hi acostuma a haver una pàgina en català que explica algun episodi de la història local– no es parla del que passa als països llatinoamericans,

PUNTES DE PAPEL

Sergio Andreo se disculpa por el desorden. Apenas queda sitio libre en la pequeña habitación sin luz exterior que ocupa y que utiliza como despacho. “La crisis me ha obligado a reducir mi espacio de trabajo y las páginas de la revista *Catalina*”, dice sentado frente a la pantalla del ordenador. “Esta historia la empecé hace siete años. El primer número es de junio de 2004.”

Catalina (una síntesis entre *Cataluña* y *latina*) forma parte de la docena de publicaciones editadas por y para inmigrantes que circulan por Cataluña. Escritas en varios idiomas, con versiones en línea la mayoría, contribuyen como si fueran puentes de papel a facilitar la adaptación e integración de las diferentes comunidades de in-

migrantes que en pocos años han transformado España en un país multiétnico y multicultural. Gran parte de estas publicaciones son gratuitas y se distribuyen en consulados, comercios, restaurantes, locutorios o locales varios frecuentados por inmigrantes.

Andreo tiene 39 años y llegó a España a finales de los noventa para estudiar un posgrado de periodismo en la Universidad Complutense de Madrid. Allí tuvo el primer contacto con una revista para expatriados latinoamericanos, *Lazo Latino*, con la que colaboró. “Fue entonces cuando me di cuenta de que no había una revista de este tipo en Barcelona y decidí poner una en marcha junto a un amigo también argentino”, afirma.

El principio que ha guiado siempre *Catalina* es constituirse en “una herramienta útil para el conocimiento mutuo”, en palabras de su creador. “Nuestro objetivo es que los catalanes conozcan el

PAPER BRIDGES

Sergio Andreo apologises for the mess. There is barely any free space in the small, windowless cubicle that he uses as an office. “The crisis has made me cut back my working space and the number of pages in the magazine *Catalina*,” he says seated in front of the computer screen. “I started this venture seven years ago. The first issue is from June 2004.”

Catalina (a combination of *Catalonia* and *latina*) is one of a dozen publications circulating around Catalonia that are put out by and for immigrants. Written in a variety of languages, and most of them with online versions, they serve as paper bridges to help the adaptation and integration of the different immigrant communities which have transformed Spain into a multiethnic, multicultural

country in just a few years. Many of these publications are free of charge and distributed in consulates, shops, restaurants, telephone centres and other immigrant frequented venues.

Andreo is now 39 years old. He arrived in Spain in the late 1990s to enrol in a graduate course in journalism at the Complutense University of Madrid. There, he had his first contact with a magazine for Latin American expats, *Lazo Latino*, to which he contributed. “That was when I realised that there was no magazine of its kind in Barcelona, and an Argentine friend and I decided to launch one,” he recounts.

The guiding principle behind *Catalina* has always been to become “a helpful tool for mutual awareness,” in the words of its creator. “Our goal is for Catalans to learn about the Latin world and for Latins to learn about Catalans.” *Catalina* – which is written in Spanish,

A dalt, Hua Dong Dai, editor de *La Voz de China*; a sota, Javid Mughal, a la seva oficina del Raval / Arriba, Hua Dong Dai, editor de *La Voz de China*; debajo, Javid Mughal, en su oficina del Raval / Hua Dong Dai, publisher of *La Voz de China*; below, Javid Mughal, in his office in the Raval /

sinó de tot allò que té a veure amb la comunitat llatina que viu aquí i que la preocupa. No hi falten consells ni informacions sobre permisos de treball o lloguer d'habitatges.

Aquesta mena de “consultori jurídic” també té un lloc rellevant a *Iguana*, la revista bimestral escrita en rus que dirigeixen les bielorrusses Irina Gurina i Aniya Iskhakava, de 28 i 29 anys respectivament. Encara que totes dues van néixer a Minsk, es van conèixer, coses de la vida, a Barcelona. Gurina treballava per a la publicació russa *Española*, després rebatejada *Komsomolskaya Pravda*, i la seva companya estudiava un màster en Comerç Exterior a la Universitat de Barcelona. L'aventura periodística de les dues joves va arrencar el 2009, quan va tancar *Komsomolskaya Pravda*, que s'editava a Madrid. “Ens vam plantejar fer alguna cosa nova, diferent, amb un altre enfocament, que deixés de parlar de les coses que passen

>>

mundo latino y que el mundo latino conozca a los catalanes.” En *Catalina* –escrita en castellano aunque suele haber una página en catalán que narra algún episodio de la historia local– no se habla de lo que pasa en los países latinoamericanos sino de todo lo que tiene que ver y preocupa a la comunidad latina que reside aquí. No faltan consejos e informaciones sobre permisos de trabajo o alquiler de viviendas.

Esta suerte de “consultorio jurídico” ocupa también un lugar relevante en *Iguana*, la revista bimestral escrita en ruso que dirigen las bielorrusas Irina Gurina y Aniya Iskhakava, de 28 y 29 años respectivamente. A pesar de que las dos nacieron en Minsk se acabaron conociendo, cosas de la vida, en Barcelona. Gurina trabajaba para la publicación rusa *Española*, luego rebautizada *Komsomolskaya Pravda*, y su compañera estudiaba un máster en Comercio Exterior

>>

although there is also usually a page in Catalan that relates some episode from local history – does not cover what is happening in Latin American countries but everything related to and of concern to the Latin community living here. It is brimming with advice and information on work permits and home rentals, for example.

This kind of “legal consultancy” is also a major feature of *Iguana*, the bimonthly magazine written in Russian and put out by Irina Gurina and Aniya Iskhakava, two natives of Belarus aged 28 and 29, respectively. Despite the fact that they were both born in Minsk, Gurina and Iskhakava ended up meeting each other in Barcelona, of all places. Gurina worked for the Russian publication *Española*, which was later renamed *Komsomolskaya Pravda*, and her colleague was studying for a Master's in Foreign Trade at Barcelona University. Their journalistic venture got off the ground in 2009, when *Komso-*

>>

A Catalunya es distribueixen una dotzena de publicacions editades per i per a immigrants

<<

a Rússia per centrar-se en allò que passa aquí i afecta la comunitat immigrant de parla russa”, recorda Gurina en un castellà excel·lent. “I la veritat és que ens ha anat bé.”

Si *Catalina* dedica una pàgina a la història de Catalunya, les directores d'*Iguana* reserven un “racó” de la revista per explicar en castellà els hàbits i els costums de la cultura russa, a més d’algunes curiositats. “Sabies que l’ensalada russa a Rússia es considera francesa i es diu *olivie?*, o que l’atracció muntanya russa es coneix a Rússia com a *muntanya americana?*”, es pot llegir en un dels últims números.

Però l’esforç que aquestes dues publicacions fan per superar prejudicis i estereotips no troba una resposta adequada en la majoria dels mitjans de comunicació espanyols. Tant Andreo com les seves col·legues bielorusses opinen que, en general, la premsa espanyola peca de cert “sensacionalisme” a l’hora de tractar informacions

<<

en la Universidad de Barcelona. La aventura periodística de las dos jóvenes arrancó en el 2009, cuando cerró *Komsomolskaya Pravda*, que se editaba en Madrid. “Nos planteamos hacer algo nuevo, diferente, con otro enfoque, que dejara de hablar de las cosas que pasan en Rusia para centrarse en aquello que sucede aquí y afecta a la comunidad inmigrante rusoparlante”, recuerda Gurina en un excelente castellano. “Y la verdad es que nos ha ido bien.”

Si *Catalina* dedica una pàgina a la historia de Cataluña, las directoras de *Iguana* reservan un “rincón” de la revista para explicar en castellano los hábitos y las costumbres de la cultura rusa, además de alguna que otra curiosidad. “¿Sabías que la ensaladilla rusa en Rusia se considera francesa y se llama *olivie*, o que la atracción montaña rusa se conoce en Rusia como *montaña americana?*”, se puede leer en uno de los últimos números.

<<

molskaya Pravda, which was published in Madrid, was shuttered. “We set out to do something new and different, to take another tack which would no longer report on what was happening in Russia and focus instead on what is happening here and affects the Russian-speaking immigrant community,” recalls Gurina in polished Spanish. “And actually it’s going quite well.”

While *Catalina* sets aside one page for the history of Catalonia, the editors of *Iguana* set aside a “corner” of the magazine to talk about the habits and customs of Russian culture in Spanish, along with other curious tidbits. “Did you know that in Russia ‘ensaladilla rusa’ (‘Russian salad’ in Spanish) is considered French and is called *olivie?* Or that roller coasters (‘montaña rusa’ or ‘Russian mountain’ in Spanish) are called ‘American mountains’ in Russia?” reads a recent issue.

En Cataluña circulan una docena de publicaciones editadas por y para inmigrantes

There are a dozen publications distributed in Catalonia put out by and for immigrants

relacionades amb la immigració. “Una gran part de les notícies que es publiquen sobre llatins són de l’àmbit policial-judicial”, adverteix Andreo. “El problema és que un percepció que es criminalitza tota una comunitat, quan en realitat s’està parlant només d’uns quants. És un gran error relacionar immigració amb delinqüència i no incidir en els beneficis econòmics, socials i culturals que aporta”, afegeix.

“Els mitjans parlen de màfia russa i aquí molta gent creu que perquè ets d’aquest lloc d’Europa també formes part del crim organitzat”, apunta per la seva banda Gurina, que a més de dedicar-se al periodisme és llicenciada en Dret. Aniya Iskhakava qualifica de “sorprenent” una informació que va publicar fa poc un diari de Barcelona en què s’afirmava que el 90% del russos són alcohòlics. “Això vol dir que fins i tot els nens beuen alcohol!”, exclama amb ironia. “A part d’aquest tipus d’informacions, no es parla pràcticament gens

Pero el esfuerzo que estas dos publicaciones llevan a cabo para superar prejuicios y estereotipos no encuentra una respuesta adecuada en la mayoría de los medios de comunicación españoles. Tanto Andreo como sus colegas bielorrusas opinan que, en general, la prensa española peca de cierto “sensacionalismo” a la hora de tratar informaciones relacionadas con la inmigración. “Gran parte de las noticias que se publican sobre latinos pertenecen al ámbito policial-judicial”, advierte Andreo. “El problema es que uno percibe que se criminaliza a toda una comunidad, cuando en realidad se está hablando de unos pocos. Es un gran error relacionar inmigración con delincuencia y no incidir en los beneficios económicos, sociales y culturales que aporta”, añade.

“Los medios hablan de mafia rusa y aquí mucha gente cree que porque eres de esa parte de Europa formas parte también del crimen organizado”, apunta, por su lado, Gurina, que además de dedicarse

But these two publications’ efforts to overcome prejudices and stereotypes are not met accordingly in the majority of the Spanish media. Both Andreo and his colleagues from Belarus believe that generally speaking, the Spanish press suffers from a bit of “sensationalism” when reporting on issues related to immigration. “Many of the news stories published about Latin American come from the legal scene and the police,” says Andreo. “The problem is that you feel like an entire community is being criminalised, when actually they’re talking about just a handful of people. It is a huge mistake to associate immigration with crime and not to mention the economic, social and cultural benefits it brings,” he adds.

“The media talk about the Russian mafia, and here many people think that just because you’re from that part of Europe you’re a member of organised crime,” says Gurina, who apart from being a

A dalt, Sergio Andreu, amb el web de la revista *Catalina*; a sota, Irina Gurina i Aniya Iskhakava / Arriba, Sergio Andreu, con el web de la revista *Catalina*; debajo, Irina Gurina y Aniya Iskhakava / Above, Sergio Andreu, with the web of the magazine *Catalina*; below, Irina Gurina and Aniya Iskhakava /

de la comunitat de parla russa de Catalunya. Ens tenen una mica abandonats”, es queixa.

Tampoc surt ben parada a la premsa la comunitat xinesa, segons Hua Dong Dai, propietari i director del setmanari *La Voz de China* des de setembre de 2009. Nascut fa 41 anys a la província de Zhejiang, d'on procedeixen la majoria dels xinesos que han arribat a Espanya, Dai també creu “exagerades” i esbiaixades moltes de les informacions que es publiquen sobre els immigrants asiàtics.

Segons explica, ha notat un cert malestar en molts catalans per la proliferació de negocis xinesos que s’han obert aquests últims anys en pobles i ciutats. Ell mateix és propietari d’un restaurant a Alella. “La gent es pregunta d’on vénen tants diners, però nosaltres som una comunitat molt unida que ens ajudem entre nosaltres i que tenim ganes de treballar. Ens deixem diners, sense papers, de

>>

al periodismo es licenciada en Derecho. Aniya Iskhakava califica de “sorprendente” una información que publicó hace poco un diario de Barcelona en la que se afirmaba que el 90% de los rusos son alcohólicos. “¡Eso quiere decir que hasta los niños beben alcohol!”, exclama con ironía. “Aparte de este tipo de informaciones, no se habla prácticamente nada de la comunidad rusohablante de Cataluña. Nos tienen un poco abandonados”, se lamenta.

Tampoco sale bien parada en la prensa la comunidad china, en opinión de Hua Dong Dai, propietario y director del semanario *La Voz de China* desde septiembre de 2009. Nacido hace 41 años en la provincia de Zhejiang, de donde procede la mayoría de los chinos llegados a España, Dai también cree “exageradas” y sesgadas muchas de las informaciones que se publican sobre los inmigrantes asiáticos.

Según explica, ha percibido cierto malestar en muchos catalanes

>>

journalist also has a Law degree. Aniya Iskhakava describes as “surprising” a recent news item published by a Barcelona newspaper stating that 90% of Russians are alcoholics. “That means that even children drink alcohol!” she exclaims ironically. “Except for this kind of news, hardly anything else is said about the Russian-speaking community,” she says in dismay.

Nor does the Chinese community get its fair shake in the press according to Hua Dong Dai, the owner and editor-in-chief of the weekly *La Voz de China* since September 2009. Born 41 years ago in the province of Zhejiang, where most of the Chinese people in Spain come from, Dai believes that many of the news stories about Asian immigrants are also “exaggerated” and biased.

He says that he has noticed that many Catalans are disgruntled by the proliferation of Chinese businesses that have opened in Ca-

>>

Exemplars de La Voz de China /
Ejemplares de La Voz de China /
Copies of La Voz de China /

a immigrants, no és gratuïta, sinó que costa 1,50 euros per exemplar. Està estudiant publicar en castellà dos o tres pàgines de les 80 “perquè ens puguin llegir i ens coneguin millor. També servirà per a les noves generacions de xinesos catalans que van perdent a poc a poc el nostre idioma”, afirma a la redacció del diari, situada en un pis de la ronda Universitat de Barcelona, on treballen nou persones.

No gaire lluny de la seu de *La Voz de China*, al barri del Raval, hi ha el despatx de Javid Mughal, director del setmanari *El Mirador dels Immigrants*, escrit en urdú, castellà i català i que es distribueix entre la comunitat d’origen pakistanès. Mughal comparteix les opinions dels seus col·legues sobre els mitjans espanyols, encara que percep “més sensibilitat” a l’hora d’escriure sobre immigració en “els periodistes més joves, potser perquè hi han crescut i s’han acostumat a conviure-hi”.

para las nuevas generaciones de chinos catalanes que van perdiendo poco a poco nuestro idioma”, afirma en la redacción del diario, situada en un piso de la ronda Universitat de Barcelona, donde trabajan hasta nueve personas.

No lejos de la sede de *La Voz de China*, en el barrio del Raval, está el despacho de Javid Mughal, director del semanario *El Mirador dels Immigrants*, escrito en urdú, castellano y catalán y que se distribuye entre la comunidad de origen paquistaní. Mughal comparte las opiniones de sus colegas sobre los medios españoles aunque percibe una “mayor sensibilidad” a la hora de escribir sobre inmigración en “los periodistas más jóvenes, tal vez porque han crecido y se han acostumbrado a convivir con ella”.

Mughal, de 61 años y natural de la ciudad de Lahore, sabe de censura y de amenazas por intentar ejercer la libertad de expresión

It would also help the new generations of Catalan Chinese who are gradually losing the language,” he says in the newsroom, perched in a flat on Barcelona’s Ronda Universitat, where up to nine people work.

Not too far from the headquarters of *La Voz de China*, in the Raval district, is the office of Javid Mughal, the editor-in-chief of *El Mirador dels Immigrants*, which is written in Urdu, Spanish and Catalan and distributed to the Pakistani community. Mughal shares his colleagues’ opinions on the Spanish media, although he notices “greater sensitivity” when writing about immigration among “younger journalists, perhaps because they have grown up with immigrants and gotten used to living with immigration.”

Mughal, a 61-year-old born in Lahore, learned about censorship and threats to exercise freedom of expression in his country. In

<<

paraula. Això és el que també haurien d’explicar els diaris d’aquí”, afirma.

Dai intenta suplir aquesta mancança en el setmanari que dirigeix, editat en format diari, que, a diferència de les altres publicacions per

<<

por la proliferación de negocios chinos abiertos estos últimos años en pueblos y ciudades. Él mismo es dueño de un restaurante en Alella. “La gente se pregunta de dónde viene tanto dinero, pero nosotros somos una comunidad muy unida que nos ayudamos entre nosotros y que tenemos ganas de trabajar. Nos prestamos dinero, sin papeles, de palabra. Esto es lo que también deberían explicar los periódicos de aquí”, afirma.

Dai intenta suplir esta carencia en el semanario que dirige, editado en formato periódico, que a diferencia de las otras publicaciones para inmigrantes no es gratuita, sino que cuesta 1,50 euros por ejemplar. Está estudiando publicar en castellano dos o tres de las 80 páginas “para que nos puedan leer y nos conozcan mejor. También serviría

<<

tan towns and cities in recent years. He himself is the owner of a restaurant in Alella. “People ask where all this money comes from, but we are a very close community who help each other out, and we like to work hard. We lend each other money, without any contracts, just with oral agreements. The newspapers here should explain this, too,” he states.

Dai tries to overcome this gap in the weekly he publishes, which comes out in newspaper format. Unlike other publications for immigrants, it is not free of charge; it costs 1.50 euro per copy. He is looking into the possibility of publishing two or three of the 80 pages in Spanish “so that locals can read it and get to know us better.

Revista Catalinawww.revistacatalina.com**Revista Iguana**www.iguana.ws**La Voz de China**www.qiaoshengbao.info**El Mirador dels Immigrants**www.hamwatan.net

Mughal, de 61 anys i natural de la ciutat de Lahore, coneix la censura i les amenaces per haver intentat exercir la llibertat d'expressió al seu país. Al Pakistan era un conegut columnista d'un diari d'esquerres, els propietaris del qual són la família de la desapareguda Benazir Bhutto. Quan la llavors primera ministra va ser destituïda pels militars, va haver de sortir del país cames ajudeu-me per buscar refugi a l'Iran, primer, i a Grècia després, fins que va aterrar a Barcelona el 1992.

Va estar quatre anys treballant com a cambrer en un restaurant de Sitges, fins que un Sant Jordi li va servir com a excusa per fundar *El Mirador*. "Em va impressionar la festa i em va semblar que havia de conèixer-la millor i explicar-la a la comunitat del meu país perquè també l'entenguessin i hi participessin", recorda. "Conèixer l'altre és la millor manera d'integrar-se i que t'acceptin." Una màxima que també comparteix Dai, per a qui l'important és "aprendre les coses

en su país. En Pakistán era un conocido columnista de un periódico de izquierdas, cuyos propietarios son la familia de la fallecida Benazir Bhutto. Cuando la entonces primera ministra fue destituida por los militares, tuvo que salir por piernas del país para buscar refugio en Irán, primero, y en Grecia después, hasta que aterrizó en Barcelona en 1992.

Estuvo cuatro años trabajando como camarero en un restaurante de Sitges, hasta que un Sant Jordi le sirvió como excusa para fundar *El Mirador*. "Me impresionó la fiesta y creí necesario conocerla mejor y explicarla a la comunidad de mi país para que también la entendieran y participaran en ella", recuerda. "Conocer al otro es la mejor manera de integrarse y de que te acepten." Máxima que comparte también Dai, para quien lo importante es "aprender las cosas buenas de aquí", como "el no gritar cuando se habla, el no escupir

Pakistan, he was a famous columnist at a leftist newspaper whose owners are the family of the deceased Benazir Bhutto. When she was the prime minister and was ousted by the military, Mughal had to flee the country, seeking refuge first in Iran and then in Greece, until he ended up in Barcelona in 1992.

He then worked as a waiter at a restaurant in Sitges for four years, until one Sant Jordi (the feast day of Saint George, the patron saint of Catalonia) became his excuse for founding *El Mirador*. "I was impressed by the festival and thought it was important to learn more about it and explain it to the community from my country so that they could also understand it and participate in it," he recalls. "Knowing about others is the best way to integrate and be accepted." Dai also shares this maxim, claiming that the most important thing is "learning about the good things here", like "not yelling

bones d'aquí", com "no cridar quan es parla, no escopir al carrer" o el descans setmanal. "A la Xina la gent només treballa. Aquí hi ha temps per a la feina i per passar-s'ho bé. Ara ja hi ha xinesos aquí que no treballen els diumenges", diu.

A diferència de la comunitat xinesa, però sobretot de la llatinoamericana i la de parla russa, les dues de tradició cristiana, els expatriats musulmans com Mughal han de fer front al ressentiment que genera l'islam a Occident. El periodista de Lahore explica que la pàgina en castellà i català d'*El Mirador* serveix, entre altres coses, perquè els no pakistanesos que vegin el diari "sàpiguen de què va, que no creguin que és una publicació extremista perquè està escrita en una llengua que no coneixen". Com diu Sergio Andreo abans d'apagar el llum de la seva taula, cal evitar l'allunyament "perquè el que és desconegut genera desconfiança". ■

en la calle" o el descanso semanal. "En China la gente sólo trabaja. Aquí hay tiempo para el trabajo y para disfrutar. Ahora ya hay chinos aquí que no trabajan los domingos", dice.

A diferencia de la comunidad china, pero sobre todo de la latinoamericana y la rusoparlante, ambas de tradición cristiana, los expatriados musulmanes como Mughal deben hacer frente al resquemor que genera el islam en occidente. El periodista de Lahore explica que la página en castellano y catalán de *El Mirador* sirve, entre otras cosas, para que los no paquistaníes que vean el periódico "sepan de qué va, que no crean que es una publicación extremista porque está escrita en una lengua que no conocen". Como dice Sergio Andreo antes de apagar la lámpara de su mesa de trabajo, hay que evitar la lejanía "porque lo desconocido genera desconfianza". ■

when speaking, not spitting in the street" and weekends. "In China, people just work 24/7. Here, there is a time to work and a time to have fun. Now there are Chinese people who no longer work on Sundays," he says.

Unlike the Chinese community, but especially unlike the Latin American and Russian-speaking communities, both of which are Christian, the Muslim expatriates like Mughal must grapple with the wariness that Islam arouses in the West. The journalist from Lahore explains that the page of *El Mirador* in Spanish and Catalan is there so that non-Pakistanis who see the newspaper "know what it's about, so they don't think it's an extremist publication just because it's written in a language they don't understand." As Sergio Andreo says before turning off the lamp on his desk, you have to avoid distance "because the unknown triggers mistrust." ■

Les tontines populaires en moments de crisi

Papa Sow

Las tontinas populares en momentos de crisis

Grassroots tontines in moments of crisis

Nascut al Senegal l'any 1967 i doctor en Geografia Humana per la Universitat Autònoma de Barcelona, Papa Sow és actualment investigador del Centre per a la Recerca en les Relacions Ètniques de la Universitat de Warwick, al Regne Unit. Abans havia col·laborat en el programa "Migració i societat xarxa" de l'IN3 de la UOC. És autor de nombroses publicacions i ha estudiat, entre altres aspectes, la migració internacional dels senegalesos i dels gambians i els mecanismes d'estalvi dels immigrants africans a Europa.

Nacido en Senegal en 1967 y doctor en Geografía Humana por la Universidad Autónoma de Barcelona, Papa Sow es actualmente investigador del Centro para la Investigación en las Relaciones Étnicas de la Universidad de Warwick, en el Reino Unido. Antes colaboró en el programa "Migración y sociedad red" del IN3 de la UOC. Es autor de numerosas publicaciones y ha estudiado, entre otros aspectos, la migración internacional de los senegaleses y gambianos y el ahorro de los inmigrantes africanos en Europa.

Born in Senegal in 1967, Papa Sow holds a PhD in Human Geography from the Autonomous University of Barcelona. He is currently a researcher at the Centre for Research in Ethnic Relations at the University of Warwick in the United Kingdom. Before that he worked with the "Migration and Network Society" programme in the UOC's IN3. He is the author of numerous publications and has studied the international migration of people from Senegal and Gambia and the savings of African immigrants in Europe.

La paraula *tontina* designa en general un grup de persones unides per vincles de clan, familiars, d'amistat, de veïnatge o socio-professionals que, basant-se en la confiança mútua, dipositen quantitats fixes de diners regularment en un fons comú que es reparteix per tandes entre els participants. És, per tant, una manera d'estalviar col·lectiva per poder disposar després d'una part dels diners.

A l'Àfrica i abans del tràfic d'esclaus i de la colonització, hi havia pobles sencers que desenvolupaven activitats més o menys semblants. A l'àmbit dels intercanvis comercials, eren freqüents les activitats no

La palabra *tontina* designa por lo general a un grupo de personas unidas por vínculos de clan, familiares, de amistad, vecindad o socioprofesionales que, sobre la base de la confianza mutua, depositan cantidades fijas de dinero a intervalos regulares en un fondo común a repartir por turnos entre los participantes. Se trata, por tanto, de una manera de ahorrar entre todos para poder disponer después de una parte de lo ahorrado.

En África y en el periodo anterior a la trata de esclavos y la colonización, había pueblos enteros que desarrollaban actividades más o menos parecidas. En el ámbito de los in-

The word 'tontine' generally refers to a group of people joined by clan, family, friendship, neighbour or socio-professional ties who through mutual trust deposit fixed amounts of money at regular intervals into a shared fund that is then divided out among the participants on a rotating basis. Therefore, it is a kind of pooled savings in order to later receive part of what has been saved.

In Africa, there were entire villages that conducted somewhat similar activities in the period before the slave trade and colonisation. Non-monetary commercial exchanges

monetaritzades, com el troc entre diferents categories ètniques. A la segona meitat del segle XX, antropòlegs com Bascom i Ardener van assenyalar que en alguns països hi havia grups de persones ben estructurats que s'ajuntaven per reunir diners amb l'objectiu d'ajudar els membres del grup a emprendre projectes, de tipus personal o col·lectiu. Bascom evoca especialment el cas dels esusu, societats informals de crèdit dels yoruba de Nigèria. Aquesta pràctica, en la seva modalitat monetaritzada, s'ha estès actualment per tot el continent africà. En algunes investigacions les tontines s'anomenen

>>

tercambios comerciales, eran frecuentes las actividades no monetarizadas como el trueque entre diferentes categorías étnicas. En la segunda mitad del siglo XX, antropólogos como Bascom y Ardener señalaron que en algunos países grupos de personas bien estructurados se reunían por lo general para juntar dinero con el objetivo de ayudar a los miembros del grupo a emprender proyectos, de tipo personal o colectivo. Bascom evoca especialmente el caso de los esusu, sociedades informales de crédito de los yoruba de Nigeria. Esta práctica, en su modalidad monetarizada, se ha extendido actualmente por

>>

were common, like barter among different ethnic groups. In the second half of the 20th century, anthropologists like Bascom and Ardener stated that in some countries, well-organised groups of people met usually to pool their money with the goal of helping the members of the group embark on either personal or collective ventures. Bascom particularly examined the case of the *Esusu*, an informal credit society of the Yoruba in Nigeria. This practice, in its monetary guise, has now spread all around Africa. In some studies, tontines are called Rotating Saving and Credit Associations (ROSCA).

>>

Els individus s'organitzen col·lectivament per resoldre junts les necessitats: es presten i es manlleven diners

Los individuos se organizan colectivamente para resolver juntos sus necesidades, prestando y tomando prestado dinero entre ellos

<<

Associacions Rotatòries d'Estalvi i de Crèdit (AREC).

La crisi econòmica dels anys vuitanta és un dels elements que van contribuir a la reparació del fenomen de la tontina a l'Àfrica. Durant aquells anys, el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional van imposar Programes d'Ajust Estructural (PAE) als països africans. Com a conseqüència de les dràstiques mesures que es van adoptar, a molts països es va privatitzar l'aparell de l'estat, es van reduir els salaris i van tenir lloc acomiadaments abusius de funcionaris públics, la qual cosa va incrementar l'atur i va comportar el

tancament d'institucions financeres legals. Davant de la duresa de l'austeritat fiscal, la fractura social i de l'abandonament pràcticament total dels poders públics, gran part de la població no va tenir més remei que refugiar-se massivament en el sector financer informal i en l'emigració.

Com a activitats de subsistència substitutives, les tontines es converteixen així en la via més ràpida per respondre a les dificultats immediates. Els individus s'organitzen col·lectivament per resoldre junts les seves necessitats; es presten i es manlleven diners entre ells. Les tontines són una manifestació

<<

todo el continente africano. En algunas investigaciones se designa a las tontinas como Asociaciones Rotatorias de Ahorro y Crédito (AREC en francés).

La crisis económica de los años ochenta es uno de los elementos que contribuyeron a la reparación del fenómeno de la tontina en África. Durante esos años, el Banco Mundial y el Fondo Monetario Internacional impusieron Programas de Ajuste Estructural (PAE) a los países africanos. Como consecuencia de las drásticas medidas adoptadas, en muchos países se privatizó el aparato del estado, se redujeron los salarios y tuvieron lugar despi-

dos abusivos de funcionarios públicos, lo que a su vez conllevó un incremento del paro, el cierre de instituciones financieras legales, etc. Enfrentada a la dureza de la austeridad fiscal, la fractura social y casi al abandono de los poderes públicos, gran parte de la población no tuvo más remedio que refugiarse masivamente en el sector financiero informal y la emigración.

En tanto que actividades de subsistencia sustitutivas, las tontinas se convierten en el medio más rápido para hacer frente a las dificultades inmediatas. Los individuos se organizan colectivamente para resolver juntos sus

necesidades, prestando y tomando prestado dinero entre ellos. Las tontinas constituyen una vigorosa manifestación de la libertad de la economía de mercado, y son un recurso para superar las limitaciones estatales y paraestatales. Desde el punto de vista jurídico, no han recibido hasta la fecha ningún tipo de reconocimiento en África.

La práctica de las tontinas en Europa hay que analizarla en el contexto de la integración socioeconómica de la población africana inmigrada, que, a medida que se ha estabilizado y ha comenzado a reagruparse, ha dado lugar a nuevas necesidades que inciden en

<<

The economic crisis in the 1980s was one of the factors that contributed to the resurgence of the phenomenon of the tontine in Africa. During those years, the World Bank and the International Monetary Fund imposed Structural Adjustment Programmes (SAPs) on African countries. As a result of the drastic measures adopted, the state apparatus in many countries was privatised, salaries were lowered and civil servants were laid off en masse, which in turn triggered a rise in unemployment, the closure of legal financial institutions and other similar phenomena. Faced with the harshness of fiscal

austerity, social fracture and the virtual abandonment of public authorities, much of the population had no choice but to take massive refuge in the informal financial sector and emigration.

As substitutive subsistence activities, tontines become the quickest way to deal with the most pressing problems. Individuals organise themselves collectively to solve their needs together by lending to and borrowing from each other. Tontines are a vigorous expression of the freedom of the market economy, and they are one way of overcoming state and para-state limitations. Yet from the

legal standpoint, they have not yet received any recognition in Africa.

The practice of tontines in Europe should be analysed within the context of the socio-economic integration of African immigrants. As they have stabilised and begun to regroup, new needs have arisen that affect individual behaviours. Tontines are more individual than collective inasmuch as any new member depends on the individual will of each immigrant. Generally speaking, the endorsement of another member is needed in order to join the group. Their function is social, and even though they are closed to

Individuals organise themselves collectively to solve their needs together by lending to and borrowing from each other

potent de la llibertat de l'economia de mercat, i un recurs per superar les limitacions estatals i paraestatals. Des del punt de vista jurídic, no han tingut fins ara cap mena de reconeixement a l'Àfrica.

La pràctica de les tontines a Europa s'ha d'analitzar en el context de la integració socioeconòmica de la població africana immigrada que, a mesura que s'ha establitzat i s'ha començat a reagrupar, ha generat noves necessitats que incideixen en les conductes individuals. Les tontines són comunitàries, però abans són individuals, perquè cada nova adhesió depèn de la voluntat individual de

cada immigrant. En general, es necessita l'aval d'un altre membre per poder accedir a la solidaritat del grup. Tot i que la seva funció és socialitzadora, no deixen de ser societats tancades –però no secretes– als no iniciats, i també un espai “d'ocultació de riqueses”, on és possible amagar enormes quantitats de diners l'origen dels quals és difícil de justificar.

Les tontines, per tant, tenen quatre funcions: socialitzar, ocultar, oferir seguretat i no uniformitzar. Es poden observar a tots els països europeus receptors d'immigració, sobretot perquè han establert un vincle subtil

>>

las conductas individuales. Antes que comunitarias, las tontinas son individuales, en la medida en que cada nueva adhesión depende de la voluntad individual de cada inmigrante. Por lo general, se necesita el aval de otro miembro para poder acceder a la solidaridad del grupo. Aunque su función es socializadora, no dejan de ser sociedades cerradas –pero no secretas– a los no iniciados, así como un espacio de “ocultación de riquezas” donde es posible esconder enormes cantidades de dinero cuyo origen es difícil de justificar.

Las tontinas, por tanto, reúnen cuatro funciones: socializar, ocultar, brindar segu-

ridad y no uniformizar. Pueden observarse en todos los países europeos receptores de inmigración, sobre todo porque han establecido un vínculo sutil entre la capacidad de adaptarse a la economía de mercado y los factores de solidaridad existentes. Como el sistema bancario a veces no inspira confianza y la mayoría de las instituciones políticas tardan en dar respuesta a las demandas de los inmigrantes, no es extraño que una estructura social así haya arraigado con tanta rapidez. El auge de la cuestión social (mutuas, banca ética, tercer sector social, bancos comunales, inversores ángel, etc.) ha con-

>>

non-initiates, they are not secret societies. They are also a place to “conceal wealth”, where it is possible to hide vast amounts of money whose provenance would be difficult to justify.

Therefore, tontines serve four functions: to socialise, to conceal, to offer security and to avoid standardisation. They can be found in all the European countries that have welcomed immigrants, especially because they have forged a subtle tie between the capacity to adapt to the market economy and the solidarity factors already in place. As the banking system does not always inspire trust,

and the majority of political institutions drag their feet when responding to immigrants' demands, it should come as no surprise that a social structure like this one has taken root so quickly. A growing interest in social aspects (mutual insurance, ethical banking, third social sector, communal banks, angel investors, etc.) has also contributed to drawing attention to these structures, “mysterious” to some, and their fit within a model of developed society like the one in Europe. Yet everything points to the fact that tontines are better poised to solve new immigrants' socioeconomic needs than some

>>

Les tontines estan més preparades per solucionar les necessitats socioeconòmiques dels immigrants que alguns bancs i institucions

Las tontinas están más preparadas para solucionar las necesidades socioeconómicas de los inmigrantes que algunos bancos e instituciones

<<

entre la capacitat d'adaptar-se a l'economia de mercat i els factors de solidaritat existents. Com que el sistema bancari a vegades no inspira confiança i la majoria de les institucions polítiques triguen a satisfer les demandes dels immigrants, no és estrany que una estructura social així hagi arrelat amb tanta rapidesa. L'auge de les qüestions socials (mútues, banca ètica, tercer sector social, bancs comunals, àngels inversors, etc.) també ha contribuït a cridar l'atenció sobre aquestes estructures "misterioses" i la seva adequació a un model de societat desenvolupada com l'europea. Tot indica

<<

tribuido también a llamar la atención sobre esas estructuras "misteriosas", para algunos, y su adecuación a un modelo de sociedad desarrollada como la europea. Todo indica que las tontinas están más preparadas para solucionar las nuevas necesidades socioeconómicas de los inmigrantes que algunos bancos e instituciones que son renuentes a sus demandas.

A pesar de la crisis actual, el envío regular de remesas a los países de origen parece indicar que la cultura del ahorro subsiste y está fuertemente arraigada, y eso que el ahorro no siempre se puede cuantificar y

que les tontines estan més preparades per solucionar les noves necessitats socioeconòmiques dels immigrants que alguns bancs i institucions que es resisteixen a satisfer les seves demandes.

Tot i la crisi actual, l'enviament regular de remeses als països d'origen mostra que la cultura de l'estalvi subsisteix i està fortament arrelada, i això que l'estalvi no sempre es pot quantificar i és molt fràgil. El Banc Mundial va preveure que l'any 2009 les transferències de fons dels països rics cap als països subsaharians es reduirien dràsticament i només creixerien entre un 1,3% i

se encuentra muy fragilizado. El Banco Mundial estimó que en 2009 las transferencias de fondos de los países ricos hacia los países subsaharianos registrarían una drástica disminución y sólo crecerían entre un 1,3% y un 6,8%, frente al crecimiento del 14,4% y del 6,3% registrados, respectivamente, en 2007 y 2008.

La crisis ha incidido, sin duda, muy negativamente en el ahorro de los inmigrantes en Europa, ya que se ha cebado de manera especial en los sectores que daban más empleo a los trabajadores inmigrantes, como el de la construcción. El paro y la pérdida de la

2009 the transfers of funds from the wealthy countries to the sub-Saharan countries would drop drastically, rising only between 1.4% and 6.8% compared to the increases of 14.4% and 6.3% in 2007 and 2008, respectively.

The crisis has unquestionably had a highly negative effect on the savings of immigrants in Europe, as it has particularly affected the sectors that provided the most jobs to immigrant workers, such as construction. Unemployment and the loss of breadwinner status are very hard blows that must be handled. With the crisis, the public policies

un 6,8%, comparat amb el creixement del 14,4% i del 6,3% registrats, respectivament, el 2007 i 2008.

La crisi ha incidit, sens dubte, molt negativament en l'estalvi dels immigrants a Europa, perquè ha castigat de manera especial els sectors que donaven més feina als treballadors estrangers, com el de la construcció. L'atur i el fet d'haver deixat de ser el suport de la família són cops molt forts que es veuen obligats a encaixar. Amb la crisi, les polítiques públiques dels països receptors d'immigració tendeixen cada vegada més a afavorir els autòctons, i els immigrants aturats tornen a

condición de sostén familiar son golpes muy duros que se ven obligados a encajar. Con la crisis, las políticas públicas de los países de inmigración tienden cada vez más a favorecer a los autóctonos, y los inmigrantes en paro vuelven a emigrar y buscan nuevos nichos laborales para ganarse la vida.

Una de las consecuencias más evidentes de la crisis es que numerosos inmigrantes no pueden siquiera costearse la vuelta a su país de origen. No sólo por el precio del billete de ida y vuelta, sino, y sobre todo, porque les cuesta asumir la carga de la familia o la comunidad. La presión familiar los obliga a

in countries with immigrants tend to favour the locals, and unemployed immigrants emigrate once again and seek out new job niches where they can earn a living.

One of the most obvious consequences of the crisis is that many immigrants cannot even afford to return to their home countries, not only because of the price of the return ticket but especially because it is difficult for them to shoulder the burden of their family or community. Family pressure sometimes forces them to stop visiting their homeland as often as before: they would rather save than travel. And even in the cases of voluntary return, the amount

<<

banks and institutions, which are reluctant to heed their demands.

Despite the crisis today, regular monetary transfers to home countries seem to indicate that the culture of savings remains intact and is strongly rooted. In fact, savings cannot always be quantified and are highly fragile. The World Bank estimated that in

Tontines are better poised to solve new immigrants' socioeconomic needs than some banks and institutions

emigrar i busquen nous nínxols laborals per guanyar-se la vida.

Una de les conseqüències més evidents de la crisi és que molts immigrants no poden ni pagar el viatge al seu país d'origen. No només pel preu del bitllet d'anada i de tornada, sinó, i sobretot, perquè els costa assumir la càrrega de la família o de la comunitat. La pressió familiar els porta a vegades a no visitar el país d'origen amb la mateixa freqüència que abans: prefereixen estalviar i no viatjar. Fins i tot en els casos de retorn voluntari, l'import que els governs europeus, com el de França o el d'Espanya, ofereixen als immigrants no

veces a renunciar a visitar su país de origen con la misma frecuencia que antes: prefieren ahorrar antes que viajar. Aun en los casos de retorno voluntario, el importe que los gobiernos europeos, como el de Francia o España, ofrecen a los inmigrantes no les permite afrontar la presión familiar ni las exigencias de su comunidad en el país de origen.

Si bien es difícil determinar el monto exacto de las remesas entre Europa y África, llama la atención el hecho de que estas operaciones reflejan no tanto los flujos migratorios como el contingente de inmigrantes

that the European governments like France or Spain offer immigrants does not enable them to cover family pressures or community demands in their homeland.

Even though it is difficult to determine the exact amount of transfers between Europe and Africa, what is striking is the fact that these transactions reflect not so much migratory flows as the contingent of immigrants in Europe. Not all immigrants send transfers or save money, and those who can have suffered severely from the effects of the crisis. Now some of them only send money every three months, and sometimes money is sent in a group

els permet afrontar la pressió familiar ni les exigències de la seva comunitat.

Encara que és difícil determinar la quantitat exacta de les remeses entre Europa i Àfrica, crida l'atenció el fet que les operacions reflecteixen no tant els fluxos migratoris com el contingent d'immigrants a Europa. Per tant, no tots els immigrants envien remeses o estalvien diners, i els que poden fer-ho han patit durament els efectes de la crisi. Alguns fan arribar diners ara només cada tres mesos, i a vegades els envien en grup i a través d'amics o de parents, el vell sistema del *comboi*, per no pagar els costos

en Europa. Por consiguiente, no todos los inmigrantes envían remesas o ahorran dinero, y los que pueden hacerlo han sufrido duramente los efectos de la crisis. Algunos envían ahora dinero sólo cada tres meses, y a veces se manda dinero en grupo y a través de amigos o parientes, el viejo sistema del *convoy*, para no pagar los elevados costes de los grandes bancos especializados en el envío de remesas (Western Union, MoneyGram, etc.).

Según varios expertos, la disminución de las remesas entre 2008 y 2010 tendrá un impacto directo negativo en el consumo de las

through friends or relatives, the old convoy system, in order to avoid paying the high costs of the large banks specialising in monetary transfers (Western Union, MoneyGram, etc.).

According to several experts, the drop in monetary transfers between 2008 and 2010 will have a direct negative impact on family consumption. Some spending that used to be common among immigrants – like spectacular parties or social celebrations – is paid for from the funds earmarked for transfers. Due to the drop in bank liquidity, the crisis is also leading to a consequent drop in long-term savings deposits in banks in the homelands. ■

elevats que els cobren els grans bancs especialitzats en l'enviament de remeses (Western Union, Money Gram, etc.).

Segons diversos experts, la disminució de les remeses entre 2008 i 2010 tindrà un impacte directe negatiu en el consum de les famílies. Algunes despeses que eren habituals entre els immigrants –com ara les festes a cor què vols o les celebracions socials– es treuen de la quantitat assignada a les remeses. La crisi, a causa de la minva de liquiditat bancària que comporta, també comporta que es redueixin els dipòsits d'estalvi a llarg termini en els bancs dels països d'origen. ■

familias. Algunos gastos que eran habituales entre los inmigrantes –como las fiestas por todo lo alto o las celebraciones sociales– se sacan del monto asignado a las remesas. La crisis, debido a la merma de liquidez bancaria que conlleva, también está causando que se reduzcan los depósitos de ahorro a largo plazo en los bancos de los países de origen. ■

Papa Sow website
www.papasow-online.info

Centre for Research in Ethnic Relations
www2.warwick.ac.uk/fac/soc/crer

Council for the Development of Social Science Research in Africa
www.codesria.org/

Papa Sow, UOC "ITC and co-development between Catalonia and Senegal"
Video: tinyurl.com/37ddlb4
Article: tinyurl.com/2vq9tx7

Papa Sow a Dialnet
dialnet.unirioja.es/servlet/extaut?codigo=86018